

Väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavat tekijät

Janina Raunio

Pro gradu -tutkielma

2022

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavat tekijät

Tekijä: Janina Raunio

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma_X_ Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 80

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät vaikeuttavat naisten lähtemistä väkivaltaisesta parisuhteesta. Tutkielmani teoreettinen viitekehys muodostui toimijuuden käsitteestä sekä sukupuolistuneesta väkivallasta. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Aineisto oli valmis tutkimusaineisto, joka on kerätty osana Viola -väkivallasta vapaaksi ry:n Väkivaltatyön yhteensovitetut toimintamallit – hanketta vuosina 2018-2020.

Tutkimustuloksena väkivaltaisesta suhteesta lähtemistä vaikeuttavista tekijöistä muodostui neljä luokkaa: väkivallan normalisoituminen, toimijuutta rajoittavat tunteet, lähteminen käytännössä sekä palvelujärjestelmien ja tukiverkoston puutteet.

Väkivallan normalisoitumista parisuhteessa tutkimustulosten perusteella edesauttoivat ongelman kieltäminen, vaikeus tunnistaa väkivaltaa, alentunut itsetunto, väkivaltaa kompensoivat tekijät sekä väkivallan vaihteellisuus. Väkivallan normalisoituminen heikensi naisten toimijuutta ja vaikeutti parisuhteesta lähtemistä. Väkivallan kokijan tunteet olivat toinen väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttava tekijä. Tällaisiksi toimijuutta rajoittaviksi tunteiksi tutkielmassa muodostuivat häpeä, syyllisyys, sääli ja pelko.

Väkivaltaisesta suhteesta lähteminen käytännössä näyttäytyi yhtenä haasteena väkivaltaisesta suhteesta irtautumisessa. Lähtemistä vaikeuttavia tekijöitä olivat eroon liittyvien käytännön asioiden järjestäminen sekä eron toteuttaminen. Väkivaltaisesta suhteesta lähtemistä vaikeuttivat myös palvelujärjestelmien sekä tukiverkoston puutteet. Palvelujärjestelmiin liittyvät tekijät, väkivallan kokijan kapeutunut tukiverkosto ja tukiverkoston asenteet heikensivät naisen toimijuutta vaikeuttaen suhteesta lähtemistä.

Avainsanat: väkivalta, parisuhdeväkivalta, toimijuus, sukupuolistunut väkivalta

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 PARISUHDEVÄKIVALTA	4
2.1 Väkiältä parisuhteessa.....	4
2.2 Naisten kokema parisuhdeväkiältä Suomessa.....	7
3 TOIMIJUUS, VALTA JA SUKUPUOLI PARISUHDEVÄKIVALLASSA	9
3.1 Väkiältaisen parisuhteen toimijuudet ja valta	9
3.2 Sukupuolistunut ja sukupuolittunut parisuhdeväkiältä.....	14
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA METODOLOGISET VALINNAT.....	18
4.1 Tutkimustehtävä ja aineisto	18
4.2 Analyysiprosessi.....	20
4.3 Eettiset kysymykset ja käsitteelliset valinnat.....	27
5 VÄKIVALTAISEN PARISUHTEEN PÄÄTTÄMISTÄ VAIKEUTTAVAT TEKIJÄT32	
5.1 Väkiällan normalisoituminen	32
5.2 Toimijuutta rajoittavat tunteet.....	46
5.3 Lähteminen käytännössä.....	55
5.4 Palvelujärjestelmien ja tukiverkostojen puutteet.....	60
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	71
LÄHTEET	75

1 JOHDANTO

Naisten kohtaama parisuhdeväkivalta on vakava sosiaalinen ongelma (Baird 2021, 115). Se on yksi maailmassa laajimmin esiintyvistä ihmisoikeusrikkomuksista sekä kansanterveysongelmista (Stöckl & Watts 2015, 1). Parisuhdeväkivaltaa kohtaavat naiset ympäri maailmaa kulttuurista, ikäryhmästä sekä sosioekonomisesta asemastaan riippumatta (Carney 2015, 17). Siitä huolimatta, että naisten kohtaama väkivalta on maailmanlaajuisesti parisuhteissa esiintyvä ja viime vuosikymmeninä myös paljon tutkittu ongelma, näyttäytyy ilmiö silti yhteiskunnassamme yllättävänkin huonosti ymmärrettynä. Naisten kokema parisuhdeväkivalta ei olekaan vuosikymmenten aikana tapahtuneesta edistyksestä huolimatta menettänyt merkitystään sosiaalityön tutkimuskohteena, sillä naisiin kohdistuva väkivalta edelleen olemassa olevana niin yksilöllisenä kuin yhteiskunnallisenakin ongelmana kaipaa yhä asenteiden muuttamista sekä uudenlaisia keinoja väkivallan vähentämiseksi.

Ymmärrys väkivaltaisen parisuhteen luonteesta ja kiinnipitävyydestä näyttäytyykin usein heikkona keskusteluissa, joita parisuhdeväkivallan ympärillä käydään. Väkivallan uhrin sieittäminen ja ymmärtäminen näyttää olevan vaikeaa ja usein väkivallan kokija päätyy näyttäytymään vastuullisena niin väkivaltaan kuin sen lopettamiseen (Väänänen 2011, 110). Tutkimukset ovat osoittaneet, että väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavia tekijöitä on usein vaikea ymmärtää. Väkivaltaa parisuhteissaan kokeneisiin naisiin liittyviä asenteita tutkineiden Christina Policastron ja Brian Paynen (2013) tutkimukseen osallistuneista opiskelijoista puolet koki, että oli vaikea ymmärtää, miksi nainen jää väkivaltaiseen parisuhteeseen. Vastaajista 50 % piti väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämistä naisen omana valintana ja 17 % ei uskonut väkivaltaisen kumppanin jättämisen olevan naiselle vaikeaa. Alissa Wordenin ja Bonnie Carlsonin (2005) parisuhdeväkivaltaan liittyviä asenteita ja uskomuksia tutkivaan kyselyyn vastanneista 63 % taas oli sitä mieltä, että nainen voisi lähteä väkivaltaisesta parisuhteesta, jos hän oikeasti haluaisi.

Perinteisesti yhteiskunnassa on vastattu naisten kokemaan parisuhdeväkivaltaan uhria syylistävällä ihmettelyllä, minkä takia nainen ei lähde parisuhteesta (Beichner ym. 2017, 316). Tämä kysymys nousee esille nykyäänkin yhä uudelleen julkisissa parisuhdeväkivaltakeskusteluissa (Storer 2021, 6554). Kristiina Väänänen (2011, 110) on esittänyt, että sen sijaan, että kysymme miksi nainen ei lähde väkivaltaisesta parisuhteesta, tulisi meidän kiinnittää huomiota siihen, mitä tapahtuu, jos hän lähtee. Nämä tekijät ja niiden kautta väkivaltaisessa

parisuhteessa elävälle naiselle muodostuvat uhkakuvat ovat niitä tekijöitä, jotka pitävät kiinni väkivaltaisessa parisuhteessa. Sen sijaan, että kuvittelemme väkivaltaisen parisuhteen päättämisen olevan helppo ja itsestään selvä ratkaisu ongelmaan, tulisi meidän pyrkiä katsomaan asiaa näkökulmasta, jossa väkivalta vaikeuttaa lähtemistä entisestään. Väänäsen (2011, 110) mukaan eroamiseen liittyy usein surua, katkeruutta tai pettymystä, mutta eroamiseen väkivallattomasta suhteesta ei yleensä liity edellä mainittujen ohella pelkoa eikä uhkaa väkivallasta tai muusta vahingoittumisesta, jotka väkivaltaisessa parisuhteessa ovat läsnä.

Usein väkivallan kokijaa päädytään syyllistämään väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämisestä ja vastuuttamaan häntä tilanteen ratkaisemisesta, mikä kertoo yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta tavastamme ymmärtää ja määritellä väkivaltaa (Husso 2003, 245-246). Tällainen ajattelu ja asenteet heijastavat tarvetta lisätä ymmärrystä niistä tekijöistä, jotka kiinnittävät naisen väkivaltaiseen parisuhteeseen ja jotka tekevät väkivaltaisen kumppanin jättämisestä vaikeaa. Oletuksemme on, että väkivaltaa kokenut toimii väkivallan kokemuksistaan huolimatta rationaalisena ja autonomisena yksilönä, jolla on mahdollisuus järkipäiseen toimintaan sekä päätökseen lähteä parisuhteesta. Myös yhteiskuntamme asenteet sekä viranomaiskäytännöt ovat usein rakentuneet tämän olettaman pohjalta. (Keskinen 2005, 268.) Tämä tekee aiheen tutkimisesta tärkeää myös yhteiskunnallisella tasolla sekä sosiaalityön näkökulmasta. Tunnistamalla syitä väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämisen taustalla voidaan mahdollisesti lisätä myös väkivaltaisessa parisuhteessa elävien mahdollisuuksia päästä pois suhteesta sekä kehittää näiden ihmisten kohtaamisen ja auttamisen tapoja.

Tutkielmassani selvitän, mitkä tekijät vaikeuttavat naisten lähtemistä väkivaltaisesta parisuhteesta. Tarkastelen parisuhdeväkivaltaa sekä väkivaltaisen parisuhteen päättämistä väkivaltaa kokeneiden naisten toimijuuden ja sukupuolistuneen väkivallan kautta. Tarkoitukseni on etsiä niitä tekijöitä, jotka kaventavat naisen toimijuuden tilaa, vähentävät toiminnan mahdollisuuksia väkivaltaisessa parisuhteessa ja vaikeuttavat väkivaltaisen suhteen päättämistä. Rajaan tutkielmani koskemaan naisten parisuhteessa kokemaa väkivaltaa ja kirjoitan tutkielmani väkivaltaa parisuhteessaan kokeneiden naisten näkökulmasta.

Johdannon jälkeen tutkielman toisessa luvussa tarkastelen naiseen kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa ilmiönä sekä lyhyesti parisuhdeväkivallan esiintyvyyttä ja siihen liittyviä viime vuosina tapahtuneita muutoksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Kolmannessa luvussa tarkastelen tutkielmani teoreettisia lähtökohtia ja keskeisiä käsitteitä. Keskeisenä tutkielmaani

ohjaavana käsitteenä on toimijuus, jonka kautta tarkastelen tutkielmani aihetta, mutta parisuhdeväkivaltailmiön luonteen sekä tekemieni rajausten vuoksi myös valta ja ilmiön sukupuolistuneisuus tulevat näkyviksi. Neljännessä luvussa esittelen aineistoni ja kerron tutkimukseni toteuttamisesta sekä metodologisista lähtökohdista, joista tutkimukseni on toteutettu. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni keskeiset tulokset. Päätän tutkielmani pohjimalla tutkielmani keskeisimpiä tuloksia sekä esittämällä niiden perusteella näkemykseni muutostarpeista sekä jatkotutkimuksesta.

2 PARISUHDEVÄKIVALTA

2.1 Väkiältä parisuhteessa

Väkivallan yksiselitteinen määrittely on haastavaa. Väkiällän määrittely sekä siihen liitettävät käsitteet voivat vaihdella asiayhteyksien mukaan ja eri tieteenaloilla nämä saattavat poiketa toisistaan, mikä tekee yleisesti pätevän määritelmän antamisesta vaikeaa (Lidman 2015, 14). Ensinnäkin väkiällän määritelmät ovat sidonnaisia esimerkiksi aikaan, paikkaan, kulttuuriin ja uskontoon (Marttala 2011, 37). Toiseksi väkiältä on luonteeltaan erilaista riippuen siitä, millaisessa suhteessa sen osapuolet ovat keskenään. Tämän tutkielman aiheena oleva parisuhdeväkiältä eroaakin luonteeltaan hyvin paljon esimerkiksi kadulla tapahtuvasta väkiällästä, jossa osapuolet ovat toisilleen ennestään tuntemattomia. (Nygqvist 2001, 15.) Parisuhde tunnesiteenä sekä yhteiskunnallisena instituutiona muodostaa väkiällälle erityisen kontekstin, joka mahdollistaa erilaiset väkiällän, painostamisen ja alistamisen tavat (Ronkainen 2017, 32). Väkiältä ei sovi odotuksiimme ja mielikuviiimme parisuhteesta. Väkiältä parisuhteessa tapahtuessaan tulee alueelle, jonka odotamme kuuluvan vastavuoroiselle rakkaudelle, läheisyydelle, lämmölle ja seksuaalisuudelle. Luottamus ja läheisyys kuitenkin mahdollistavat myös rajojen ylittämisen. (Husso & Virkki 2008, 262; Husso 2003, 72.)

Parisuhdeväkiällän määritelmät ovat vaihdelleet ja laajentuneet koskemaan erilaisia väkiällän muotoja ajan ja yhteiskunnallisten asenteiden muuttuessa. Parisuhdeväkiällän määritelmiin on ajan myötä pyritty yhä kattavammin sisällyttämään erilaiset väkiällän tekemisen tavat sekä ilmiön luonne. (Allen 2013, 1-7.) Parisuhdeväkiältä on lähisuuhdeväkiällän muoto, jossa väkiältä tapahtuu kahden toisiinsa jollain tavalla intiimissä sidoksessa olevan ihmisen välillä (Ronkainen 2017, 32). Tällaisia suhteita ovat niin seurustelusuhteet kuin avotai avioliitotkin. Parisuhdeväkiällän alle lasketaan myös entisen kumppanin taholta koettu väkiältä. (Cronholm ym. 2011, 1165.) Parisuhdeväkiältä käsitteenä on sukupuolineutraali ja se kattaa alleen kaiken parisuhteessa tapahtuvan väkiällän parisuhteen osapuolien sukupuolesta riippumatta. Keskeisimpänä parisuhdeväkiällän määrittäjänä voidaankin pitää väkiälläisen suhteen osapuolien välistä, läheistä tunnesidettä. (Dutton 2006, 3.)

Parisuhdeväkiällän määrittelyä voidaan lähestyä sen eri muotojen kautta. Parisuhdeväkiällän muotoja yleisimmissä jaotteluissa ovat fyysinen, henkinen ja seksuaalinen väkiältä.

Tämän lisäksi voidaan kuitenkin erottaa omina väkivallan muotoinaan esimerkiksi taloudellinen, sosiaalinen ja hengellinen väkivalta, jotka joissain jaotteluissa on laskettu kuuluvaksi henkisen väkivallan alle. Kaikilla näillä väkivallan muodoilla voidaan kuitenkin ajatella olevan omat erityispiirteensä ja dynamiikkansa, erilaiset satuttamisen tavat ja niiden voidaan nähdä perustuvan omanlaisilleen resursseille sekä valtasuhteille. (Ojuri 2004 19-21; Ronkainen 2017, 23.) Parisuhdeväkivaltaa on määritelty usein sen seurauksien kautta ja parisuhdeväkivallalla voidaan viitata kaikkeen sellaiseen parisuhteessa tapahtuvaan käyttäytymiseen, josta aiheutuu, tai voi mahdollisesti aiheutua, väkivallan kohteelle fyysistä, psyykkistä, emotionaalista tai seksuaalista vahinkoa (Argyroudi & Flora 2021, 6579; Krug ym. 2005, 109). Seurausten kautta tarkasteltuna kattavamman määritelmän esittämiseksi tulisi tähän määritelmään kuitenkin lisätä esimerkiksi parisuhdeväkivallan aiheuttamat sosiaaliset ja taloudelliset vahingot.

Satu Lidman (2015, 27) kritisoikin perinteistä jakoa fyysiseen, henkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Lidmanin mukaan kolmijako on ongelmallinen, sillä jokaisen osa-alueen sisälle mahtuu lukematon määrä erilaisia väkivallan tekemisen tapoja ja erityisesti parisuhteessa erilaiset väkivallan muodot usein limittyvät ja kiinnittyvät toisiinsa. Usein parisuhdeväkivallassa ei olekaan kyse yksittäisistä väkivallanteoista vaan parisuhdeväkivalta muodostaa epäsymmetrisen valtasuhteen osapuolien välille väkivallan sekä muiden vallankäytön muotojen kautta (Keskinen 2005, 47). Parisuhdeväkivallassa väkivallan eri muodot esiintyvätkin usein samanaikaisesti ja väkivallan muotojen yhteen kietoutuminen on parisuhdeväkivallalle tyypillistä (Marttala 2011, 43; Ojuri 2004, 19). Esimerkiksi fyysinen väkivalta parisuhteessa on myös aina henkisesti vahingoittavaa ja pelkän fyysisen väkivallan uhka on henkistä väkivaltaa (Husso 2003, 42). Kolmijaon ongelmallisuutta osoittaa myös se, että väkivallan ja ei-väkivallan raja on paikoin häilyvä. Esimerkiksi vainosta, häirinnästä, ahdistelusta tai kiusaamisesta voidaan puhua väkivaltana tai siihen liitettyinä ilmiöinä, niistä voidaan puhua väkivallan muotoina tai ne voidaan liittää kokonaan tai osittain muiden väkivallan muotojen alle. (Ronkainen 2017, 24; Holt & Gerardi 2015, 50.) Erilaisten väkivallan muotojen tunnistaminen on tärkeää, mutta liiallinen jaottelu voi viedä huomion parisuhdeväkivallalle ominaiselta eri muotojen yhteen kietoutumiselta ja sen muodostamalta kokonaisuudelta. Keskeistä parisuhdeväkivallan ymmärtämisessä on vallankäytön sekä väkivallan ja sen eri muotojen yhteen kietoutumisen luoman kokonaisvaltaisen epäsymmetrisiä valtasuhteita luovan ja ylläpitävän vahingoittavan kokonaisuuden hahmottaminen (Notko 2011, 104; Keskinen 2005, 47).

Koti ja sen merkitys rakentuu henkilökohtaisesti elettyinä ja koettuna tilana. Kotiin liitetään yleensä positiivisia merkityksiä, eikä väkivalta kuulu mielikuviin kodista ja sen tarjoamasta turvasta ja rauhasta. (Laitinen 2004, 138.) Koti on kuitenkin keskeisin parisuhdeväkivallan konteksti ja väkivaltaisten tilanteiden tapahtumapaikka (Marttala 2011, 37). Kodin sisällä tapahtuva väkivalta on usein naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa (Lidman 2015, 27). Väkivalta murtaa suhdetta kotiin fyysisenä kuin sosiaalisena ja henkisenä tilana (Nousiainen 2015, 85). Parisuhdeväkivallalle on ominaista, että väkivalta pyritään mieltämään jonakin kotiin kuulumattomana ulkopuolisena pahana, joka yritetään sulkea kodin, suhteen ja itsen ulkopuolelle. Näin koti, siihen liitetyt positiiviset merkitykset sekä usko väkivallan päättymiseen pyritään säilyttämään. (Husso 2003, 220-221.) Niin koti kuin parisuhdekin mielletään kuuluvaksi yksityiselle, henkilökohtaiselle alueelle. Myös väkivalta tapahtuessaan parisuhteessa koetaan yksityisasiaksi. Parisuhdeväkivallan ulossulkemista yksityisasiana tapahtuu niin eri yhteiskunnallisten instituutioiden kuin itse väkivallan kokijoidenkin tahoilta. (Husso 2003, 68, 77.)

Parisuhdeväkivalta ei ole jatkuvaa, vaan vaihtelee niin ajallisesti kuin tilallisestikin. Väkivallan tekijä on usein kykenevä kontrolloimaan itseään ja väkivaltaista käyttäytymistään siten, että väkivaltaiset vihan purkaukset tapahtuvat kotona, muiden katseilta piilossa ja kohdistuvat ainoastaan omaan kumppaniin. (Husso 2003, 73-77.) Parisuhdeväkivallan pitkä kesto ja sille ominainen raaistuminen muokkaavat naisten kokemuksia parisuhdeväkivallasta. Alussa hyvin väkivaltaiselta tuntunut käyttäytyminen ei enää tunnu samalta ja nainen tottuu väkivaltaan. (Marttala 2011, 41). Tätä voidaan kutsua väkivallan normalisoitumiseksi. Normalisoitumista edesauttaa väkivallan jaksottaisuus, väkivallan sekä hellyyden ja rakkauten vaihtelu. (Husso 2003, 72-74.) Parisuhdeväkivallan jaksottaisuus voi aiheuttaa myös emotionaalista riippuvuutta väkivallan tekijään (Marttala 2011, 43).

Parisuhdeväkivalta alkaa usein henkisenä väkivaltana, joka ajan myötä alkaa pahentua ja muuttua myös fyysiseksi väkivallaksi (Holt & Gerardi 2015, 49). Parisuhteessa fyysinen väkivalta usein alkaa, kun suhteeseen on sitouduttu. Esimerkiksi avioliitto ja raskaus ovat parisuhteessa kriittisiä ja tyypillisiä kohtia, joissa fyysinen väkivalta alkaa tai jo alkanut väkivalta raaistuu. (Marttala 2011, 44.) Ero on kuitenkin naiselle vaarallisin hetki väkivaltaisessa parisuhteessä (Allen 2013, 36-37) ja väkivaltaisen parisuhteen turvalliselle päättämiseksi on kirjallisuuden perusteella monia esteitä (Storer ym. 2021, 6553). Usein väkivaltaiseen suhteeseen jääminen on naiselle helpompi ja turvallisemmalta tuntuva ratkaisu, kuin kohdata

pelkonsa liittyen parisuhteen päättämiseen ja tulevaisuuteen sen jälkeen (Väänänen 2011, 123).

Avun hakemista väkivaltaiseen parisuhteeseen vaikeuttavat niin sisäiset kuin ulkoiset tekijät. Sisäisillä tekijöillä viitataan esimerkiksi väkivallan kokijan tunteisiin ja toiveisiin, kun taas ulkoisilla esimerkiksi ihmissuhteisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin. (Kaittila 2017a, 93.) Parisuhdeväkivallan kohteiksi joutuneiden naisten kertomuksia parisuhteesta, väkivallasta ja suhteen päättymisestä yhdistää usein prosessinomaisuus (Notko 2011, 154). Väkivaltaisesta parisuhteesta irtautuminen tulisikin ajatella enemmän prosessina kuin yksittäisenä tapahtumana. Avun hakemista väkivaltaiseen parisuhteeseen tutkineen Anniina Kaittilan (2017a, 90-91) mukaan tyypillistä on pyrkiä ratkaisemaan tilanne parisuhteen sisällä ja vasta tämän epäonnistuttua turvaudutaan joko epäviralliseen tai viralliseen apuun.

2.2 Naisten kokema parisuhdeväkivalta Suomessa

Parisuhdeväkivaltaa oli ennen 1990-lukua tutkittu Suomessa hyvin vähän, vaikka se oli muissa Pohjoismaissa, Yhdysvalloissa sekä monissa Euroopan maissa jo pitkään ollut tärkeäksi tunnustettu tutkimusala. Vaikka Suomi on ollut yksi Länsi-Euroopan parisuhdeväkivaltaisimmista maista, on parisuhdeväkivaltaan alettu vasta 1990-luvulla kansainvälisen painostuksen myötä kiinnittää laajemmin huomiota. (Husso 2003, 14-16.) Suomessa tehtiinkin 1990-luvulla useita parisuhdeväkivaltaa koskevia muutoksia lainsäädäntöön. Raiskaus parisuhteessa kriminalisoitiin vuonna 1994 ja yksityisellä paikalla tapahtuva pahoinpitely asetettiin virallisen syytteen alaiseksi vuonna 1995. Vuonna 2011 myös lievä pahoinpitely asetettiin virallisen syytteen alaiseksi, mikäli se on kohdistunut perheenjäseneneen, kuten avo- tai aviopuolisoon. Laki lähestymiskiellosta, johon perheen sisäinen lähestymiskielto lisättiin vuonna 2005, astui voimaan vuonna 1999. Lakimuutokset eivät kuitenkaan todellisuudessa ole tarkoittaneet väkivallan vähentymistä (Lidman 2015, 51). Vuonna 2014 Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA, 2014) julkaiseman tutkimuksen mukaan Suomessa naiset kivat edelleen fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa parisuhteissaan enemmän, kuin muissa Euroopan maissa naiset keskimäärin.

Parisuhdeväkivalta jää usein näkymättömiin niin tilastoissa kuin viranomaiskäytännöissäkkin (Piispa 2011, 15). Tästä huolimatta tilastot naisiin kohdistuvasta väkivallasta Suomessa kertovat parisuhdeväkivallan olevan hälyttävän yleistä (Lidman 2015, 51). Kansallisen rikosuhritutkimuksen (Danielsson & Näsi 2019, 12) mukaan 5,1 % naisista on joutunut joko nykyisen tai entisen seurustelukumppaninsa fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai sillä uhkaamisen kohteeksi. Tilaston ulkopuolelle jää paljon erilaisia väkivallan muotoja, kuten fyysisellä väkivallalla uhkailua lukuun ottamatta vielä kaikki henkisen väkivallan muodot, jotka ovat fyysistä koskemattomuutta loukkaavaa väkivaltaa vaikeammin havaittavissa, tunnistettavissa ja todennettavissa, mutta ylivoimaisesti yleisin parisuhteessa esiintyvä väkivallan muoto (Lidman 2015, 28). Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan vuonna 2019 puolet kaikesta viranomaisten tietoon tulleesta aikuisiin kohdistuneesta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta oli avo- tai aviopuolisoiden välistä. Entisten avo- tai aviopuolisoiden vastaava osuus oli 21 %. Nykyisten ja entisten avo- tai aviopuolisoiden välisessä väkivallassa uhri oli nainen vähän yli 80 % tapauksista. Yhteensä nykyisten ja entisten puolisoiden välisiä poliisille ilmoitettuja väkivaltatapauksia Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan Suomessa vuonna 2019 oli 5 687.

Tilastoissa on huomioitu ainoastaan ne tapaukset, jotka ovat tulleet viranomaisten tietoon. Väkivalta kuuluu rikoksina sellaisiin, joka jätetään toisia rikoksia helpommin ilmoittamatta poliisille. Parisuhdeväkivaltaa ei välttämättä mielletä rikoksena tai uskota poliisin tekevän asialle mitään. Poliisin ei aina haluta puuttuvan asiaan, sillä väkivallan kohteeksi joutumista hävetään tai syyllistetään itseä tapahtuneesta. (Piispa & Heiskanen 2017, 70-74; Dutton 2006, 41.) Pelko väkivallan pahenemisesta sekä mahdollisesta kostosta saattavat myös estää rikosilmoituksen tekemisen (Husso 2003, 18). Myös muissa viranomaisissa väkivalta jää helposti muiden ongelmien taustalle ja siitä puhuminen sekä avun pyytäminen on hankalaa. Parisuhteessa väkivalta tapahtuu usein piilossa muiden katseilta, jolloin se herkästi jää vain väkivallan tekijän ja kokijan tietoon, eikä tule näkyväksi viranomaiskäytännöissä. (Piispa 2011, 15.) Erityisesti naisten kokema väkivalta on tyypillinen viranomaisilta piiloon jäävä väkivaltailmiö (Lidman 2015, 23). On siis perusteltua olettaa, että naiset kohtaavat parisuh-teissaan väkivaltaa enemmän, mitä tilastot antavat ymmärtää.

3 TOIMIJUUS, VALTA JA SUKUPUOLI PARISUHDEVÄKIVALLASSA

3.1 Väkivaltaisen parisuhteen toimijuudet ja valta

Parisuhdeväkivallassa on kyse vallan käytöstä ja vallan jakautumisesta parisuhteen osapuolien välillä. Väkivalta ja valta ovat kuitenkin eri asioita. Väkivalta on yksi keino, jolla valtaa pyritään saamaan (Ronkainen 2017, 22). Parisuhdeväkivallassa on kysymys usein epäsymmetrisesti rakentuneista valtasuhteista parisuhteen osapuolien välillä, joiden tuottamisen, ilmentämisen ja ylläpitämisen väline väkivalta on. Väkivaltatilanteiden toistuessa ja väkivallan pitkittyessä nämä valtasuhteet lukkiutuvat entisestään ja naisen toimijuuden ja vastustuksen mahdollisuudet kaventuvat. (Keskinen 2005, 47-48.) Toimijuus ja valta kietoutuvat yhteen ja parisuhteen toimijuudet sekä sen sisäiset valta-asetelmat ovat oleellisia parisuhdeväkivallan ymmärtämisessä.

Toimijuuden kriteerinä pidetään niin arki ajattelussa kuin sosiaalitieteissäkin sitä, että se on subjektin vapaan tahdon ilmentymää, ei jonkin ulkoisen tai sisäisen voiman aikaansaamaa. Tällaisia voimia ovat esimerkiksi ihmissuhteet tai yksilön tunteet. (Campbell & Mannell 2016, 2; Kotiranta & Virkki 2011, 113-114.) Toimijuus ei kuitenkaan Tuija Virkin (2004, 18-22) mukaan ole itsestään syntyvä ja sosiokulttuurisista vaikutuksista vapaa yksilön ominaisuus, vaan se muodostuu sosiaalisissa suhteissa, joiden sisällä valtasuhteet tuottavat ja ylläpitävät subjektien toimijuutta sekä toiminnan mahdollisuuksia. Virkki näkee toimijuuden muodostuvan sosiaalisissa ja ajallisissa suhteissa, joissa ihmiset elävät ja toimivat. Virkki liittää toimijuuteen kiinteästi myös vallan näkökulman. Toimijuus ei voi olla suhteissa rakentuessaan vallasta vapaata, vaan on olemassa ainoastaan vallan tuottamana ja ylläpitämänä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että valta olisi aina ihmisen toimijuutta rajoittavaa tai estävää, vaan valta voi olla Virkin mukaan myös toimijuutta tuottavaa. Toimijuus rakentuu hänen mukaansa menneisyydessä koetun ja opitun pohjalle, mutta sitä tarkastellaan nykyhetkestä käsin sekä tulevaisuuteen suuntautuen.

Toimijuudella viitataan ihmisen kykyyn toteuttaa omat aikomuksensa, mahdollisuuteen toimia halutessaan toisin ja vaikuttaa omaan elämäntilanteeseen valinnoillaan ja toiminnallaan. Toimijuus edellyttää kykyä vaikuttaa asioiden tilaan tai tapahtumien kulkuun ja toimijuus heikentyy, kun toimija menettää valtaansa toimia tällä tavalla. (Giddens 1984, 9-15.)

Toimijuuden voidaan nähdä rakentuvan erilaisista elementeistä. Ensinnäkin yksilön toiminnalla on jokin tavoite, joka ohjaa ja motivoi toimintaa, vaikkakaan itse tavoitteen saavuttaminen ei asetu toimijuutta määrittäväksi tekijäksi. Toiseksi toimijuus edellyttää, että toiminta perustuu toiminnan seurauksien ennakointiin ja sillä pyritään välttämään ei haluttuja seurauksia. Kolmanneksi toimijuus edellyttää itsesääätelyä, joka viittaa siihen, että arvot sekä moraalit ohjaavat ja määrittävät yksilön toimintaa. Lisäksi toimijalta odotetaan itsereflektiota. Reflektion pohjalta odotetaan, että toimija kykenee kehittämään ja muuttamaan toimintaansa. (Hokkanen 2013, 60; Bandura 2001, 6-11.) Tästä näkökulmasta oleelliseksi toimijuuden määrittelylle muodostuu toiminnan suunnitelmallisuus ja sen perustuminen arviointiin toiminnan seurauksista ja vaikutuksista (Bratman 2007, 21).

Toimijuutta ei kuitenkaan tule ymmärtää ulkoisten vaikutusten ulottumattomiin jäävänä alueena, vaan huomioon on otettava myös ympäröivän maailman sekä sosiaalisten suhteiden vaikutus, jotka vaikuttavat yksilön vapautteen toimia. Toimijuutta ja siihen vaikuttavien tekijöiden vaikutusta voidaan kysyä kysymyksen kautta: Olisiko toimijalla ollut mahdollisuus valita tai toimia toisin (Barnes 2000, 47-49)? Toimijuus määrittyy siis osin myös toiminnan mahdollisuuksien kautta, jotka voidaan nähdä oleellisena erityisesti parisuhdeväkivallan näkökulmasta. Usein tunnustetaan sosiaalisten suhteiden ja rakenteiden asettamat rajoitukset yksilön toimijuudelle, mutta toimijuuden edellytyksenä kuitenkin pidetään yksilön mahdollisuutta vastustaa ja uudelleen muotoilla sitä rajoittavia olosuhteita. Toimijuuden mahdollisuuksien voidaan nähdä olevan pitkälle riippuvaisia yksilön sosiaalisesta kontekstista, johon luetaan kuuluvaksi niin käytettävissä olevat materiaaliset resurssit, sosiaaliset suhteet kuin yksilön terveyden ja voimien asettamat mahdollisuudet tai rajoitteet. (Campbell & Mannell, 2016, 2.) Parisuhde ja siinä koettu väkivalta voi vaikuttaa näistä osa-alueista jokaiseen rajoittaen toimijuuden mahdollisuuksia.

Suvi Ronkainen (2008, 388) kuvaa toimijuutta valtajakojen kautta analysoituna suhteena toiminnan mahdollisuuksien, resurssien ja ehtojen välillä. Ronkaisen mukaan pakko ja alistaminen sekä vaihtoehtottomuus kaventavat toimijuuden tilaa. Liisa Hokkasen (2013, 62) mukaan jos valtaa tarkastellaan ylivaltana tai toimintavoimana, voidaan ajatella olevan olemassa sellaisia toimijoita, joiden vapaus valita on riippuvainen niiden tahdosta ja teoista, joilla on enemmän valtaa. Tämä on nähdäkseni hyvin parisuhdeväkivallan kontekstiin asetettavaa toimijuutta kuvaava näkökulma. Parisuhdeväkivallassa tilanne, konteksti sekä konkreettinen tila rajoittavat toimijuutta (Notko 2011, 199). Toimijuuden tarkasteluissa on huomioitava olosuhteiden vaikutus toimijan valintoihin. Myös väkivaltaa kokevalla voi olla

mahdollisuus tehdä valintoja eri vaihtoehtojen välillä, mutta olosuhteet voivat rajoittaa näitä vaihtoehtoja. Olosuhteet voivat myös pakottaa näennäisestä valinnanmahdollisuudesta huolimatta valitsemaan tietyn tavan toimia. (Barnes 2000, 18-19). Toimijuutta voidaan tarkastella mahdollisuutena liikkua ja vaihdella halutessaan eri positioiden välillä. Parisuhdeväkivalta rajoittaa etenkin pitkittyessään naisen toimijuutta siten, ettei naisella ole mahdollisuuksia vaihtaa positiosta toiseen. Nainen lukkiutuu voimattoman uhrin positioon, mikä kaventaa naisen uskoa itseensä aktiivisena toimijana sekä kaventaa hänen mahdollisuuksiaan toimia. (Keskinen 2005, 194.) Toisin sanoen väkivalta muokkaa parisuhteen osapuolien toimijuuksia (Ronkainen 2017, 22). Niin naisen ruumiin rajoja rikkova fyysinen ja seksuaalinen väkivalta kuin kontrolli sekä painostaminenkin parisuhteessa kaventavat väkivallan kokijan toimijuuden tilaa sekä vähentävät väkivaltaa kokeneen naisen omaehtoisen toimijuuden mahdollisuuksia (Keskinen 2005, 69, 277).

Kun naista syyllistetään väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämisestä, on kyse naisen toimijuuden kyseenalaistamisesta (Notko 2011, 197-198). Joskus raja toimijuuden ja rajoittuneen toimijuuden välillä on häilyvä ja tulkinta on aina riippuvainen tulkitsijan arvoista ja näkemyksistä. Heikentyneeksi toimijuudeksi tulkittu toiminta, kuten väkivaltaiseen suhteeseen jääminen, voidaan nähdä myös tietoisena valintana, kun otetaan huomioon suhteeseen jäävän omat arvot ja ymmärrys tilanteesta. (Campbell & Mannell 2016, 5-6.) Väkivaltaisessa tilanteessa väkivallan tekijä näyttäytyy usein aktiivisena toimijana, kun taas kokija passiivisena osapuolena (Husso 2003, 211). Naisen passiivisuus väkivaltaisissa parisuhteissa nähdään usein epäuskottavana, helpompaa olisi käsittää naisen provosoineen tai toimineen muuten väkivaltaisissa tilanteissa, esimerkiksi puolustamalla itseään (Notko 2011, 197-198). Passiivinen toiminta on yhteiskunnassa arvotettu aktiivisuutta huonommaksi, mikä osaltaan selittää sitä, että passiivisuus, pysähtyminen ja jääminen väkivaltaiseen parisuhteeseen koetaan vaikeaksi ymmärtää. Passiivisuus väkivaltaisessa parisuhteessa voidaan kuitenkin ajatella myös väkivallan kokijan toiminnaksi, jolla väkivaltatilanteilta pyritään suojautumaan. (Husso 2003, 211.) Toimijuuteen heijastuukin arvoulottuvuus, jossa vahvaa toimijuutta pidetään hyvänä toimijuutena, kun vastaavasti heikko toimijuus mielletään huonoksi ja epätoivottavaksi (Hokkanen 2014, 57).

Naiset, jotka elävät väkivaltaisessa parisuhteessa voivat toimia periaatteessa kahdella tavalla. He voivat aktiivisesti pyrkiä väkivallan lopettamiseen esimerkiksi hakemalla apua, keskustelemalla väkivallasta kumppanin kanssa tai lähtemällä parisuhteesta. Toisaalta he voivat pyrkiä sopeutumaan väkivaltaan. (Löbmann ym. 2003, 322.) Perinteisen toimijuuden

ymmärryksen kautta, jossa toimija nähdään rationaalisia valintoja tekevänä subjektina, odotetaan naisen aktiivisesti toimivan parisuhteesta irtautumisen eteen, sillä se on usein katsottu järkevimmäksi tavaksi toimia kyseisessä tilanteessa. Suvi Krokin (2009, 30-31) mukaan arjen toimijuuden tarkastelun kautta naisen jääminen väkivaltaiseen parisuhteeseen näyttäytyy kuitenkin inhimillisenä ja rankkakin arki saa merkityksen esimerkiksi luottamuksesta perheeseen ja omiin arvoihin. Krokin mukaan naisen toimintaa, suhteeseen jäämistä, ohjaa tällöin sellaiset arvot, jotka hän kokee siinä hetkessä tärkeiksi, vaikka kyseinen toiminta perinteisen käsityksen mukaan näyttäytyy passiivisena ja ei toivottavana.

Naisen omaehtoinen toimijuus näyttäytyy väkivaltaiselle miehelle uhkana (Keskinen 2005, 273). Tällainen toimijuus ja naisen autonomia kumppaniin nähden määrittyy riskitekijäksi parisuhdeväkivallalle (Koenig ym. 2003, 275-280). Väkivaltaa voidaan ajatella myös reaktiona naisen toimijuuteen ja autonomiaan parisuhteessa (Allendorf 2012, 12). Väkivalta onkin perinteisesti saanut oikeutuksensa tilanteista, joissa nainen on toiminut oman mielensä mukaan ja vastoin miehen tahtoa (Marttala 2011, 40-41). Väkivallan avulla voidaan saavuttaa valta-asema suhteessa parisuhteen toiseen osapuoleen (Ronkainen 2017, 22). Väkivalta on yksi keino pyrkiä palauttamaan ja ylläpitämään omaa asemaansa asioista päättävänä parisuhteen osapuolena (Nygqvist 2001, 30-31). Väkivallasta ja vallasta puhuttaessa oleellista on, mitä tapahtuu väkivaltatilanteen jälkeen. Väkivalta muokkaa suhteen valta-asemia, vuorovaikutussuhteita ja osapuolten toimijuuksia sekä muuttaa koettua sosiaalista tilaa. (Ronkainen 2017, 22.) Väkivalta on toimijuutta rajoittavaa vallankäyttöä. Pelko väkivallasta herkästi lamaannuttaa ja estää toimimasta omien halujen ja toiveiden mukaisesti. (Virkki 2004, 75-77.) Toistuessaan väkivalta vie naiselta mahdollisuuden vastustaa ja kyseenalaistaa miehen käyttämää valtaa ja asemaa (Marttala 2011, 41). Väkivallan jatkuessa nainen alkaa toimimaan omien halujensa ja tarpeidensa kustannuksella väkivaltaisten tilanteiden välttämiseksi. Parisuhdeväkivalta heikentää kykyä ilmaista omaa tahtoa ja haluja sekä rajoittaa väkivaltaa kokeneen mahdollisuuksia valita, vahvistaen samalla tunteita omasta kykenemättömydestä. (Husso 2003, 188-189.)

Väkivaltaa parisuhteissaan kokevien naisten toimijuuteen kohdistetut odotukset ovat historian huomioiden ristiriitaisia, mutta vastuu väkivallasta näyttää toimijuuden odotuksen muutoksista huolimatta pysyvän naisen harteilla. Parisuhdeväkivaltaa kokevilta naisilta on historiassa odotettu heikkoa toimijuutta, naisten on tullut sietää väkivaltaa ja hyväksyä se osana parisuhdetta (Beichner 2017, 312-315). Suhtautuminen naisten kokemaan parisuhdeväkivaltaan on muuttunut, mutta vastuu ei kuitenkaan ole samassa suhteessa siirtynyt väkivallan

tekijälle vaan odotamme naisen kantavan vastuun väkivallan lopettamisesta. Tuija Virkin ja Mari Lehtikankaan (2014) tekemän tutkimuksen aineistossa, joka koostui parisuhdeväkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten kanssa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten haastatteluista, väkivallan kokijaa syyllistettiin harvoin väkivallasta, mutta heidät asetettiin helposti vastuuseen ongelman ratkaisemisesta. Väkivallan kokijaa vastuuttamalla puheella Virkki ja Lehtikangas näkevät sivuutettavan niin väkivallan tekijän kuin yhteiskunnan ja palvelujärjestelmienkin vastuun ongelmien ratkaisijoina. Parisuhdeväkivalta erityisesti pitkään jatkuessaan vie naisen voimavaroja sekä heikentää samalla kykyä hakea apua väkivaltaan (Kaittila 2017a, 89). Parisuhdeväkivallan kokijan toimijuuteen liittyy usein tilanteen huomioon ottaen epärealistisia odotuksia. Vahvan toimijuuden odotuksia väkivaltaa parisuhteessaan kokeneisiin naisiin kohdistuu niin yhteiskunnan, lainsäädännön kuin viranomaiskäytäntöjen tahoilta. Naisen odotetaan esimerkiksi tekevän rikosilmoituksen, käyvän lääkärissä näyttämässä väkivallasta aiheutuneita vammoja, hakevan apua kokemaansa sekä lähtevän väkivaltaisesta parisuhteesta. Nämä odotukset sivuuttavat väkivaltaiseen parisuhteeseen liittyvät relationaaliset elementit sekä tunteet ja väkivaltaa kokeneen naisen odotetaan katkaisevan kaikki tunnesiteet väkivaltaiseen mieheen. (Keskinen 2005, 268, 361.)

Parisuhteessa väkivaltainen mies nähdään usein heikkona toimijana, jonka ei juuri odoteta ottavan vastuuta tilanteen muuttamisesta, kun taas väkivaltaa kokenutta naista vastuutetaan helpommin kokemastaan sekä kyvyttömyydestään katkaista väkivaltaista suhdetta (Ronkainen 2017, 30). Vastuu niin väkivallasta kuin sen lopettamisestakin asetetaan usein naisen vastuulle (Husso & Virkki 2008, 259). Vahvaa toimijuutta odotetaan etenkin väkivaltaa parisuhteessaan kokevilta äideiltä (Keskinen 2005, 314). Hyvään äitiyteen liitetään tietynlaisia odotuksia. Äitien odotetaan asettavan lapset etusijalle, hyvän äidin vastuulla on suojella lapsia ja pitää heidät turvassa (Stewart 2021, 69; Laitinen 2011, 65-66). Äitien odotetaan olevan vahvoja ja taistelevan lastensa puolesta väkivallan uhankin alla. Tällaista toimijuutta odotetaan väkivallan muistoista, pelosta sekä vallankäytön historiasta huolimatta. (Keskinen 2005, 314.) Äitiyteen liittyvät odotukset pysyvät ja jopa kasvavat vaarallisten tilanteiden kohdatessa lapsia ja äitiä (Stewart 2021, 682). Äidit kokevat usein häpeää sekä syyllisyyttä heille asetetun suojelutehtävän murtuessa, kun lapsi altistuu vanhempien väliselle parisuhdeväkivallalle. Äiti asetetaan helposti väkivaltaisen miehen sijaan vastuuseen kyvyttömyydestään suojella lapsiaan (Ronkainen 2017, 30). Väkivaltakeskusteluissa vahvan naisen ja toimijan positiota tuotetaan erityisesti äidin positiona (Keskinen 2005, 361). Äitien häpeä

ja syyllisyys väkivaltatilanteista vahvistuu yhteiskunnallisten käsitysten sekä ammatillisten tulkintojen kautta (Laitinen 2011, 66).

Marita Husson (2003, 258) mukaan ajatus siitä, että naista kohdeltaisiin suhteessa oikeudettomasti väkivaltaisesti, asettuu huonosti oikeudenmukaisuuden tajuamme. Tästä syystä etsimme helposti syytä naisen toiminnasta ajatellen, että nainen on jollain itse aiheuttanut tai ansainnut väkivaltaisen kohtelun parisuhteessaan. Naisen toimijuus kyseenalaistuu, kun kysytään, miksei nainen lähde ja miksi hän antaa kohdella itseään väkivaltaisesti. Husson mukaan naisen toiminta näyttäytyykin ulkopuolisille usein niin väkivallan syynä kuin ratkaisuna. Sen lisäksi, että naiset nähdään jollain tavalla väkivaltatilanteessa aktiivisena toimijana, väkivaltaa parisuhteessa kokevalta naiselta odotetaan vahvaa toimijuutta myös tilanteen ratkaisemiseksi ja väkivallan lopettamiseksi (Laitinen 2011, 69). Näistä syistä koen väkivaltaa kokevien naisten toimijuuden tässä tutkielmassa perusteltuna näkökulmana. Tärkeää on löytää ja ymmärtää niitä tekijöitä, jotka naisen toimijuutta väkivaltaisessa parisuhteessä heikentävät suhteessa mahdollisuuden lähteenä väkivaltaisesta parisuhteesta, jotta vastuu väkivallan lopettamisesta ei tulevaisuudessa jäisi ainoastaan väkivaltaa kokevan naisen harteille.

3.2 Sukupuolistunut ja sukupuolittunut parisuhdeväkivalta

Käsite parisuhdeväkivalta on sukupuolineutraali ilmaus kaikelle parisuhteissa tapahtuvalle väkivallalle. Sukupuolella on kuitenkin suuri merkitys, kun puhutaan parisuhdeväkivallasta. (Allen 2013, 2.) Parisuhdeväkivalta on sukupuolistunut ja sukupuolittunut ilmiö. Väkivallan sukupuolistuneisuudella viitataan siihen, kuinka väkivaltaa merkityksellistetään sukupuoleen liittäen yhteiskunnassa ja erilaisissa institutionalisoituneissa toimintatavoissa (Ronkainen & Näre 2008, 21-22). Väkivallan sukupuolistuneisuus samaistetaan usein yksinomaan naisten kokemaan ja miesten tekemään väkivaltaan, mutta se käsitteenä pitää sisällään myös muun väkivallan (Keskinen 2010, 243). Sukupuolistuneisuus viittaa prosesseihin sekä siihen dynamiikkaan, joilla sukupuolta tuotetaan (Ronkainen 2017, 29). Naisten ja miesten sekä feminiinisyyden ja maskuliinisuuden eroja luodaan erilaisissa yhteiskunnissa, kulttuureissa sekä tilanteissa. Sukupuolen merkitys sekä sisältö muodostuvat vuorovaikutuksessa ihmisten välillä. (Korvajärvi 2010, 187-188.) Sukupuolen tuottamisen dynamiikka näkyy muun

muassa naisten ja miesten kokeman ja tekemän väkivallan tyypillisinä piirteinä. Nämä kuvastavat sitä, millaista toimijuutta sukupuoli tuottaa. (Ronkainen & Näre 2008, 22.)

Sukupuolistunut väkivalta voidaan määritellä väkivallaksi ja syrjinnäksi, joka kohdistuu naisiin heidän sukupuolensa perusteella tai joka vaikuttaa heihin epäsuhtaisesti aiheuttaen esimerkiksi fyysistä, seksuaalista tai henkistä haittaa tai kärsimystä (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 54). Väkivaltailmiön sukupuolittuneisuus viittaa taas enemmänkin näiden prosessien lopputulemaan (Ronkainen 2017, 29). Väkivallan sukupuolittuneisuudesta kertoo esimerkiksi se, että naiset kokevat miehiä useammin parisuhdeväkivaltaa ja että miehet kokevat väkivaltaa tyypillisesti eri tilanteissa, kuin naiset (Niemi ym. 2017, 11-12). Väkivalta on vahvasti sukupuolittunut ilmiö ympäri maailman ja selkeästi suurin osa parisuhdeväkivallasta on miehen naiseen kohdistamaa väkivaltaa (Allen 2013, 2).

Väkivalta liitetään naisia ja feminiinisyyttä helpommin miehiin ja maskuliinisuuteen (Jokinen 2017, 37). Naiseuden arvostettuina ja siihen tiiviisti liitettyinä piirteinä pidetään esimerkiksi hoivaa, empatiaa sekä uuden elämän vaalimista, jotka ovat ristiriidassa väkivallan kanssa. Miehuuteen liitettävät ominaisuudet, kuten voima, valta ja ulospäin suuntautuva aktiivisuus taas ovat helpommin liitettävissä ja yhdistettävissä väkivaltaan. (Ronkainen 2017, 20.) Naisten kokemaan parisuhdeväkivaltaan on historiassa laajemmin suhtauduttu hyväksyttävänä perheen sisäisenä, naiseen kohdistettuna sosiaalisena kontrollina (Beichner ym. 2017, 312-315) ja yhä edelleen parisuhdeväkivaltaan suhtautumiseen vaikuttavat patriarkaalista historiasta kumpuavat käsitykset hyvästä miehestä ja naisesta. Kauan sitten syntyneet ajatusmallit näkyvät yhä monissa nykyään vallitsevissa asenteissa, arvoissa sekä näkemyksissä väkivallasta. (Lidman 2015, 51-54.) Moniin muihin maihin ja kulttuureihin verrattuna Suomi ei vaikuta patriarkaaliselta, miesten valta-asemaa korostavalta yhteiskunnalta, mutta miesten ja naisten välinen epätasa-arvo näkyy edelleen myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Väkivallasta kertovien naisten kokemuksissa toistuukin usein miesten oikeuksien korostaminen, miehisen valta-aseman pönkittäminen sekä käsitys miehestä perheen asioista päättävänä osapuolena. (Marttala 2011, 40-41.)

Parisuhdetta voidaan ajatella yhteiskunnallisen sukupuolijärjestelmän ytimenä, jonka sukupuolistuneet roolit, kuten vaimo ja mies tai isä ja äiti, sekä niihin liitetyt odotukset muovavat valtasuhteita sekä riippuvuuksia. Vaikka väkivallan sukupuolittuneisuus viittaa ja tulee näkyväksi myös muissa väkivallan muodoissa, keskustelut väkivallan sukupuolittuneisuudesta käydään usein parisuhdeväkivallan ympärillä, sillä parisuhde luo erityisen ympäristön

ja mahdollisuuden erilaiselle väkivallalle ja alistamiselle. (Ronkainen 2017, 32.) Niin kulttuuriset kuin uskonnollisetkin väkivallan oikeutukset ovat usein seurausta sukupuolirooleja koskevista perinteisistä käsityksistä (Marttala 2011, 37). Muhammad Haj-Yahian ja Miriam Sciffin (2007) tutkimuksen mukaan sitä oikeutetumpana miehet pitivät väkivaltaa kumppaniaan kohtaan, mitä perinteisempiä heidän asenteensa olivat suhteessa naisiin sekä sukupuolirooleihin. Saman tutkimuksen mukaan perinteisiin sukupuolirooleihin uskovat olivat taipuvaisempia uskomaan naisen hyötyvän parisuhdeväkivallasta sekä ajattelemaan, ettei miestä tulisi pitää vastuullisena puolisonsa väkivaltaisesta kohtelusta. Vahvimmin parisuhdeväkivaltaan suhtautumiseen ja sen oikeuttamiseen tutkimuksen mukaan vaikuttivat miesten asenteet naisia kohtaan.

Sukupuolella on merkitystä niin väkivallan tekemisen, kokemisen kuin ymmärtämisenkin tavoissa (Niemi ym. 2017, 11-12). Miesten ja naisten tekemä väkivalta ovat usein luonteeltaan erilaista ja väkivallan kokemuksissa on eroja sukupuolten välillä (Allen 2013, 35). Koti on naiselle todennäköisin paikka päätyä väkivallan kohteeksi ja todennäköisimmin tekijänä on mies. Miehillä taas koti on väkivallan näkökulmasta turvallisin paikka. (Husso 2003,16). Miesten kokema väkivalta on tyypillisesti kadulla tai esimerkiksi ravintoloissa tapahtuvaa väkivaltaa sekä pienten, pääasiassa miesten keskeisten ryhmien välistä väkivaltaa (Jokinen 2017, 36; Keskinen 2010, 244). Naisten kokemalle väkivallalle tyypillistä taas on läheinen suhde väkivallan tekijään sekä seksuaalisen väkivallan mahdollisuus. Miehet kohtaavat seksuaalista väkivaltaa harvoin. (Piispa & Heiskanen 2017, 80.)

Parisuhdeväkivaltaa tekevät ja kokevat niin miehet kuin naisetkin, mutta väkivallan luonteessa on eroa. Naisten tekemä parisuhdeväkivalta on luonteeltaan usein pelosta kumpuavaa itsepuolustusta tilanteissa, joissa heihin kohdistetaan tai on aiemmin kohdistettu väkivaltaa. Naisen tekemä parisuhdeväkivalta on tyypillisesti reaktio miehen heihin kohdistamaan väkivaltaan. Miehet taas ovat naisia taipuvaisempia käyttämään väkivaltaa oman valta-asemansa ilmentämiseksi ja vahvistamiseksi sekä kumppanin kontrolloimiseksi. (Allen 2013, 35-36; Allen ym. 2009, 1829). Arto Jokisen (2017, 36-39) mukaan tämä usein feministisessä tutkimuksessa esitetty näkemys miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta vallan ilmentymänä tai perustana on perusteltu, mutta ei kerro koko totuutta ilmiön luonteesta. Miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa voidaan Jokisen mukaan selittää niin biologisilla, sosiaalisilla kuin kulttuurisillakin tekijöillä.

Myös parisuhdeväkivallan seurauksissa on eroja sukupuolten välillä. Miehillä parisuhdeväkivallasta koituneet fyysiset ja psyykkiset seuraamukset ovat usein lievempiä, kuin naisten. (Allen 2013, 36.) Naiset kärsivät miehiä useammin väkivallan aiheuttamista psyykkisistä seurauksista (Piispa & Heiskanen 2017, 80). Parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen on esimerkiksi usein parisuhdeväkivallan seurauksena pelokkaampi kuin parisuhdeväkivaltaa kokenut mies (Allen 2013, 36). Naiset saavat miehiä todennäköisemmin parisuhdeväkivallasta myös fyysisiä vammoja. Naiset joutuvat miehiä useammin parisuhteissaan toistuvasti väkivallan kohteeksi ja kärsivät sen myötä parisuhdeväkivallan aiheuttamista vammoista myös useammin (Piispa & Heiskanen 2017, 82-83; Allen 2013, 36). Miehillä niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin seurauksia koituu lähinnä tuntemattomien tekemästä väkivallasta, joka tyypillisesti on miesten tekemää. (Piispa & Heiskanen 2017, 81). Parisuhteessaan väkivaltaa kokenut nainen on vastaavassa tilanteessa olevaa miestä useammin myös taloudellisesti kumppanistaan riippuvainen (Allen 2013, 36).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA METODOLOGISET VALINNAT

4.1 Tutkimustehtävä ja aineisto

Tutkielmani tarkoituksena on tutkia sitä, mikä vaikeuttaa väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä. Kiinnitän huomioni niihin tekijöihin, jotka vaikeuttavat irtautumista väkivaltaisesta parisuhteesta. Tutkielmani tarkastelee aihetta väkivaltaa parisuhteissaan kohdanneiden naisten näkökulmasta. Lähestyn tutkielmani aihetta toimijuuden käsitteen kautta. Näkyväksi tutkielmassa tulee tekemieni rajausten myötä myös kysymykset vallasta sekä parisuhdeväkivallan sukupuolistuneisuudesta. Olen kiinnostunut tekijöistä, jotka vaikuttavat naisen mahdollisuuksiin vaikuttaa tilanteeseen, tehdä valinta parisuhteesta lähtemisestä sekä toimia tämän päätöksen eteen. Tutkimustehtäväni tässä tutkielmassa on: *Mitkä tekijät vaikeuttavat naisten lähtemistä väkivaltaisesta parisuhteesta?* Tutkimustehtäväni tarkennan seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

1. Mitkä tekijät heikentävät naisen toimijuutta väkivaltaisessa parisuhteessa?
2. Miten naisen toimijuutta heikentävät tekijät vaikeuttavat suhteesta lähtemistä?

Tutkimusaineistoni on osana Viola – väkivallasta vapaaksi ry:n Väkivaltatyön yhteensovittujen toimintamallien arviointi -hanketta vuosina 2018-2020, alun perin auttamisjärjestelmien kriittisten kohtien tutkimiseksi kerätty haastatteluaineisto, jossa on haastateltu väkivaltaa parisuhteissaan kokeneita naisia. Haastatteluaineistolla voidaan tavoittaa väkivallan kokijoiden moninaiset kokemukset. (Skaffari ym. 2021, 4.) Aineistoni koostuu kuudesta haastattelusta. Haastateltavat olivat väkivaltaisesta parisuhteesta irtautuneita 30-53 vuotiaita naisia, joilla kaikilla oli vähintään yksi yhteinen lapsi väkivaltaisen kumppanin kanssa. Kaikissa haastatteluissa väkivallan tekijä oli mies. Kaksi haastateltavaa mainitsivat eläneensä väkivaltaisessa parisuhteessa myös aiemmin, mutta pääpaino haastatteluissa oli haastateltavien viimeisimmissä väkivaltaisissa parisuhteissa. Haastateltavat olivat eläneet viimeisimmässä väkivaltaisessa parisuhteessaan 6-25 vuotta. Haastatteluhetkellä väkivaltaisesta parisuhteesta irtautumisesta haastateltavilla oli kulunut yhdestä kuukaudesta kahdeksaan vuoteen. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet parisuhteessaan henkistä väkivaltaa ja viisi haastateltavaa lievistä vakavaan fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Osassa haastatteluja kuvattiin

myös jonkinlaista taloudellista väkivaltaa (ks. Kaittila 2017b) sekä vainoa (ks. Nikupeteri 2016).

Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Hanna Vilkan (2021) mukaan laadullisen tutkimusmenetelmän tarkoituksena on tavoittaa ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudesta. Laadullinen tutkimus tarkastelee ihmisten välisissä suhteissa sosiaalisesti rakentuvia ja ilmeneviä merkityskokonaisuuksia. Vilkan mukaan laadullisessa tutkimuksessa ero tulee tehdä käsitysten ja kokemusten tutkimuksen välillä. Kokemukset ovat aina omakohtaisia, kun taas käsityksillä voidaan viitata laajempaan, esimerkiksi yhteiskunnalliseen ymmärrykseen ilmiöstä. Tässä tutkielmassa näkökulma on kokemuksellinen, sillä parisuhdeväkivallan vaikutuksia ei voida täysin ymmärtää ilman kokemuksellista näkökulmaa (Husso 2003, 26). Tästä syystä on tärkeää, että väkivaltaa parisuhteissaan kokeneet naiset kertovat itse kokemastaan. Väkivaltaa kohdanneiden kertomukset tuottavat tietoa väkivallasta ja auttavat ilmiön ymmärtämisessä (Marttala 2011, 41).

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Perinteisesti laadullisen tutkimuksen analyysit on jaettu aineisto- ja teorialähtöisiin analyysihin. Puhtaasti aineistolähtöisen analyysin toteuttaminen olisi tässä tutkielmassa kuitenkin haastavaa, sillä aiempi tieto ja tutkimus toimijuudesta, parisuhdeväkivallasta sukupuolistuneena ilmiönä ja vallasta ohjaavat tutkijan ajattelua ja vaikuttavat aineiston analyysiin. Vaikka aiempi tieto ja teoria ohjaavat analyysia, ei analyysia voida pitää täysin teorialähtöisenä, sillä analyysi ei pohjaudu, eikä se testaa suoraan mitään olemassa olevaa teoriaa. Aineiston analyysi toteutetaan tässä tutkielmassa teoriaohjaavalla analyysillä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Teoriaohjaava analyysi on sisällönanalyysin muoto, jossa analyysin lähestymistapa on aineistolähtöinen, mutta analyysissa on tunnistettavissa aiemman tiedon vaikutus, sitä hyödynnetään analyysia ohjaavana ja auttavana tekijänä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Teoriaohjaava analyysi on laadulliseen tutkimukseen soveltuva analyysitapa, sillä tulokset harvemmin ovat laadullisessa tutkimuksessa niin selkeitä tai yksiselitteisiä, että ne voitaisiin esitellä ilman viittauksia aiempaan teoriaan tai tutkimukseen aiheesta. Teoriaohjaava analyysi on aloittavalle tutkijalle usein parhaiten soveltuva sisällönanalyysin muoto, vaikka haasteeksi muodostuu usein turhan järjestäytymätön teoriapohja sekä sen heikko soveltaminen tutkielman tulos- ja pohdintaosioissa. (Eskola 2018, 213-214.) Pyrin kantamaan tutkielmani läpi mukana toimijuuden käsitettä sekä tarkastelemaan eri tutkielmani osa-alueita tästä

näkökulmasta. Näkyväksi tulee myös parisuhdeväkivallan sukupuolistuneisuus sekä valtaan liittyvät kysymykset.

4.2 Analyysiprosessi

Teemahaastatteluille tyypillistä on lähestyä aineiston analyysiä teemoittelun tai tyypittelyn kautta. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston uudelleen järjestämistä ja sen jäsentämistä teemojen mukaan. (Eskola & Vastamäki 2010, 43.) Koska aineistoni on valmis haastatteluai-neisto, aloitin tutustumalla aineistoon lukemalla aineiston läpi useampaan kertaan. Merkitsin lukiessani aineistoon kohtia, jotka kertoivat jotain tutkielmani kannalta olennaisista teemoista. Olen järjestänyt aineiston uudelleen teemoittain seuraavaksi kuvatulla tavalla. Teemoja ole valittu etukäteen, vaan ne on valittu haastateltavien kertomien asioiden perusteella. Lukemista on kuitenkin ohjannut teoria sekä aiempi tutkimus aiheesta ja aineistoa on luettu erityisesti toimijuuden näkökulmasta. Myös teemojen nimeämisessä ja analyysissä on hyödynnetty aikaisempaa tutkimusta ja teoriaa. Tulosluvussa on hyödynnetty aiempaa parisuhdeväkivaltatutkimusta vahvistamaan ja tukemaan tekemiäni havaintoja. Aluksi merkitsin aineistoon sellaiset kohdat, joissa kerrottiin jotain tutkimuskysymykseni kannalta oleellista. Etsin aineistosta sellaisia asioita, jotka ovat heikentäneet naisen toimijuutta suhteessa parisuhteesta lähtemiseen. Kirjoitin merkitsemiäni kohtien yhteyteen lyhyesti, mitä kyseinen kohta kertoo lähtemistä vaikeuttaneista tekijöistä.

Seuraavaksi aloin siirtämään ja yhdistelemään merkitsemiäni kohtia suorina lainauksina luomaani taulukkoon sekä nimeämään yhdistelemiäni lainauksia alaluokiksi sen mukaan, mitä sen alle asetetut aineistosta otetut lainaukset aiheestani kertoivat. Jokaisen lainauksen kohdalle kirjoitin muutamalla sanalla, mistä lainaus kertoo aineiston hallittavuuden ja teemoittelun helpottamiseksi. Taulukko on toiminut tutkijan apuvälineenä aineiston rajaamisessa ja järjestämisessä sekä analyysin tekemisessä ja tulosten auki kirjoittamisessa. Taulukkoon syntyi ensimmäisessä versiossa 23 alaluokkaa, joista prosessin edetessä luokkia yhdistelemällä, aiempaa tutkimusta hyödyntämällä ja aineistoa uudelleen läpi käymällä lopulliseksi alaluokkien määräksi jäi 14. Näitä alaluokkia yhdistelemällä olen luonut neljä yläluokkaa, joiden mukaan tämän tutkielman tulosluku on jaoteltu. Analyysiprosessin lopputulemana saatu luokittelu on esitetty kuviossa 1 (sivu 21).

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Ongelman kieltäminen	Väkivallan normalisoituminen	Väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavat tekijät
Vaikeus tunnistaa väkivaltaa		
Alentunut itsetunto		
Väkivaltaa kompensoivat tekijät		
Väkivallan vaiheittaisuus		
Häpeä	Toimijuutta rajoittavat tunteet	
Syällisyys		
Sääli		
Pelko		
Käytännön asioiden järjestäminen	Lähteminen käytännössä	
Eron toteutus		
Palvelujärjestelmiin liittyvät tekijät	Palvelujärjestelmien ja tukiverkostojen puutteet	
Kapeutunut tukiverkosto		
Tukiverkoston asenteet		

Kuvio 1: Väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavat tekijät.

Luokittelun tekemistä vaikeutti se, että aineistosta esille tulevat väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavat tekijät näyttivät liittyvän ja sekoittuvan tiiviisti toisiinsa, jonka vuoksi koin, että olisin voinut jaottelussa tehdä myös erilaisia ratkaisuja. Analyysiprosessin aikana olen useamman kerran muokannut tekemääni luokittelua uusien havaintojen ja oivalusten myötä. Olen pyrkinyt erottamaan aineistosta tutkielmani kannalta olennaisimmat asiat sekä luokittelemaan ne mahdollisimman ymmärrettäväksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Valmis aineisto on tuonut omat haasteensa analyysiprosessiin. Vaikka koen aineiston vastanneen hyvin tutkielmani tarpeisiin, jotkin tämän tutkielman kannalta oleelliset

tarkennukset ovat haastattelutilanteessa jääneet tekemättä, sillä en ole itse voinut vaikuttaa haastatteluiden sisältöön tai haastattelutilanteessa esitettyihin kysymyksiin. Tämän vuoksi joidenkin mahdollisesti lähtemistä vaikeuttaneiden tekijöiden käsittely on haastatteluissa jäänyt ohimeneväksi maininnaksi muun puheen ohessa. Haastatteluja ei myöskään ole toteutettu suoraan tämän tutkielman tutkimustehtävän näkökulmasta, jonka seurauksena aineistossa on myös paljon tekstiä, joka ei ole tutkielmani kannalta olennaista ja aineisto on vaatinut rajaamista. Tähän haasteeseen koen tekemäni uudelleen järjestämisen ja aineiston rajaamisen vastanneen hyvin. Näistä syistä olen myös käyttänyt hyvin paljon aikaa aineiston läpi käymiseen sekä sen tulkitsemiseen, mistä sanotut asiat tosiasiallisesti kertovat tutkittavasta aiheesta.

Toisiin luokkiin päädyin aineiston pohjalta hyvin suorien ilmausten kautta ja luokat on voitu nimetä lähes suoraan aineistossa käytettyjen ilmausten perusteella. Esimerkiksi väkivallan normalisoitumisen alle kuuluvista luokista kerrottiin aineistossa hyvin suoraan. Haastateltavat puhuivat turtumisesta ja tottumisesta väkivaltaan. Aineistossa myös ilmaistiin, että naiset olivat pitäneet väkivaltaa normaalina tai eivät olleet enää odottaneetkaan parisuhteeltaan muuta. Väkivallan kieltäminen itseltä mainittiin aineistossa sellaisenaan, mutta se tulee näkyväksi myös sellaisten kokemusten kautta, joissa kerrottiin, kuinka todellisuutta ei ole haluttu nähdä ja omat silmät eivät olleet auenneet tilanteelle, vaikka ulkopuoliset olisivat yrittäneet asiasta puhua. Väkivaltaisuutta pyrittiin selittämään itselle erilaisilla tekijöillä, jotta väkivalta ei näyttäytyisi niin suurena suhdetta määrittävänä tekijänä.

Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat aineistossa, etteivät he ole tunnistaneeet kokemaansa väkivaltaa väkivallaksi ja kuvasivat tapahtumia, jotka ovat jossain kohtaa johtaneet heidän kohdallaan asian ymmärtämiseen. Henkistä väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat, että tiedostivat parisuhteen aikana jonkin olevan viialla, mutta he ei eivät puhuneet väkivallasta tai mieltäneet suhteessa kokemaansa kohtelua väkivallaksi. Tulkitsin tunnistamisen vaikeudet normalisoitumisprosessia edistäneiksi tekijöiksi, sillä vaikeus tunnistaa etenkin henkistä väkivaltaa häivyttää normaalin ja epänormaalin sekä hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän rajoja parisuhteessa.

Aineistossa puhuttiin suoraan myös väkivallan normalisoitumisen alle asettamastani alentuneesta itsetunnosta ja sen heikentymisestä väkivallaisessa parisuhteessa, mutta aineisto sisälsi myös kohtia, jotka viestivät itsetunnon alenemisestä epäsuoremmin. Esimerkiksi sen, että väkivaltaa kokeneille naisille oli aiheuttanut hämmennystä, kun muut ihmiset osoittivat

heille ystävällisyyttä ja ilmaisivat pitävänsä heistä, tulkitsin viestivän väkivallan seurauksena alentuneesta itsetunnosta. Alentuneen itsetunnon tulkitsin vääristävän kuvaa siitä, millainen kohtelu itseä kohtaan on parisuhteessa hyväksyttävää ja näin alentuneen itsetunnon vaikutuksien tarkasteleminen normalisoitumisprosessiin liittyen on perusteltua.

Väkivallan vaihteellisuus, hyvien ja huonojen jaksojen vaihtelu parisuhteessa sekä erilaiset väkivaltaisuutta kompensoivista tekijät olivat hyvin suoraan aineistossa löydettävissä ja haastateltavat sanoittivat niiden vaikuttaneen siihen, etteivät olleet lähteneet väkivaltaisesta suhteesta tai hakeneet siihen apua. Aineistossa ilmaistiin muiden asioiden ja hyvien hetkien kannatelleen väkivaltaisessa parisuhteessa ja jopa korvanneen koettua väkivaltaa. Tämä viestii väkivallan normalisoitumisesta ikään kuin kompensoivien tekijöiden kautta. Aineistossa kerrotaan siitä, kuinka naiset keskittyivät katsomaan hyviä asioita sekä unelmiaan ja toiveitaan parisuhteessa väkivallan sijaan. Väkivallan vaihteellisuudesta parisuhteen aikana kerrottiin yhtä haastattelua lukuun ottamatta suoraan kaikissa haastatteluissa. Haastattelujen välillä oli jonkin verran vaihtelua siinä, kuinka suoraan vaihteellisuuden ilmaistiin vaikuttaneen parisuhteessa pysymiseen tai lähtemisen vaikeuteen. Näiden tekijöiden kuitenkin tulkitsin vaikeuttaneen väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä esimerkiksi sitä kautta, että naiset kuvasivat hyvien hetkien auttaneen heitä jaksamaan ja antaneen toivoa tilanteen muuttamisesta.

Toimijuutta rajoittavissa tunteissa on tässä jaottelussa ainoastaan negatiiviseksi luokiteltavia tunteita. Pohdin analyysiä tehdessäni, että myös positiiviset tunteet kuten rakkaus ja toivo voisivat väkivaltaisessa parisuhteessa olla toimijuutta rajoittavia tunteita suhteessa parisuhteen päättämiseen, mutta olen jättänyt ne käsittelemättä omana luokkana kahdesta syystä. Ensinnäkin positiivinen puhe kumppanista ja parisuhteesta linkittyi aineistossa pääasiallisesti puheeseen väkivallan vaihteellisuudesta ja väkivaltaa kompensoivista tekijöistä. Toiseksi varsinaisesti positiivisia tunteita kumppania tai parisuhdetta kohtaan nimettiin haastatteluissa suoraan vain vähän, jos ollenkaan. Positiivinen puhe esimerkiksi rakkaudesta kiinnittyi pääasiassa naisten kertomuksiin suhteen tutustumis- ja seurusteluvaiheesta, jossa väkivaltaa ei vielä ollut tai siitä oli nähtävissä vasta ensimmäisiä merkkejä. Havainto voisi kuitenkin olla erilainen, jos haastatteluaineisto olisi kerätty juuri tämän tutkielman näkökulmasta. Näistä syistä positiiviset tunteet ja ajatukset kumppanista, parisuhteesta ja perheestä, joita aineistossa tuli esille, tulevat käsitellyiksi väkivallan vaihteellisuuden sekä kompensoivien tekijöiden yhteydessä sen sijaan, että ne käsiteltäisiin omana kokonaisuutenaan kuten toimijuutta rajoittavat tunteet.

Toimijuutta rajoittavia tunteita ei aineistossa aina suoraan nimetty, mutta ne olivat kuitenkin aineistosta luettavissa ja erilaisten kertomusten kautta tulkittavissa. Esimerkiksi ainoastaan yhdessä haastatteluista puhuttiin suoraan itsensä nolaamisesta ja väkivallasta hävettävänä asiana, mutta lähes jokaisessa haastattelussa kerrottiin esimerkiksi väkivallan peittelystä. Peittelyn tulkitsinkin myös aiemman tutkimuksen perusteella viestivän osaltaan häpeästä, sillä väkivaltaa kokeneet naiset olivat kokeneet, että eivät halua ulkopuolisten tietävän väkivallasta. Peittely itsessään tuli esille myös muissa alaluokissa väkivaltaisen parisuhteen päättämistä vaikeuttavana tekijänä, esimerkiksi väkivaltaan puuttumisessa palvelujärjestelmissä. Myös itsensä syyttämistä ja syyllisyyden tunteesta juuri näillä ilmauksilla puhuttiin aineistossa vähän, mutta esimerkiksi puhetta siitä, kuinka väkivaltaa kokeneet olivat eri syistä ajatelleet ongelman olevan itsessään tai ansainneensa väkivaltaisen kohtelun, oli nähtävissä monessa haastattelussa. Syyllisyyden tunteisiin viittaavissa kohdissa syyllisyys kumpusi niin itsestä kuin mahdollisesti myös kumppanin tai parisuhteen ulkopuolisten henkilöiden väkivaltaa kokeneeseen naiseen kohdistamasta syyllistämistä. Sääli alaluokka muodostui kohdista, joissa puhuttiin itse parisuhteeseen sekä sen päättämiseen liittyvästä huolesta kumppanista ja tämän pärjäämisestä sekä kertomuksista, joissa naiset suoraan kertoivat muuttaneensa käytöstään sääliessään kumppaniaan. Sääli oli aineiston perusteella ollut mukana parisuhteissa, mutta kulkenut mukana myös eron jälkeen.

Pelkoa aiheutti aineiston perusteella väkivaltaisessa parisuhteessa ja sen päättämisessä hyvin monet erilaiset asiat, jonka kautta pelkoon liittyviä asioista aineistossa voisi yhdistää yhtä hyvin myös muihin alaluokkiin. Usein pelko mainittiin aineistossa myös sen enempää erittelemättä mitä pelätään ja pelko näyttäytyi tämän vuoksi osittain tietynlaisena yleisenä, valitsevana olotilana, jossa väkivaltaisen parisuhteen aikana naiset ovat eläneet. Pelko on eritelty tässä tutkielmassa yhdeksi alaluokaksi, vaikka pelon aiheuttajat olivat moninaisia ja pelko nousee esille myös muiden alaluokkien yhteydessä. Pelko kuitenkin näyttäytyi aineistossa siinä määrin merkittävänä tekijänä, että halusin käsitellä sen myös omana alaluokkana, vaikka se olisi voinut jakautua eri alaluokkien sisälle sen mukaan, mihin pelko milloinkin kohdistuu.

Tunteena aineistossa mainittiin myös viha, mutta vihan tunnetta en aineiston perusteella kyennyt luokittelemaan naisen toimijuutta rajoittaneeksi tunteeksi, joka olisi vaikeuttanut parisuhteesta lähtemistä. Viha mainittiin aineistossa, mutta se linkittyi vahvasti vasta eron jälkeen koettuihin tunteisiin. Vihan tunteen puuttuminen voisi sinänsä olla itsessään väkivaltaisen parisuhteen päättämistä heikentävä tekijä, kun sen korvaavat väkivallasta koettu

pelko, häpeä, syyllisyys ja sääli. Vihan tunteet voivat olla olemassa jo parisuhteessa, mutta ne on väkivaltaisen parisuhteen aikana usein tukahdutettu ja vihan ilmaiseminen on voinut näyttäytyä riskinä väkivaltaan tai kontrollin menettämiseen. Yleensä vihan tunteisiin päättäänkin käsiksi vasta parisuhteesta irtautumisen jälkeen, joten päätelmien tekeminen vihan vaikutuksista lähtemiseen olisi tämän aineiston perusteella hankalaa. Sama pätee surun kokemuksiin. Heikkouden näyttäminen parisuhteessa on voinut lisätä väkivaltaa ja pelko siitä, että suru ottaa vallan voi estää surun tunteiden käsittelyn ja hyväksymisen. Suru liittyy myös hyvien asioiden menettämiseen parisuhteen päättyessä. (Väänänen 2011, 116.) Hyvien asioiden ja kumppanin menettämiseen liittyvä suru tulevat tässä tutkielmassa käsitellyksi yhteyksissä, joissa puhutaan parisuhteen hyvistä puolista lähtemistä vaikeuttavina tekijöinä.

Käytännön asiat ja eron toteuttaminen käytännössä tulivat esille lähtöpäätöstä vaikeuttaneina tekijöinä. Käytännön asiat sekä eron toteuttamisen vaikeus näyttäytyivät aineistossa naisen valinnan ja toiminnan vapautta rajoittavina tekijöinä. Pelko eron seurauksista esitettiin aineistossa joissain kohdissa epämääräisesti ilmaisemalla esimerkiksi sanoilla: ”jos mä lähdän, niin helvetti on irti”, määrittelemättä tarkemmin sitä, mihin lähtemisen on oikeastaan pelätty johtavan. Seurauksiin liittyviä pelkoja kuitenkin eriteltiin aineistossa paikoin myös hyvin yksityiskohtaisesti sen mukaan, mitä voisi tapahtua esimerkiksi itselle, lapsille tai kumppanille. Eron ja käytännön asioiden järjestämisen vaikeus oli helposti nähtävissä ja sen vaikutus parisuhteen päättämiseen tulkittavissa aineistosta. Aineistossa puhuttiin vaikeuksista esimerkiksi itse lähtötilanteen järjestämisessä, asunnon hankkimisessa ja omaisuuden jakamisessa. Haastatellut naiset kuvasivat hyvin suoraan näiden asioiden vaikeuttaneen heidän lähtemistään väkivaltaisesta suhteesta.

Palvelujärjestelmien ja tukiverkoston puutteet olen yhdistänyt yhdeksi yläluokaksi, sillä nähdäkseni on luonnollista käsitellä tässä tutkielmassa parisuhteen ulkopuolisten tekijöiden vaikutukset yhtenä kokonaisuutena. Alaluokka palvelujärjestelmiin liittyvät tekijät syntyivät aineistossa esille tulleiden avunhakemista ja saamista estävien palveluihin ja ammattilaisiin liittyvien tekijöiden pohjalta. Aineistossa tuli esille, ettei väkivaltaa ole tunnistettu tai siihen ei ole osattu tarttua palveluissa, kuten esimerkiksi neuvolassa. Haastateltavat puhuivat epätietoisuudesta, mistä apua olisi voinut hakea, kynnyksestä hakea apua sekä riittämättömästä tuesta palveluissa, joihin he ovat hakeutuneet. Haastatteluiden painopisteenä on ollut nimenomaan auttamisjärjestelmät, joten puhetta erilaisiin palveluihin ja niiden toimivuuteen liittyen oli aineistossa paljon. Aineistossa puhuttiin paljon myös parisuhteesta irtautumisen jälkeen saaduista ja käytetyistä palveluista, jotka eivät kaikilta osin ole oman

tutkimuskysymykseni kannalta relevantteja. Nämä olen tietoisesti rajannut tämän tutkielman ulkopuolelle niiltä osin, kun ne ovat olleet selvästi eron jälkeen käytyjä prosesseja, jotka eivät ole enää vaikuttaneet lähtemispäätökseen tai edesauttaneet suhteeseen palaamista irtautumisyrityksen jälkeen.

Tukiverkostolla viitataan naisten ympärillä olevaan läheisverkostoon, kuten ystäviin ja sukulaisiin. Kapeutunut tukiverkosto alaluokka perustuu aineiston kohtiin, joissa kerrottiin väkivaltaisen parisuhteen vähentäneen parisuhteen ulkopuolisten sosiaalisten kontaktien määrää ja heikentäneen tukiverkosta. Aineistossa tuli esille väkivaltaa kokeneiden naisten ajatuksia siitä, että turvalliset kodin ulkopuoliset ihmissuhteet voivat auttaa väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemisessä. Vastaavasti aineistosta oli tulkittavissa, että heikko tukiverkosto vaikeuttaa parisuhteen päättämistä. Tukiverkoston asenteet tulkitsin yhdeksi väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavaksi tekijäksi aineistokohtien perusteella, joissa viitataan tilanteisiin, jossa ulkopuoliset henkilöt, kuten väkivaltaisen kumppanin vanhemmat, ovat vähätelleet miehen väkivaltaisuutta ja väkivallan kokijan kokemuksia. Naiset kertoivat ulkopuolisten myös syyllistäneet naista liittyen väkivaltaisesta suhteesta lähtemiseen. Tähän alaluokkaan katsoin kuuluvaksi myös viittaukset tilanteisiin, jossa ulkopuoliset eivät ole usko- neet miehen väkivaltaisuutta, sillä näen myös tämän naisen kokemuksen vähättelynä.

Alkuperäisessä jaottelussani oli omana alaluokkana myös riippuvuus kumppanista, jonka sittemmin olen jättänyt luokittelusta kokonaan pois. Koen sen mainitsemisen arvoiseksi, sillä riippuvuudesta viestiviä tekijöitä tulee esiin tämän tutkielman tulosluvussa. Varsinaisesti sa- naa riippuvuus käytettiin vain kahdessa aineiston haastattelussa. Toisessa puhuttiin väkival- taan kokeneen naisen ja väkivaltaisen miehen läheisriippuvuudesta, joka on toki voinut olla merkittäväkin tekijä, joka on vaikeuttanut väkivaltaisen parisuhteen päättämistä. Toisessa haastattelussa riippuvuus mainittiin lähtemistä vaikeuttaneena tekijänä, mutta vain ohimen- nen sitä sen enempää avaamatta tai määrittelemättä. Pohdintani johti päätelmään, että riip- puvuus kumppanista on tavallaan tässä tutkielmassa muuten käsiteltäviä asioita hyvin koko- naisvaltaisesti kuvaava ilmaus, ei niinkään yksi yksittäinen tekijä, joka vaikeuttaa parisuh- teesta lähtemistä. Riippuvuus kumppanista muuttuu vahingolliseksi tai haitalliseksi silloin, kun se perustuu toisen osapuolen vallankäytölle esimerkiksi alistamisen ja uhkaamisen kautta (Nousiainen 2015, 97). Tulkitsin asiaa niin, että monet tässä tutkielmassa esille nos- tamani väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavat tekijät osaltaan viestivät eri ta- voin myös vahingollisesta riippuvuudesta kumppaniin tai ylläpitivät tätä riippuvuussuhdetta.

Vahingollista riippuvuutta väkivaltaisesta kumppanista käsittelen tutkielmassa muiden luokien kautta.

Samalla tavalla myös lapsiin ja perheeseen liittyvät tekijät olin aluksi luokitellut omaksi alaluokakseen. Päädyin kuitenkin vielä kirjoittamisvaiheessa luopumaan tästä alaluokasta, vaikka aineisto sisälsikin paljon lapsiin liittyvää puhetta, kun keskusteltiin väkivaltaisen parisuhteen päättämisestä. Lapset ovatkin esimerkiksi yksi keskeisimmistä tekijöistä, miksi väkivaltaiseen parisuhteeseen ei haeta apua (Kaittila 2017a, 96). Ehkä juuri tästä syystä, lapsiin liittyvät tekijät tulivat näkyviksi lähes jokaisessa jaotteluni luokassa ja aineiston perusteella koen lasten vaikuttavan hyvin kokonaisvaltaisesti naisten päätökseen jäädä tai lähteä väkivaltaisesta parisuhteesta. Lapsiin ja perheeseen liittyvät unelmat, haaveet, lasten tapaamisten järjestäminen erotessa sekä perheen rikkomisesta koettu syyllisyyskin tulevatkin käsiteltyiksi muiden alaluokkien yhteydessä. Niiden käsitteleminen erikseen ei olisi ollut tarkoituksenmukaista, sillä se olisi edellyttänyt asioiden toistamista, eikä kaikkien muiden alaluokkien käsitteleminen olisi ollut mahdollista tuomatta esiin lapsiin ja perheeseen liittyviä tekijöitä.

4.3 Eettiset kysymykset ja käsitteelliset valinnat

Tutkimuksen aiheen valinta edellyttää eettistä pohdintaa ja valintoja. Tärkeää on selkeyttää, miksi ja kenen ehdoilla aihe valitaan ja tutkimus tehdään. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Koen valitsemani aiheen ja näkökulman olevan merkityksellinen ja perusteltu. Näen väkivaltaisen suhteen kiinnipitävyyden olevan huonosti ymmärretty aihe, jota on seuraamieni keskustelujen perusteella usein jopa vaikea hyväksyä. Helpompaa on tukeutua käsityksiin yksilön vapaasta tahdosta ja mahdollisuuksista valita ja toimia rationaalisesti ja sen myötä ajatella, että väkivaltaisesta suhteesta voi helposti lähteä, jos haluaa. Tiedon lisääminen aiheesta voi auttaa niin väkivaltaisissa parisuhteissa eläviä kuin muitakin ymmärtämään, mikä pitää kiinni väkivaltaisessa parisuhteessa. Tämä ymmärrys taas voi mahdollistaa paremmat mahdollisuudet auttaa ja saada apua tilanteeseen tai auttaa irrottautumaan väkivaltaisesta suhteesta. Tavoitteenani on osaltani edesauttaa vastuun asettamista selkeämmin väkivallan tekijälle väkivallan kokijan sijaan, sekä pyrkiä vähentämään väkivaltaisessa parisuhteissa elävien

naisten kokemaa häpeää ja syyllisyyttä kokemastaan väkivallasta lisäämällä ymmärrystä syistä, jotka tekevät väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemisestä vaikeaa.

Valitsemani aihe on sensitiivinen ja asettuu henkilökohtaiselle alueelle väkivaltaa kokeneiden ihmisten elämässä. Merja Laitisen (2004, 51-52) mukaan sensitiivisten aiheiden, kuten väkivallan, tutkiminen edellyttää tutkijalta tiettyä herkkyyttä, eikä tutkimus saa tuottaa tutkittaville lisää tuskaa tai pahaa oloa. Tutkimukseni tavoitteiden kannalta on kuitenkin perusteltua, että aihetta käsitellään väkivaltaa parisuhteissaan kohdanneiden näkökulmasta ja heidän kertomanaan. Kirjoittamalla väkivallan kokijoiden näkökulmasta, voidaan saada esille ihmisten omia ajatuksia ja käsitellä niitä merkityksiä, joita ihmiset itse antavat kokemuksilleen. Tutkijan valta suhteessa ihmisten kertomuksiin tulee tiedostaa. Merkityksellistä on, kuinka ja millä sanoilla aiheesta kirjoittaa, jotta ne parhaiten kuvaisivat ja jäsentäisivät tutkimuksen ihmisten todellisuutta. (Laitinen 2004, 52, 88.)

En ole itse ollut keräämässä haastatteluaineistoa tai osallistunut tähän tutkimukseen valikoituneiden haastattelujen valintaan. Kun aiemmin kerättyä ja tutkimukseen käytettyä aineistoa käytetään uudelleen, aineistoa tyypillisesti lähestytään uudesta näkökulmasta (Corti & Thompson, 2007, 301-303). Aineisto on alun perin kerätty ja sitä on käytetty tutkimaan kriittisiä tekijöitä parisuhdeväkivallan kokijoiden auttamisessa (Skaffari ym. 2021, 2-4). Tässä tutkielmassa aineistoa on analysoitu eri näkökulmasta ja huomio on kiinnitetty niihin tekijöihin, jotka vaikeuttavat suhteesta irtautumista.

Keskeisimmät eettiset kysymykset omassa työskentelyssäni ovatkin liittyneet aineiston käsittelyyn, anonymiteettiin sekä haastateltavia kunnioittavaan kirjoittamiseen. Valmis aineisto luo tietynlaista etäisyyttä haastateltaviin ja heidän kokemuksiinsa. Aineistoon tutustuminen ja analyysin aloittaminen ja tekeminen on erilaista, kun kosketuspintaa aineistoon ei ole haastatteluiden osalta vielä lainkaan. Tämä on edellyttänyt minulta tarkkaa tutustumista aineistoon, sen sisältöön ja asioille annettuihin merkityksiin. Olen tutkielmassani pyrkinyt parhaani mukaan kunnioittamaan haastateltujen naisten kokemuksia, vaikka haastateltavat valmiin aineiston myötä jäävätkin jollain tavalla etäiseksi. Olen pyrkinyt tekemään tulkintoja parisuhteen päättämisen vaikeudesta naisten kokemusten perusteella eettisesti ja perustellusti.

Aineisto on toimitettu minulle suojatulla sähköpostilla. Sähköpostista tiedostot olen tallentanut muistitikulle. Olen käsitellyt aineistoa asiaan kuuluvalla tarkkuudella ja huolehtinut, ettei ulkopuolisilla ole ollut pääsyä aineistoon. Sitoudun myös poistamaan hallussani olevat

kopiot aineistosta tutkielmani valmistuttua. Luottamuksellisuus sekä tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetistä huolehtiminen ovat tutkijan eettisiä velvollisuuksia (Ryen 2007, 221). Laadullisessa tutkimuksessa tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota (Snyder 2002, 70). Haastattelut on toimitettu minulle jo alun perin keksityillä nimillä, mutta olen korvannut tässä tutkielmassa nimet vielä numeroimalla vastaajat numeroin 1-6. Haastattelut ovat sisältäneet jonkin verran yksilöiviä tietoja, kuten paikkakuntia tai henkilöiden nimiä, jotka olen poistanut tässä tutkielmassa käytetyistä lainauksista haastateltavien anonymiteetin varmistamiseksi. Lisäksi tutkielmassa käytetyistä lainauksista on muokattu pois vahvimmat murre sanat ja korvattu ne yleiskielisillä ilmauksilla anonymiteetin säilyttämiseksi.

Käsitteelliset valinnat ovat oleellinen osa tutkimusta ja tehdyt valinnat heijastavat lähtökoh-
tia, joista tutkimusta tehdään. Parisuhdeväkivaltaa käsittelevässä luvussa olen todennut väkivallan määrittelyn olevan haastavaa ja esimerkiksi perinteisen kolmijaon näyttäytyvän ongelmallisena. Tässä tutkimuksessa väkivalta määrittyy naisten oman kokemuksen pohjalta, eikä minulla tutkijana ole syytä kyseenalaistaa, mitä haastateltavat naiset ovat määritelleet suhteessaan väkivallaksi. Tutkielmani tulosluvussa viitataan väkivallan eri muotoihin silloin, kun väkivallan muoto nousee jostain syystä oleelliseksi tai niiden vertailu keskenään on tarkoituksenmukaista. Pääasiallisesti tässä tutkielmassa ei kuitenkaan käsitellä erikseen parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavia tekijöitä parisuhteessa koetun väkivallan muotojen perusteella. Parisuhdeväkivallassa usein väkivallan eri muodot esiintyvät yhtäaikaaisesti ja muodostavat näin kokonaisuuden, josta eri muotojen irrottaminen olisi haastavaa. Tutkielmassani viitataankin sanalla väkivalta kaikkeen parisuhteessa kumppanin taholta väkivallaksi koettuun käyttäytymiseen.

Uhri-sanana käyttö on usein perusteltua esimerkiksi oikeustieteissä, mutta sosiaalityön tutkimuksessa sanavalintaa voidaan pitää joissain yhteyksissä sen tavoitteiden vastaisena sanan leimaavan ja passivoivan luonteen vuoksi (Lidman 2015, 14). Joissain yhteyksissä taas uhri sanan käyttö on perusteltua myös sosiaalityön tutkimuksessa. Esimerkiksi lapsuudessa koettua seksuaalista hyväksikäyttöä tutkinut Merja Laitinen (2004) on päättänyt käsitteen uhri käyttöön ilmiön moraalisen luonteen vuoksi, joka edellyttää vastuun asettumista selkeästi hyväksikäyttäjälle. Tässä tutkielmassa käytän uhrin sijaan kuitenkin käsitettä väkivallan ko-
kija. Tutkielmani perustuu parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneiden kokemuksiin ja käsi-
tevalinta tukee valitsemaani näkökulmaa. Tutkielmani tarkastelee parisuhdeväkivallan ko-
kijoiden toimijuutta, jonka kanssa uhri-sanana käyttö olisi näkemykseni mukaan ristiriidassa, vaikka tutkielmani tavoitteena onkin osaltaan luoda ymmärrystä väkivallan toimijuutta

rajoittavasta luonteesta. Tästä syystä on kuitenkin huomioitava, että parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset saattavat kokea itsensä toisinaan myös aktiivisen toimijan sijaan uhreiksi (Keskinen 2005, 143). Väkivallan kokijoista puhuminen viittaa nimenomaan väkivaltaa kokeneiden omiin kokemuksiin, jättäen tilaa myös uhriuden kokemuksille, rajaamatta näkökulmaa ainoastaan niihin.

Kirsi Nousiainen (2015, 106) on pohtinut selviytyjäsanon käyttämistä puhuttaessa väkivaltaisen parisuhteesta lähteneistä naisista. Nousiaisen mukaan väkivaltaisesta parisuhteesta irtautuneet naiset mieluummin näkevät itsensä vahvoina, väkivaltaa vastaan taistelleina naisina. Selviytymisen sijaan Nousiainen onkin päätenyt käyttämään käsitettä vastustaminen, joka hänen mukaansa korostaa naista aktiivisena toimijana ja tukee naisen oman identiteetin luomista. Itse olen päätenyt tutkielmassani käyttämään neutraalimpia ilmaisuja, puhun väkivallan kokijoista, väkivaltaisessa parisuhteessa elämisestä sekä parisuhteesta lähtemisestä tai irtautumisesta. Aineistossani näkyi naisten monin tavoin kuvaama voimattomuuden kokemus väkivaltaisessa parisuhteessa ja tarkastelukulmani on nimenomaan lähtemisen vaikeus ja toimijuuden heikentyminen. Kiinnostukseni voidaan ajatella olevan parisuhteessa elämisen ja olemisen ajassa ennen sitä hetkeä, kun naiset ovat löytäneet itsestään tai ympäriltään jonkin voiman, jonka avulla he ovat onnistuneet lopullisesti irtautumaan pitkään jatkuneesta väkivaltaisesta parisuhteesta. Olen tämän tutkielman aineiston perusteella havainnut, että vahvuuden ja selviytymisen tai vastustamisen kokemukset realisoituvat naisille vasta, kun väkivaltaisen suhteen päättämistä tarkastellaan jälkepäin. Naisten pohdintoja itsestään ja voimavaroistaan ennen parisuhteen päättämistä taas värittää monella tapaa epätoivon ja heikkoudenkin kokemukset, vaikka jälkepäin ajateltuna naiset näyttävätkin väkivallasta selviytyneinä ja sitä vastustaneina toimijoina, jotka ovat onnistuneet päättämään väkivaltaisen parisuhteen. Näistä syistä olen päätenyt siihen, että tutkielmani tarkoituksen kannalta ei ole oleellista ottaa käsitteellisesti kantaa tai korostaa tiettyä tapaa ajatella naisten tapaa määritellä itseään esimerkiksi selviytyjäksi tai vastustajaksi jälkepäin, vaan neutraalimmat ilmaisut riittävät tuomaan tämän tutkielman kannalta oleellisen tiedon esille.

Tutkielmani on tutkimustehtävästä aina tutkimustuloksiin toteutettu näkökulmasta, jossa väkivaltaisen parisuhteen päättäminen näyttävätkin valitsemani näkökulman vuoksi tavoiteltavana päämääränä. Tämän tutkielman ulkopuolelle rajautuu tätä kautta muut tavat lopettaa väkivalta parisuhteessa eivätkä näkyvätkin tule esimerkiksi erilaiset auttamisjärjestelmät, joista väkivaltaiseen parisuhteeseen voi saada apua. Vaikka parisuhdeväkivaltaan liittyvät auttamisjärjestelmät eivät ole tutkielmani keskeinen näkökulma ja tulevat näkyvätkin lähinnä

niiden puutteiden kautta, tarkoitukseni ei ole vähätellä näiden palveluiden merkitystä. Tutkielmassani käsitteellisenä lähtökohtana olevalle toimijuudelle asettuu kuitenkin tietynlainen toiminnan tavoitteellisuuden edellytys ja olen kokenut perustelluksi tämän tutkielman näkökulman huomioiden tarkastella suhteesta lähtemistä tavoitteena, johon väkivaltaisessa suhteessa elävät pyrkivät ja johon heijastaen naisten toimijuutta ja sen kaventumista tarkastellaan.

5 VÄKIVALTAISEN PARISUHTEEN PÄÄTTÄMISTÄ VAIKEUTTAVAT TEKIJÄT

5.1 Väkivallan normalisoituminen

Väkivaltaa parisuhteissaan kokeneiden naisten kertomuksissa oli nähtävissä monia väkivallan normalisoitumisesta viestiviä elementtejä. Parisuhdeväkivallan normalisoitumisprosessissa hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän käyttäytymisen rajat parisuhteessa alkavat hämärtyä (Husso 2003, 72). Normalisoituminen tarkoittaa käytännössä väkivaltaan tottumista, kun ajan kuluessa väkivaltaiset teot eivät enää tunnu samalta (Marttala 2011, 41). Väkivallan normalisoitumista ja väkivaltaan tottumista edesauttavat erilaiset tekijät. Aineiston perusteella olen tulkinnut tällaisiksi tekijöiksi ongelman kieltämisen, vaikeuden tunnistaa väkivaltaa, alentuneen itsetunnon, väkivaltaa kompensoivat tekijät ja väkivallan vaiheittaisuuden. Tässä luvussa käsittelen näiden tekijöiden vaikutusta naisten toimijuuteen ja sen kautta väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemiseen. Aluksi käsittelen väkivallan normalisoitumista ja naisten kertomuksia väkivaltaan totumisesta yleisemmällä tasolla luodakseni kuvan ilmiön luonteesta.

Merja Laitinen (2011, 61-63) on kirjoittanut väkivaltaisessa parisuhteessa kiinnisidotusta, alistetusta ja kontrolloidusta naiseudesta. Laitisen havainnoista löytyy väkivallan normalisoitumiseen liittyviä havaintojani tukevia elementtejä. Tottuminen, turtuminen sekä avuttomuus kuvastavat väkivallan kokijan suhdetta väkivallan prosessiin sekä väkivaltaiseen kumppaniin. Laitinen kuvaa tämän haurastuttavan väkivaltaa kokevan naisen minää toimijana, kun nainen kokee itsensä oikeudettomana sekä vähempiarvoisena. Naisen alistettu asema parisuhteessa vähentää tutkimuksen mukaan naisen kykyä määritellä itseään ja vapaus tavoitteiden asettamiseen sekä toimimiseen heikentyy. Aineiston naisten monista kuvauksista väkivaltaan totumisesta olen tulkinnut normalisoitumisprosessin, väkivaltaan totumisen ja turtumisen heikentäneen väkivaltaisessa parisuhteessa elävien naisten toimijuutta ja vaikeuttaneen parisuhteesta lähtemistä.

Kun väkivaltaisessa parisuhteessa elää pitkään, alkaa väkivaltaan tottua ja käsitys normaalista parisuhteesta hämärtyy. Väkivaltaista käyttäytymistä aletaan pitää normaalina ja väkivallan vakavuutta voi olla vaikea käsittää. Kumppanilta ei ehkä enää osatakaan odottaa muuta kuin väkivaltaista käytöstä, kun väkivallasta parisuhteesta on ajan myötä tullut

arkipäivää. Väkiältä kokeneet naiset kuvasivat kokemuksiaan siitä, että olivat parisuhteissaan tottuneet väkivaltaisen kumppanin kohteluun ja alkaneet pitämään väkivaltaista käytöstä normaalina. Väkiältä tottuminen voi vaikeuttaa parisuhteen päättämistä ja hankaloittaa tilanteen vakavuuden ymmärtämistä, kun käsitys normaalista parisuhteesta on vääristynyt ja väkivaltaisuus parisuhteessa normalisoitunut.

”ja sitte, siellä kun kävin sitte juttelemassa ja muuta ni, aina siellä hän sano suurin piirtein joka kerta et joo että ihan perus päivittäisiä asioita semmosia mitä ku mä esimerkiks hänelle vaikka kerroin, että mitä mulle on sanottu tai näin ni hän sano että, eihän noin saa sanoa eikä kukaan sano noin ihmiselle jota rakastaa tai jotenki tälle. Ja sitte mä aattelin, nii justiisa että musta se on kyllä iha ollu normaalia että emmä nyt oo oottanu mitää muuta että, ja siihen liittyen..” (V2)

Erityisesti henkinen väkivalta tuli aineistossa esille sellaisena väkivallan muotona, jonka vakavuus helposti hämärtyy ja jota ajan myötä aletaan sietämään. Naiset kuvasivat, etteivät olleet ajatelleet henkisen väkivallan olevan vakavaa. Väkiältä kokeneet naiset kertoivat kokemuksistaan, joissa eivät olleet ymmärtäneet henkisen väkivallan vahingoittavuutta tai olivat vähätelleet sen merkitystä esimerkiksi muihin väkivallan muotoihin verrattuna.

”(--)) mä luulen että on varmasti tosi monta muutakin, ku minä että olettaa sen niin olevan että väkiältä on ainoastaan vaan fyysistä tai se että kun et tajua sitä ite miten vakavaa se henkinen väkiältä ni aattelet, että onhan se nyt henkistä väkiältä mutta entäs sitte. Et pitäis sitä semmosta et se tuotas jollain tavalla esille että se ei oo mikää iha pikkujuttu, et miten ihmiset toisiaan kohtelee.” (V2)

Väkivallan normalisoituminen ja väkiältä tottuminen tuli selkeimmin esille henkistä väkiältä kuvaavissa kohdissa, mutta eräs väkiältä kokeneista naisista kuvasi tottumista ja äärimmäistä turtumista myös fyysiseen väkiältä. Naisen kertomuksessa oli parisuhdeväkivallassa saavutettu piste, jossa nainen oli ikään kuin luovuttanut ja valmistautunut siihen, että hän ei selviä suhteesta pois hengissä ja tuntui turhalta enää taistella vastaan. Naisen toimijuus oli heikentynyt toistuvien ja toinen toistaan väkivaltaisempien tilanteiden myötä pisteeseen, jossa koki, ettei enää jaksaa toimia mitenkään väkivallan lopettamisen eteen edes akuutissa väkivaltatilanteessa. Naisen parisuhteessa väkiältä oli ajan myötä muuttunut erittäin raa'aksi ja pidän naisen kertomusta yhtenä hyvin äärimmäisenä esimerkkinä väkiältä totumisesta.

”Minä olin jo ihan asennoitunu siihen että ruumis ehkä etitään, ehkä se löydetään ehkä ei. Mut et minä jään tänne, et minä en pääse täältä enää Suomeen. Olin ihan semmonen luovuttanu olo. Oli ihan semmonen et tee, et ihan sama et tee vaan mitä vaan et ei tavallaan jaksanu enää ees puolustautua eikä tehdä mitään, et minä vaan ajattelin et millon se hetki koittaa et kohta se varmaan tulee.” (V4)

Väkivallan normalisoitumista edesauttaakin, että parisuhdeväkivalta usein alkaa suhteessa vähitellen ja raaistuu vasta ajan myötä (Marttala 2011, 44). Väkivalta tulee suhteeseen usein salakavalasti ja teot muuttuvat vähitellen aina edellisistä vakavimmiksi. Tämän vuoksi käsitys väkivaltilanteiden vakavuudesta voi parisuhteen edetessä vääristyä, kun väkivalta on viety vain vähän pidemmälle, kuin edellisellä kerralla. Viitteitä tästä oli nähtävissä myös tämän tutkimuksen aineistossa. Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat, kuinka ensimmäisiä merkkejä väkivallasta on ollut helppo katsoa läpi sormien ja sivuuttaa, vaikka myöhemmin tarkasteltuna merkit väkivallasta ovat olleet nähtävissä lähes alusta saakka. Tämä edesauttaa parisuhteen jatkumista niin pitkälle, että lähtöpäätöksen tekeminen on muuttunut vaikeammaksi, kun parisuhteeseen ja kumppaniin on jo ehditty sitoutua.

”V: Niin se oli. Joo, ja, tietysti jälkikäteen ku kattoo, nii kyllähän niitä hälytysmerkkejä oli jo ihan siitä alusta asti.

(--)

V: ..kyllä. Kyllä siinä ihan, jälkeen päin. Enhän, mä en tajunnu niitä silloin mut sit ku jälkeen päin kattoo sitä elämää niin, niitä hälytysmerkkejä oli. Mutta oikeestaan sit meillä, ihan ratkaseva tekijä oli se ku aloin oottaa esikoista. Nii sitte. Se on ihan selkee rajapyykki.

K: Nii joo. Muuttuko se väkivalta siinä kohdassa, fyysiseksi?

V: Joo itse asiassa kyllä. Siinä oli, varmaan ensimmäiset, en.. Meillähän siis, fyysist-, fyysinen väkivalta jotenki edelleen mä aattelen että, se oli se ihan pienin ja mitättömin.” (V5)

Kumppanin väkivaltaista käytöstä pyritään helposti selittämään itselle ja kieltämään itseltä tilanteen vakavuus. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat suhteissaan vähätelleensä väkivaltaa ja selittäneensä sitä esimerkiksi väkivallan tekijän vaikeilla kokemuksilla tai päihteiden käytöllä. Väkivaltaa kokenut nainen voi myös ajatella jollain tavalla olevansa kykenevä pelastamaan väkivaltaisen miehen. Väkivaltaa kokeneet naiset ovat esimerkiksi saattaneet ajatella, että auttamalla ja rakastamalla miestänsä väkivaltaisuus suhteessa voidaan saada loppumaan. Tämän kautta väkivalta voidaan kieltää itseltä parisuhdetta määrittävänä ja vahingoittavana tekijänä ja sivuuttaa ikään kuin ohimenevänä ongelmana, jonka syy on naisen toiminnalla korjattavissa. Ongelman vähättely tai sen olemassaolon kieltäminen estävät toimimasta tilanteen korjaamiseksi tai väkivaltaisesta suhteesta lähtemiseksi.

”Sillonkin vaikka me pojan kanssa oltiin siellä turvakodilla ku se ennen sitä vankila-reissua, niin sillonkin mä vaan et ei täs oo mitään että, se on vaan kännissä tommonen.” (V6)

”V: (--) Ja, sain painostettua sitte tämän, puolison pariterapiaan. Koska aattelin et sitä, et yhdessä jatketaan ja pariterapian kautta saadaa apua. Ja, selitin kaikella mahdollisella tavalla että kun hänel on ollut niin kylmä ja tunteeton lapsuus. Ja hän ei oo saanut siellä ilmaista tunteitaan ja, siitä tässä on kyse. Ja kun minä vaan rakastan tarpeeksi niin..

K: Niin kyllähän siitä..

V: ..kyllä tästä..” (V5)

Väkivallan kokijalle oma elämä voi alkaa tuntua epätodelliselta (Marttala 2011, 46), jonka kautta ongelman kieltäminen tapahtuu ehkä tiedostamattakin. Väkivaltaa kokeneet usein muistavat väkivaltaiset teot heikosti eikä niistä muodostu selkeää kokonaiskuvaa. Traumaattisilta kokemuksilta pyritään suojautumaan unohtamalla ja sulkemalla omia kokemuksia väkivallasta itsen ulkopuolelle. Naisesta saattaakin näistä syistä tuntua siltä, että koetut väkivaltaiset teot parisuhteessa eivät ole tapahtuneet itselle. (Väänänen 2011, 126-127.) Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivatkin unohtaneensa väkivaltatilanteet suhteissaan nopeasti, mikä viittaa tietynlaiseen ongelman ulossulkemiseen ja kieltämiseen, joka voi hämärtää kuvaa todellisesta tilanteesta ja väkivallasta suhteen ongelmana. Tämän kautta ongelman kieltäminen voi muodostua myös normalisoitumisprosessia edistäväksi tekijäksi ja vaikeuttaa suhteen päättämistä. Eräs väkivaltaa kokeneista naisista kertoi kirjoittaneensa tapahtuneita ylös, jotta ei myöhemmin ala epäilemään, onko väkivaltaisuudet todellisuudessa edes tapahtuneet.

”Ja, hän roh-, hän [ystävä] itseasias sano mulle jossain vaihees ku mä ker-, puhuin hänelle näitä asioita paljon. Niin hän sano että rupee kirjottaa noita ylös. Että, noi on niin uskomattomia. Että, sä rupeet epäilee ittees et onks noi tapahtunu. Ja se on ollu yks parhaimmista neuvoista mitä mä oon saanu. Mä kirjoitin ihan, et ne ihan fakta faktuina mitä tapahtu tai mitä puhuttiin tai, näin. Niin, se on auttanut ihan hirveesti sit myöhemmin esimerkiks oikeusprosessissa. En mä ois osannu kertoa siis todellakaan sitä, jos en mä ois laittanu niitä ylös.”(V5)

Väkivaltaa parisuhteessa kokevalle voi aineiston perusteella olla vaikeaa uskoa ja hyväksyä elävänsä väkivaltaisessa parisuhteessa. Väkivaltaa kokeneilla naisilla onkin usein tarve väkivallan tabuluonteisuuden vuoksi selittää väkivalta pois itsestä sekä salailla kohtaamaansa väkivaltaa (Väyrynen 2009, 179). Todellisuuden kieltäminen niin itseltä kuin muiltakin sekä pyrkimys unohtaa väkivaltaiset tilanteet voi olla helpompi ratkaisu, kuin ongelman varsinaisen käsitteleminen tai väkivaltaisesta parisuhteesta lähteminen. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat kieltäneensä tilanteen niin itseltään kuin esimerkiksi eri tahojen ammattilaisilta ja

läheisiltään. Ongelman kieltäminen voi saada ajattelemaan väkivaltaa pienempänä ongelmana kuin se todellisuudessa on, jolloin se on helpompi sivuuttaa ja jättää huomioimatta.

”Ei, ja sit jos aattelee sitä, että niinku mä sanoin, et mä kielsin sen [väkivallan] myös itseltäni, ja unohdin ne asiat hyvin nopeesti.” (V1)

”Ja, sit hän [parisuhdeterapeutti] siellä kysy mulla puhelimen-, puhelimitse mä muistan sen ku hän sitte, sano että hän.. Et hän haluis kysyy sulta, oliko ne nyt ne yhdeksän kysymystä. Johonka sä vastaisit ja, narsismin niin kun, nämä tunnusmerkit. Ja mä kaunistelin ihan kauheesti niitä vastauksia siinä koska mä olin aivan kauhuisani et voiko tässä olla kyse semmosesta. Mä en niin ku suostu, uskomaan.” (V5)

Toimijuuden ja parisuhteen päättämisen näkökulmasta väkivallan kieltäminen niin itseltä kuin muiltakin näyttäytyy ongelmallisena. Kun yksilö ei näe tai ei halua nähdä ja myöntää väkivaltaa ongelmana ja osana omaa parisuhdettaan, on vaikea löytää motivoivaa tekijää yksilön toiminnalle väkivaltaisen parisuhteen päättämiseksi. Kun väkivaltaan ei suhtauduta ongelmana tai siihen suhtaudutaan ohimenevänä ja naisen omalla toiminnalla korjattavissa olevana tekijänä, ei väkivaltaisen suhteen päättäminen asetu naisen toiminnan tavoitteeksi. Tällaisessa tilanteessa ongelman kieltäminen voidaan nähdä naisen toimijuutta suhteessa parisuhteen päättämiseen heikentävänä tekijänä.

Väkivallan kieltämisen ohella väkivallan tunnistaminen voi todellisuudessa olla vaikeaa, vaikka väkivaltaa parisuhteessa olisikin. Väkivallan tunnistaminen ja sen nimeäminen väkivallaksi on ensimmäinen askel väkivaltaisesta parisuhteesta irtautumiseksi, sillä naiset, jotka eivät jostain syystä tunnista väkivaltaa tai sen vakavuutta, eivät myöskään osaa hakea apua ongelmaan tai lähteä väkivaltaisesta suhteesta (Mehtola & Ojuri 2011, 231-232; Liang ym. 2005: 74-76). Satu Lidmanin (2015, 28) mukaan henkinen väkivalta on fyysistä koskemattomuutta loukkaavia väkivallan muotoja vaikeammin tunnistettavissa, vaikka henkinen väkivalta onkin yleisin parisuhteissa esiintyvä väkivallan muoto. Väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksissa tulikin esille selkeimmin henkisen väkivallan tunnistamisen vaikeus.

Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat, että eivät olleet ymmärtäneet väkivallan monimuotoisuutta. Henkistä väkivaltaa kokeneet eivät olleet osanneet nimetä kokemaansa henkiseksi väkivallaksi. Yleisesti ottaen väkivaltaa kokeneiden naisten puheesta oli tulkittavissa, että fyysisen väkivallan tunnistaminen on ollut helpompaa, kuin muiden. Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten kertomassa oli viitteitä vaikeudesta tunnistaa jossain määrin myös seksuaalista väkivaltaa erityisesti niissä tilanteissa, joissa seksuaalinen väkivalta oli tapahtunut

esimerkiksi puhumalla ja manipuloimalla seksuaalisiin tekoihin varsinaisen fyysisen pakotamisen sijaan. Fyysistä koskemattomuutta loukkaavat teot kuten lyöminen tai kuristaminen vastaavasti ymmärrettiin naisten kertomuksissa hyvin väkivaltana. Naiset vertailivat haastatteluissa fyysistä ja henkistä väkivaltaa keskenään ja esille pohdinnoissa nousi vahvasti henkisen väkivallan tunnistamisen vaikeus suhteessa fyysisen väkivallan tunnistamiseen. Henkistä väkivaltaa kokeneet myös kertoivat kyseenalaistaneensa oikeutensa väkivaltapalveluihin henkisen väkivallan kokijoina, koska ovat määritelleet varsinaisen parisuhdeväkivallan niin vahvasti pelkästään fyysiseksi väkivallaksi.

”V: No mä tiesin Violan olemassaolon ja sen että Viola on väkivaltakeskus tai näin pois päin, mutta se lähinnä että miksi mä kysyinki [väkivaltatyöntekijältä] sitä että onko tämä minun asiani siihen heille olennainen, ni ennen ku mulle on tääki avattu et henkinen väkivaltahan on pahempaa ku fyysinen väkivalta. Ni mähän ajattelin sitä niin että kun minua ei ole lyöty eikä hakattu eikä pahoinpidelty tässä suhteessa, ni olenko minä oikeutettu Violan palveluihin.

K: Nii joo.

V: ..en tienny sitä että se on ihan että miten monimuotosta väkivalta on, ja miten monimuotoisesti sitä käsitellään Violassa.” (V2)

”Onneksi mä tiesin että on olemassa kriisikeskus. Mä kerroin muutaman, siis hyvin lyhyesti kerroin, sen mitä mä osasin. Mä, mul ei ollu sanoja tälle henkiselle väki-, mä en puhunu väkivallasta. Tää oli se hetki. Tää on ollu se, mun ja lasten pelastus. Et se kriisikeskuksen työntekijä, se sano mulle että, et hei että kuulostaa siltä että, sä voisit varata ajan Violaan. Ja, mä sanoin että.. Mä tiesin mikä on Viola nii mä sanoin et no ei, että [naurahtaa], no kiitos mutta ei se, ei se varmaan oo mulle oikee paikka. Mä oikeesti aattelin niin. En, mä tiesin, ketä siellä käy.” (V5)

Samalla tavoin kuin ongelman kieltäminen, voi vaikeus tunnistaa väkivaltaa hankaloittaa parisuhteen päättämistä. Jos väkivaltaa ei tunnista väkivallaksi, voi olla vaikeaa hahmottaa sitä, mikä parisuhteessa tosiasiallisesti on vikana ja tilanteen korjausyritykset kohdistetaan sen myötä väärin. Naisten haastatteluista välittyi myös avun hakemisen vaikeutuminen siitä syystä, että he eivät ole osanneet nimetä kokemaansa väkivallaksi eivätkä sen myötä määrittellä oikein omaa avun tarvettaan. Aineistossa henkistä väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat tunnetta, että kaikki ei ole ollut hyvin, mutta heillä ei ole ollut sanoja kokemalleen. He eivät ole osanneet puhua väkivallasta. Jotkut naisista kertoivat uskoneensa itse tarvitseensa jotain apua, mutta eivät kuitenkaan osanneet kuvailla sitä, mihin he apua oikeastaan tarvitsisivat.

”K: Joo kyllä. No kuule millon oli sitte sellanen hetki, siinä sun parisuhteessa että sä rupesit, ensimmäisen kerran miettimään sitä että sä tarvitset jotakin apua?”

V: No siis monta kertaahan, on miettiny elämän aikana jos puhutaan nyt elämän aikana 25 vuodesta taaksepäin, ni ymmärtämättä miksi niin miettinyt sitä että tarvitsisin jonkunlaista, terapeutista apua itselleni olettaen näin että minulla on itselläni joku ongelma miksi sitä tarvitsen.” (V2)

Väkivallan tunnistaminen voi siis olla hyvin tärkeässä roolissa myös oikean avun hakemisessa. Vaikeus tunnistaa koettua parisuhdeväkivaltaa väkivallaksi voi vastaavasti aiheuttaa sen, että apua ongelmaan ei osata hakea lainkaan tai sitä haetaan väärin asioihin. Väkivallan tunnistamisen vaikeus voi edistää normalisoitumisprosessia, kun koetusta väkivallasta on vaikea saada kiinni ja ymmärtää ongelman luonnetta sekä sen vahingollisuutta. Kun väkivaltaa ei tunnista, ei sen lopettaminen myöskään asetu naisen toimintaa ohjaavaksi tekijäksi. Rationaalisten ratkaisujen tekeminen väkivaltaisesta suhteesta lähtemiseksi väkivallan vuoksi ei ole mahdollista, jos yksilö ei tunnista väkivaltaa. Näiden tekijöiden kautta parisuhdeväkivallan tunnistamisen vaikeus muodostuu yhdeksi naisen toimijuutta kaventavaksi ja väkivaltaisen parisuhteen päättämistä vaikeuttavaksi tekijäksi.

Väkivallan normalisoitumista parisuhteessa edesauttoi aineiston perusteella se, että väkivaltainen parisuhde vaikuttaa usein väkivallan kokija itsetuntoon. Elämäntapahtumilla ja niistä seuraavilla tunnekokemuksilla on merkitystä siinä, kuinka ihminen hahmottaa itsensä (Noussiainen 2015, 84-85). Väki-valta vähentää väkivallan kokijan omanarvontuntoa, joka väkivaltaisessa parisuhteessa on hyvin pitkälle riippuvainen väkivallantekijän käyttäytymisen ja mielialan muutoksista. Väkivallan tekijä onnistuu usein saamaan naisen kokemaan vuoroin täyttää arvottomuutta ja vuoroin suurta iloa ja onnea. Tämä tekee naisen omanarvon kokemuksesta riippuvaisen mieheltä saadusta hyväksynnästä ja nainen menettää kontrollin omaan itsetuntoonsa. (Marttala 2011, 43-46.) Väkivallan kokijan käsitys omasta itsestä muuttuu hänen saamansa kohtelun mukaan ja uskomukset itsestä sekä muista ihmisistä ja maailmasta murtuvat väkivallan myötä. (Hulkko 2011, 115). Nämä asiat tuottavat ja ylläpitävät väkivaltaisen miehen valtaa suhteessa naiseen ja tekevät naisen itsetunnosta ja minäkäsityksestä riippuvaisen mieheltä saadusta kohtelusta. Väki-valtaa kokeneet naiset kuvaivatkin monin tavoin väkivaltaisen suhteen alentamaa itsetuntoaan sekä arvottomuuden kokemustaan.

Väkivaltaisen parisuhteen myötä alentunut itsetunto hämärtää naisten kertoman perusteella käsitystä siitä, millainen käytös itseä kohtaan on parisuhteessa hyväksyttävää. Väkivaltaisen parisuhteen jatkuessa ja sen mukana itsetunnon alentuessa väki-valtaa kokeneet naiset alkavat hyväksyä saamansa kohtelun. Vaikka naisella olisi ymmärrys siitä, että mies tekee väärin,

voi nainen silti kokea itsensä huonoksi tai epäonnistuneeksi (Marttala 2011, 46), sillä alentunut itsetunto ja heikko omanarvontunto voi saada naisen kokemaan syyllisyyttä häneen kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta. Väkivaltaisessa parisuhteessa elävä nainen voi alkaa ajatella ansaitsevansa tulla kohdelluksi väkivaltaisesti ja alkaa oikeuttamaan väkivaltaisen kumppanin käyttäytymistä omalla huonommuudellaan tai epäonnistumisellaan. Itsensä näkeminen väkivaltaisten tilanteiden aiheuttajana ja sen kautta myös vastuun kantaminen miehen väkivaltaisuudesta edesauttavat väkivallan normalisoitumisprosessia (Hulkko 2011, 92). Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat alentuneen itsetunnon kokemuksia parisuhteissaan muun muassa sen kautta, että eivät ole enää osanneet ajatella ansaitsevansa tulla kohdelluksi eri tavalla. Naiset kertoivat olleensa jopa hämillään, kun vastoin sitä mihin he parisuhteessaan olivat tottuneet, toiset ihmiset olivatkin kohdelleet heitä ystävällisesti tai ilmaisseet pitävänsä heistä. Tämä viestii siitä, että käsitys omasta arvosta ja siitä, kuinka ansaitsee tulla kohdelluksi, on ollut vääristynyt väkivaltaisen parisuhteen myötä. Tämän vuoksi väkivaltaisen parisuhteen päättäminenkin voi vaikeutua, jos väkivaltaa kokeva ei näe tarvetta suhteesta irtautumiseen.

”Yhenki kerran muistan sillon olin jo aika viimesillään raskaana muistaakseni kahdeksannella kuulla ni hän tuli tämmöseltä kahden viikon reissulta sitten takasin ja kaula ihan syötynä ja vähän niinku hykerteli siinä ja oli jotenki vähän niinku kissa kermakupilla että semmonen hyvin itseensä tyytyväisen oloinen. Semmosta kiusante-koa tavallaan ja vähän semmosta.. tuli itelle semmonen olo et mä en oo edes sen arvonen et hän selittäis tai edes pyytäis anteeks tai millään tavalla että jotenkin.. ite koin et hänellä on täys oikeus toimia tällä tavalla.” (V4)

”V: Joo, sillä tasolla, mitä mä.. Eihän meistä kukaan, ku mäkään en ymmärtäny sitä. Sitä todellista tilannetta missä minä elin.

K: Joo. Näin on, koska ne hämärtyy.

V: Niin, siis todellakin hämärtyy. Siis tästä kertoo se et mä, hyppään sen verran eteenpäin et ku mä, sit muutettiin tänne. Ja mä menin lasten kaa kauppa, ja kaupan kassa puhu mulle. ”No, ompa sulla ihanat lapset ja voi ku tol on sulonen hattu päässä.” Nii, mä purskahin itkuun koska, mä mietin et mitenhän mä ansaitseen tämmöstä et joku voi puhuu mulle noin ystävällisesti. Siis mul oli täysin hämärtyny se että miten mulle, esimerkiks puhutaan. Mä olin aivan otettu, siis aivan hämilläni et, joku puhuu mulle noin ystävällisesti. Tavallinen kaupan kassa tervehtii, normaaliin tapaan. Nii se oli mulle jotain, taivasta.” (V5)

Väkivalta parisuhteessa ja sen kautta myös alentunut itsetunto voi vähentää uskoa tulevaisuuteen ja alentaa uskoa omaan toimijuuteen parisuhteen päättyessä. Väkivaltainen kumppani saattaa myös uskotella naiselle, ettei tämä tulisi pärjäämään suhteen päättyessä, joka

voi vahvistaa naisen jo valmiiksi heikon itsetunnon värittämiä ajatuksia tulevaisuudesta. Tämä voi aiheuttaa väkivaltaa kokevassa pelkoa, heikentää uskoa omaan selviytymiseen ja vaikeuttaa päätöksen tekemistä väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemisestä tai sen eteen toimimista. Läheisen ihmisen tekemä väkivalta traumatisoi tehokkaasti, minkä myötä väkivallan kokijan ajatuksia leimaa usein toivottomuus sekä kykenemättömyys kuvitella tulevaisuutta parempana (Hulkko 2011, 113; Beaulaurier 2008, 66). Väkivaltaisesta parisuhteesta irtautuminen on vaikeaa, jollei nainen kykene näkemään, millaisia positiivisia mahdollisuuksia väkivaltaisen parisuhteen jättäminen hänelle voi avata (Laitinen 2011, 70). Väkivaltaa kokenut nainen kuvasi kumppaninsa vedonneen usein siihen, että nainen ei tulisi selviytymään yksin, jos mies päättäisi lähteä.

”V: (--). Ni hänhän aina samalla tavalla vetos siihen et joo että kyllä hän voi tästä lähtee että katotaan monta päivää itseksensä pärjää.”

K: Nii just.

V: Se oli sillä tavalla ihan totta, koska siinä oli kahdelle ihmiselle ihan täys työ koko siinä paletissa. Eihän sitä yks ihminen ois pystynyt ihan oikeesti pyörittämään sitä systeemiä siinä. Mut että hän aina vetos siihen ja sano että joo että hän ennustaa et sinä kolme päivää ehkä korkeintaan pärjää ja sit soitat, ruikutat häntä takasin. Hyvin tämmöstä.. tämmäntyylistä ehkä eniten.” (V4)

Väkivaltaisessa parisuhteessa naisen käsitys itsestä vääristyy, hän ei enää tiedä kuka on ja mitä hän voi tai ei voi tehdä (Marttala 2011, 46). Toimijuuden edellytyksenä voidaan pitää yksilön kykyä vaikuttaa asioiden tilaan ja tapahtumien kulkuun (Giddens 1984, 9-15). Yksilön toimijuus heikentyy, kun hän ei enää väkivaltaisen parisuhteen heikentämän itsetuntonsa vuoksi usko kykenevänsä toimimaan tällä tavalla. Toimijuus perustuu myös tulevaisuuden ennakkointiin. Toimijuutta ohjaa ajatukset siitä, mitä yksilön toiminnasta seuraa. (Bandura 2001, 6-11.) Kun väkivalta on vääristänyt naisen käsityksiä omasta selviytymisestä eron jälkeen tai yleisemmällä tasolla omasta arvostaan ja pystyvyydestään, voi yksilö ennakoita eron seuraukset negatiivisiksi ja ajatella suhteeseen jäämisen olevan järkevämpi vaihtoehto. Suhteeseen jääminenkin ilmentää toimijuutta perustuessaan yksilön arviointiin eri vaihtoehtojen seurauksista, mutta tämän valinnan voidaan kuitenkin ajatella perustuvan parisuhdeväkivallan muovaamaan, epärationaaliseen kuvaan itsestä ja omasta tulevaisuudesta ilman kumppania. Tällöin ulkoiset tekijät ovat kaventaneet naisen toimijuutta sekä mahdollisuutta valita ja toimia, vaikka näennäisesti parisuhteeseen jääminen olisikin ollut naisen oma päätös. Tulkintani mukaan alentunut itsetunto onkin yksi naisen toimijuutta heikentävä sekä parisuhteesta lähtemistä vaikeuttava tekijä.

Kuten muissakin parisuhteissa, on myös väkivaltaisessa parisuhteessa hyviä puolia. Nämä hyvät puolet ja pelko niiden menettamisestä voivat osaltaan vaikeuttaa päätöstä lähteä suhteesta. Tämän ymmärtäminen voi olla ulkopuoliselle vaikeaa ja väkivaltainen parisuhde on helppo mieltää pelkästään pahaksi, joka ei voi tuoda naisen elämään mitään hyvää. Joissain haastatteluissa keskusteltiin esimerkiksi siitä, että väkivaltaisen kumppanin menetystä ei saa surra samalla tavalla kuin väkivallattoman suhteen päättymistä ja oletetaan, että nainen olisi vain onnellinen päästessään pois. Nähdäkseni tämä viittaa nimenomaan käsitykseen siitä, että väkivaltaisessa parisuhteessa ei voisi olla mitään hyvää tai kaivattavaa. Kuitenkin väkivaltaiseenkin parisuhteeseen liittyy sellaisia asioita, joista väkivaltaa kokeva nainen ei haluaisi luopua ja jotka hän lähtiessään menettäisi. Väkivaltaa kokeneet naiset nostivatkin esille paljon erilaisia positiivisia asioita, jotka ovat kannatelleet ja pidelleet heitä kiinni väkivaltaisessa parisuhteessa. Esimerkiksi yhteinen perhe, yhteinen omaisuus ja yritys, omat unelmat ja hyvät hetket kumppanin kanssa ovat aineistossa mainittuja hyviä asioita, joista halutaan pitää kiinni ja joiden menettämistä pelätään.

Väkivaltaisessa parisuhteessa väkivalta voidaan sivuuttaa tai sitä voidaan sietää, koska parisuhde tuo elämään jotain sellaista, mikä kompensoi väkivaltaisuutta. Tällöin kysymys on tekijöistä, jotka nainen kokee väkivallan loppumista arvokkaampina, vaikka ajatus väkivallan sietämisestä suhteessa jonkin asian varjolla voi tuntua ulkopuolisesta kummalliselta. Hyvät asiat voivat olla kuitenkin aineiston perusteella naiselle niin tärkeitä, että niistä pidetään kiinni siitäkin huolimatta, että väkivaltaa parisuhteessa on siedettävä. Väkivaltaa kokenut nainen kertoikin muiden asioiden elämässä kannatelleen ja korvanneen kumppanin väkivaltaisuutta.

”V: Se oli, ja sit minä ajattelin myöski niin sen asian että ku minä olin saanu niin paljon kaikkee, ja seki tuntu hirveeltä että jotkut ihmiset kadehti ihan valtavasti että ku meillä oli useampi auto ja meil oli iso talo ja meil oli niitä eläimiä, kiva talli kivat hevoset, et oli silleen semmosta, mitä oli ite hirveen verenmaku suussa rakentanu sitä elämää, ja sit sellaset ihmiset kadehti jotka ei tienny. Jotka ei tienny ensinnäkään sitä työn määrää, eikä sitä mikä on se hinta minkä minä tavallaan maksoin siitä kaikesta. Minä kestin sitä niin monta vuotta, sitä väkivaltaa ja sitä juomista, ja sitä huorittelua, koska mulla oli se kaikki muu. Jos mulla ei olis ollu sitä, ni minähän en ois oikeesti pystyny kestämään sitä. Se omalla tavallaan, tuntuu ihan hullulta sanoa mut se omalla tavallaan korvas ja kannatteli se kaikki muu, elämä mikä siinä oli. Se oma lapsuuden unelma ni se oli siinä ja sit se oli se juoppo mies siinä sit isona miinuksena mutta..

K: Mutta sitäkin sieti.

V: Sitä jotenkin kesti ja sitte ajattelin silleen että olen kertaalleen aikasemmin naimisissa ollu että jokaisella on joku ongelma elämässään ja jokaisella on joku risti kannettavanaan että, tää on se minun risti ja minä tän yritän nyt jotenki kantaa ja selvitä tästä kunnialla.” (V4)

Väkivaltaa kokeva nainen saattaa ajatuksissaan keskittyä väkivallan sijaan parisuhteessa olevaan hyvään. Nainen saattaa mielessään pyrkiä kompensoimaan väkivaltaisuutta etsimällä ja katsomalla vain hyvää parisuhteestaan. Nämä hyvät asiat voivat olla naisten kertoman mukaan myös hyvin pieniä, naista ja väkivaltaista kumppania yhdistäviä asioita, joihin kiinnitytään ikään kuin siitä syystä, että väkivalta voidaan nähdä todellista pienempänä ongelmana parisuhteessa. Tällainen ajatusmaailma ja moniin pieniin hyviin asioihin keskittyminen voi saada naisen ajattelemaan, että väkivaltaisessa parisuhteessa onkin enemmän hyvää kuin huonoa, mikä häivyttää ymmärrystä tilanteen vakavuudesta ja sen kautta myös vaikeuttaa parisuhteesta lähtemistä. Näen hyviin asioihin kiinnittymisen ja niiden avulla väkivallan sivuuttamisen tai vähättelyn myös edesauttavan väkivallan normalisoitumisprosessia, sillä se voi saada väkivallan tuntumaan pienemmältä ongelmalta kuin se todellisuudessa on.

”(--), että mä pyörittelen niitä asioita, meiän parisuhteen asioita ympäri ympäri, koska sehän ei periaatteessa auta mitään, mun pään se ainaki sotkee sillee, et mä rupeenki miettii, et jos sittenkin, että onhan meillä, ihan hyvinhän meil on asiat, mehän samalla tavalla tykätään että perusruoasta ja tykätään et laps syö ruoan, ja tykätään ulkoilla ja liikkua, ja hyvinhän meil on asiat, kun siellä sivussa on ne huonot asiat, mitkä on ne ongelmat, mitkä on niin pahoja ongelmia minkä takia ei piä jatkaa sitä parisuhdetta, ellei se korjaannu se huono asia, eli tässäki tilanteessa olis pitäny keskittyä siihen, että millä tavalla vaikka se, et saako sitä korjattua pois sitä huonoa siitä parisuhteesta, jos lähetään auttamaan.” (V3)

Monet väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat suhteensa väkivaltaiseen mieheen edenneen alussa hyvin nopeasti. Naiset ovat kuvanneet muuttaneensa nopeasti kumppaninsa kanssa yhteen, menneensä pian kihloihin tai naimisiin ja alkaneensa odottaa yhteistä lasta. Tämä on tarkoittanut myös sitä, että parisuhteesta ja sen tuomasta hyvästä luopuminen on muuttunut nopeasti vaikeammaksi, kun pariskuntaa yhdistävät tekijät ja siteet ovat voimistuneet. Myös väkivallan alkaminen tai raaistuminen ajoittuu usein erilaisiin parisuhteen vakavoitumisesta ja kumppaniin sitoutumisesta viestiviin tapahtumiin (Marttala 2011, 44). Usein väkivalta alkaa salakavalasti, mutta kun väkivalta lopulta raaistuu (esim. Husso 2003) siihen pisteeseen, että nainen alkaa ymmärtää mistä on kyse, ollaan suhteessa usein jo niin pitkällä, ettei lähteminen olekaan enää helppoa ja menetettävää tuntuu olevan liikaa.

”V: (--) Ja sit me mentiin siis tosi nopeella rytinällä me mentiin kihloihin ja sitten mä sain tietää et mä oon raskaana, niin sitten me mentiin naimisiin kuukaus ennen pojan syntymää.

(--)

K: No sitten siihen väkivaltakokemukseen että millon se väkivalta tuli sun siihen suhteeseen?

V: Siis se alko jo ennen kun me mentiin naimisiin.

K: Eli silloin semmosta..

V: ..Kaks viikkoo ennen kun me mentiin. Meillä oli maistraatissa se päivä, niin se löi mua silloin ensimmäisen kerran.” (V6)

Parisuhteissa luodaankin usein yhteisiä suunnitelmia ja parisuhteeseen, perheeseen ja yhteiseen tulevaisuuteen liittyy unelmia ja haaveita. Näin tapahtuu myös väkivaltaisissa suhteissa. Väkivaltaa parisuhteissaan kokeneet naiset ovat kertoneet halunneensa kannatella näitä unelmia ja haaveita liittyen väkivaltaiseenkin kumppaniin ja suhteeseen viimeiseen saakka ja niistä luopumisen olleen vaikeaa. Kumppaniin liittyvistä unelmista luopuminen voi tuntua niin suurelta menetykseltä, ettei väkivaltaisestakaan parisuhteesta haluta lähteä. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivatkin pitäneensä pitkään yllä uskoa väkivallan päättymiseen ja näiden unelmien täyttymiseen.

”V: (--). Mä puhuin aina hänestä tosi hyvää, ja siis kielsin itse myöski sen [väkivallan], unelma oli niin suuri ja niin paljon oli pelissä.

K: Joo, et sä halusit sitä kannatella.

V: Nii.” (V1)

Toimijuudessa keskeiseksi muodostuu yksilön arvot yksilön toimintaa ohjaavana tekijänä (Bandura 2001, 6-11). Parisuhteeseen jäämisessä tai siitä lähtemisessäkin on kyse arvoista. Jäämiseen tai lähtemiseen vaikuttaa se, mitkä asiat nainen arvottaa toista korkeammalle. Jos nainen asettaa esimerkiksi ehjän perheen arvojärjestyksessä väkivallatonta parisuhdetta korkeammalle, voi nämä arvot ja niistä kiinni pitäminen asettua väkivaltaisen parisuhteen päättämisen estäviksi tekijöiksi. Passiivinen toiminta, kuten väkivaltaiseen suhteeseen jääminen mielletään usein heikoksi toimijuudeksi, mutta tällaisessa tilanteessa ei suoranaisesti voi puhua naisen toimijuuden heikentymisestä, jos päätös jäädä parisuhteeseen on tosiasiaa perustunut tiettyjen yksilön arvojen asettumiseen toisten edelle. (Campbell & Mannell 2016, 5-6.) Tämä edellyttää, että nainen tekisi tietoisena ja omaan harkintaan ja järkeen perustuvan valinnan jäädä suhteeseen väkivallasta huolimatta. Toisaalta mielenkiintoista on, mistä nämä suhteen väkivallattomuuden edelle asettuvat arvot kumpuavat ja ovatko ne naisesta itsestään vai jostain ulkopuolisesta voimasta tai odotuksista lähtöisin. Tähän kysymykseen en kuitenkaan tämän tutkielman puitteissa pysty tarkemmin vastaamaan.

Väkivaltainen parisuhdekaan ei ole pelkkää jatkuvaa väkivaltaa, vaan pitää sisällään myös väkivallattomia, jopa onnellisia hetkiä ja kausia. Väkiältä parisuhteessa on usein vaihteista ja väkiältä parisuhteissa nousee esille ikään kuin aalloissa, joita seuraa usein hyvä ja rauhallisempi jakso. Väkivallan vaihteellisuus ja hyvien ja huonojen hetkien vaihtelu on yksi selvimmin aineistosta esiin nouseva teema ja yksi keskeinen väkivallan normalisointiprosessia edesauttava tekijä väkivaltaisissa parisuhteissa (Husso 2003, 73), sillä tyypillisesti väkivaltaiset teot alkavat ajan myötä lisääntyä ja vastaavasti väkivallattomat jaksot niiden välissä lyhentyvät. Naiset kuvasivat, kuinka väkivaltaisuuksien välissä tulevat hyvät hetket saavat jäämään väkivaltaiseen parisuhteeseen. Naisten puheesta voi tulkita hyvien hetkien ikään kuin lieventäneen koettua väkivaltaa ja helpottaneen väkivaltaisten tilanteiden unohtamista, sillä väkivaltaiset tilanteet ovat usein nopeasti ohi ja niitä seuraa tyypillisesti hyvä jakso, johon väkivaltaisessa suhteessa elävä voi tukeutua.

”Ja sit kun sitä ite kokee sen väkivallan tiiätkö, ja se menee ohi, se menee niin nopeassa tilanteessa ohi, että se menee totaalisesti, sitte tuli se hyvä hetki ni sä oot siinä, (--).” (V3)

”K: Nii oli sitä, että mikä kannatteli sinua et sä pysyit siinä suhteessa..

V: Pysyin siinä.

K: ..nii ja selväpäisenä.

V: Se varmaan, että sit sieltä tuli tiiätkö ku narsisti on se, joka pitää niitä lankoja, antaa sitä hyvää, sitä et nyt on toivetta, et tää lähteeki tästä. Et varmaan ne hyvät ajat, meil oli tosi hauskaa yhdessä, me naurettiin mahat kippurassa, (--).” (V3)

Hyvät hetket väkivaltaisten tilanteiden välillä luovat naisille toivoa ja uskoa tilanteen muuttumisesta paremmaksi. Väkiältä kokeneet naiset kertoivat, kuinka hyvät hetket olivat heittäneet heissä positiivisia tunteita, luoneet uskoa yhteiseen tulevaisuuteen ja väkivallan loppumiseen sekä auttaneet heitä jaksamaan väkivaltaisessa suhteessa. Sen lisäksi, että hyvät hetket luovat naisiin itsessään uskoa paremmasta, saattaa väkivaltainen mies myös osoittaa katumusta tekemästään väkivallasta sekä luvata naiselle muuttuvansa. Lupauksia väkivallan päättymisestä seurasikin naisten kertomuksissa usein väkivallaton jakso ja jotkut väkivaltaisista miehistä olivat myös hakeutuneet avun piiriin joko yksin tai kumppanin kanssa yhdessä. Miehen lupaukset ja vähintään näennäinen halu muutokseen sekä väkiältä seuraava hyvä jakso vahvistavat yhdessä naisen uskoa miehen sanomisiin ja tilanteen paranemiseen vaikeuttaen väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä.

”No sit se oli taas semmosta ulinaa ja vonkumista että älä lähe mihinkään ja hän lupaa muuttaa tapansa ja plaaplaaplaa. No eihän se mihinkään muuttunu.” (V6)

”No sitte sen, niin se lastensuojeluilmoitus oli se, joka poiki sen perhetyöntekijän, ja sit me palattiin kotiin, ja se perhetyöntekijä kävi ja anto siis tämän raporttinsa, ja sitte myöski entinen puoliso sano, et nyt hän on tajunnu sen, että me voidaan oikeesti läh-tee, et kyllä hänen on muututtava. Mut edelleen hän omin voimin ajatteli, että tää muutos tapahtuu. No sit me muutettiin siinä välissä isompaan asuntoon, tai ostettiin talo ja sitte kolmas lapsi synty, ja vähän aikaa tilanne oli rauhallinen, ja meille rauhallinen tarkoitti sitä, että mä edelleen pyöritin kaiken siellä kotona, mutta se et hän ei saanu semmosia vihakohtauksia tai mitään tämmösiä, mut sitte oisko ollu puol vuotta kolmannen lapsen syntymän jälkeen, ni tilanne oli taas tosi kauhee.” (V1)

Väkivaltaisessa kumppanissa oli naisten kertoman mukaan myös hyviä ja rakastettavia piirteitä. Hyvinä hetkinä naiset kuvailivat miesten olleen esimerkiksi ihania, tasapainoisia ja hyviä isiä lapsille. Usein tämä puoli oli naisten kertoman mukaan myös se, joka näkyy ulkopuolisille ja miehet ovat pääsääntöisesti kyenneet kontrolloimaan väkivaltaista käytöstään muiden ihmisten edessä. Väkiältä kokeneita naisia miesten väkivaltaisuuden ohella tämän muuten ihana ja rakastettava luonne on auttanut jaksamaan ja pitänyt kiinni väkivaltaisessa parisuhteessa. Naiset kertoivat, etteivät halunneet luopua siitä ihmisestä, joka mies oli väkivaltaisten tekojen välillä.

”Ja hän oli äärettömän, siis hän oli äärettömän ihana ihminen selvin päin. Ihan hirtittävän hyvä isä, ja hirveen semmonen.. kiltti, ihana, huolehtiva perheenisä.” (V4) ’

”V: (--). Mä aattelen et hän ei oo ikinä ollu sentyyppine, et hän jotenki yleisellä paikalla vois yhtään mitään muuta ku aivan semmone ihanneihminen, ja mä että ku kysyt, et mikä autto jaksamaan, ni myös se autto jaksamaan.

K: Että hän oli niin ihana.

V: Siis semmoset hetket esimerkiksi ystävien kanssa, tai jos jossain missä käytiin, ni hän oli tosi mukava ja tasapainonen.” (V1)

Jos ajatellaan väkivallan vaihteellisuuden, hyvien ja huonojen hetkien vaihtelun sekä toimijuuden suhdetta, on havaittavissa joitain parisuhdeväkivaltaa kokevan naisen toimijuuteen vaikuttavia elementtejä. Ensinnäkin voidaan ajatella, kuten väkivaltaa kompensoivien tekijöidenkin kohdalla, että kyse on toisten asioiden arvottamisesta toisten edelle. Tässä tapauksessa hyvät hetket nousevat arvojärjestyksessä huonojen, väkivaltaisten hetkien edelle. Toiseksi hyvien ja huonojen hetkien vaihtelu luo usein turhaa uskoa väkivallan päättymiseen ja naisen toiminta rakentuu parisuhteeseen jäädessä tämän, aineiston naisten kertomuksissa

epärationaalisen uskon pohjalle. Jos naisen kuvitelma tilanteen paranemisesta ja väkivallan päättymisestä ei ole järkeen perustuvaa, voidaan ajatella naisen toimijuuden ja suhteen päättämisen mahdollisuuksien sen myötä kaventuneen. Väkivallan vaiheittaisuus näyttääkin tehokkaasti vaikeuttavan väkivaltaisesta suhteesta irtautumista.

5.2 Toimijuutta rajoittavat tunteet

Toimijuuden ja tunteiden välinen suhde voi näyttäytyä ongelmallisena, jos toimijuuden ymmärtäminen rakentuu ainoastaan mahdollisuudesta tehdä rationaalisia valintoja. Ongelman voi kuitenkin kiertää, kun toimijuuden ja rationaalisuuden välistä suhdetta ajatellaan joustavampana ja irrottaudutaan perinteisestä käsityksestä järjen ja tunteiden vastakkaisuudesta. Toimijat voidaan ajatella tunteita hyödyntävinä tai jopa omat tunteensa tuottavina ja niitä hallitsevina subjekteina. (Virkki 2004, 23, 53). Tämän aineiston perusteella tässä alaluvussa käsitellyt tunteet ovat kuitenkin näyttäytyneet nimenomaan toimijuutta rajaavina ja väkivaltaisen parisuhteen päättämistä vaikeuttaneina tekijöinä. En kuitenkaan halua sulkea ulkopuolelle ajatusta, että myös nämä tunteet voivat osaltaan toimia lähtöpäätöstä edesauttavina tekijöinä, kun ne käyvät sietämättömäksi ja nainen haluaa lopulta päästä näistä tunteista vapaaksi. Aineiston perusteella tunteiden voidaan nähdä rajoittaneen naisten toiminnan vapautta, mahdollisuuksia tehdä rationaalisia päätöksiä ja toimia niiden mukaisesti irtautuakseen väkivaltaisesta parisuhteesta.

Tässä luvussa käsittelen väkivaltaisessa parisuhteessa eläneiden naisten kokemaa häpeää, syyllisyyttä, sääliä ja pelkoa. Olen tulkinut näiden negatiivisten tunteiden olleen pääasiassa aineistoni väkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta ja valinnan mahdollisuuksia rajaavia. Edellisessä luvussa olen todennut parisuhteisiin liittyvien positiivisten puolien ja niiden herättämien tunteiden olleen väkivaltaisessa suhteessa kiinni pitäviä tekijöitä, mutta myös negatiiviset tunteet kuitenkin kiinnittävät väkivaltaiseen suhteeseen, vaikka häpeän, pelon, säälin tai syyllisyyden kokemuksista itsessään tuskin halutakaan pitää kiinni. Merkittäväksi näiden tunteiden kohdalla nousee enemmän näitä negatiivisia tunteita nostattavat syyt ja kumppanin jättämisestä mahdollisesti aiheutuvat seuraukset, joiden vuoksi suhteeseen jäädytään. Tässä luvussa käsiteltävät tunteet ovat osoittautuneet aineistossani myös avun hakemista estäviksi tekijöiksi, joka osaltaan vaikeuttaa myös parisuhteesta lähtemistä, kun tarvittavaa apua ja tukea ei ole saatavilla.

Häpeän ja syyllisyyden kokemukset ovat keskeisesti läsnä väkivaltaisessa parisuhteessa. Väkivaltaa kokeneiden naisten häpeä liittyy naisten kokemuksiin epäonnistumisesta esimerkiksi vaimoina tai äiteinä, väkivallan kohteeksi joutumiseen ja miehen käytökseen. Väkivaltaisissa parisuhteissa eläville naisille tuottaa usein häpeää myös epäonnistuminen kumppanin valinnassa, sillä onhan heillä ollut vapaus valita oma kumppaninsa. Häpeä liittyy nykyään myös tasa-arvoisen parisuhteen ja naisen aktiivisen toimijuuden vaatimukseen, kun väkivallan myötä nainen kokee osaamattomuutta ja kyvyttömyyttä lähteä suhteesta tai saada väkivalta loppumaan. (Husso 2003, 262-263.) Häpeä voikin parisuhdeväkivallan kontekstissa olla seurausta monesta eri tekijästä tai näiden yhteisvaikutuksesta.

Koettua parisuhdeväkivaltaa hävetään ja peitellään ulkopuolisilta. Toisaalta nainen saattaa toivoa, että väkivallasta jäisi näkyvä merkki parisuhdeväkivallan todistamiseksi, toisaalta näkyviä jälkiä ja merkkejä väkivallasta pelätään ja peitellään, sillä ajatus väkivallan paljastumisesta pelottaa ja hävettää (Nousiainen 2015, 99). Väkivaltaisille parisuhteille on ominaista, että väkivalta yritetään käsitellä parisuhteen sisällä ennen ulkopuolisen avun hakemista (Kaittila 2017a, 90-91) ja väkivalta parisuhteessa pyritään usein salaamaan mahdollisimman pitkään sen aiheuttaman häpeän vuoksi (Nousiainen 2015, 99). Tämä oli nähtävissä myös tämän tutkielman aineistossa, sillä lähes jokainen haastateltava kertoi peitelleensä kumppaninsa väkivaltaisuutta jollain tasolla. Väkivallan häpeäminen ja siitä johtuva peittely vaikeuttavat ulkopuolisten ihmisten puuttumista väkivaltaan ja voi nostaa ajan myötä kynnystä avun hakemiseen niin virallisista kuin epävirallisista verkostoista. Parisuhdeväkivallan peittelyyn osallistuu väkivaltaa kokeneiden naisten kertoman perusteella niin väkivallan tekijä kuin kokijakin. Suurin osa naisista kertoi ulospäin heidän parisuhteensa näyttäneen hyvältä, eivätkä ulkopuoliset olleet väkivallan salaamisen vuoksi tienneet väkivallasta, ainaakaan aluksi.

”K: (--) sillan ku sä oot eläny siinä tilanteessa, niin kuka tai ketkä tiesivät siitä sinun tilanteesta?”

V: Ihan lähimmät, muutama lähin kaveri. Että sitä peitteli tiitätkö, kun ei halunnu että tavallaan nolaa ittensä tai että näyttää tyhmälle, on hyväuskonen tai ku tää on tavallaan mun toinen liitto ollu se missä on ollu sitä, ja nuorimman lapsen isä.

(--)

V: Joo, muutama lähempi kaveri tiesi, että mä aika paljon ensin pidin sisällä itteni, vähän olin hämilläni ku se alko. En siitä kellekään kertonu, olin nolo ja hämilläni, ja sit mä oikeestaan vasta siinä vaiheessa, loppuvaiheessa rupesin siitä aukasemaan suuni, kun mulle tuli mitta täyteen. Ja sitten ehkä ihan ensimmäisenä ties omat lapset, muutama laps, jotka tajus sen tilanteen, että nyt on joku juttu.” (V3)

Väkivallan kokemiseen parisuhteessa liittyi aineiston perusteella tietynlainen kasvojen menettämisen pelko, jonka vuoksi väkivaltaa pyritään peittelemään. Väkivaltaisessa parisuhteessa elävä voi pelätä väkivallan paljastumisen vaikutuksia muiden ihmisten suhtautumiseen. Eräs väkivaltaa kokenut nainen kertoi pelänneensä väkivallan paljastumisen vaikutusta pariskunnan maineeseen ja liiketoimintaan pienellä paikkakunnalla, jonka vuoksi ei ollut väkivaltatilanteissa pyrkinyt saamaan apua, vaan oli päätenyt peittelemään väkivaltatilanteita.

”Joo ja sitten minä ajattelin näin et siis mehän asuttiin silloin [pieni paikkakunta], jossa ihan oikeesti kaikki tunsivat toisensa. Jos meidän pihalla ois näkynyt joku sunnuntaiaamu tai lauantaiyö tai joku viikonloppu poliisiauto, ni siitähän ois lähteny ihan hirvittävät juorut liikkeelle. Sit meil ois ollu seuraavaks lastensuojelu ja kaikki mahdolliset sosiaalitoimet siellä ja se ois tiennyt sitä että ku se ois muutamana kerran toistunu, ni meidän työt ois päättyne siihen.” (V4)

Väkivallan salaaminen ulkopuolisilta voi toimia väkivaltaa kokevan keinona selviytyä väkivaltaisessa suhteesta päivästä toiseen ja sillä pyritään kieltämään omaa haavoittuvuutta (Nousiainen 2015, 100). Parisuhdeväkivaltaan liittyvä häpeä ja kasvojen menettämisen pelko voivat rajoittaa mahdollisuuksia toimia väkivaltaisen parisuhteen päättämisen eteen. Väkivaltaa kokenut pelkää muiden ihmisten reaktioita tilanteeseen ja valitsee mieluummin väkivallan peittelyn kuin muiden silmissä esimerkiksi hyväuskoiseksi tai tyhmäksi leimautumisen. Häpeä voidaan siis nähdä naisen toimijuutta rajoittavana tunteena suhteesta mahdollisuuksiin irtautua väkivaltaisesta parisuhteesta, kun väkivallan ei haluta tulevan muiden ihmisten tietoon. Tämän vuoksi häpeä on myös yksi keskeinen syy myös siihen, miksei väkivaltaan haeta apua virallisilta apua tarjoavilta tahoilta (Fanslow & Robinson 2010, 939).

Väkivaltaisessa parisuhteessa elävä nainen voi syyttää väkivallasta itseään sekä tuntee eriyistä syyllisyyttä väkivaltaisen parisuhteen päättämisestä. Itsensä syyttäminen väkivallasta voi olla yksi keino sopeutua väkivaltaan ja tapa selittää väkivaltaista käytöstä itselleen (Löbmann ym. 2003, 322). Väkivaltaa kokeneet saattavat itse ajatella, että ovat olemuksellaan tai käyttäytymisellään aiheuttaneet ja sitä kautta myös ansainneet väkivaltaisen kohtelun. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat myös väkivaltaisen kumppanin pyrkineen vahvistamaan tällaista ajattelua syyllistämällä naista väkivallasta. Väkivaltainen kumppani voi perustella naiseen kohdistamaansa väkivaltaa naisen käytöksellä ja ominaisuuksilla. Väkivaltaa kokeneeseen tämän kautta iskostunut ajatus väkivallasta omana syynä voi saada naisen uskomaan ansainneensa tai itse aiheuttaneensa väkivaltaisen kohtelun. Tällainen syyllisyyden kokemus voi jo itsessään vaikeuttaa väkivaltaisen parisuhteen päättämistä sen kautta, että nainen

kokee olevansa itse vastuussa väkivallasta ja tilanteen korjaamisesta. Häpeä ja syyllisyys väkivallasta saavatkin naisen usein muuttamaan omaa käytöstään toiveenaan parisuhdeväkivallan päättymisen ja tilanteen korjautumisen (Väänänen 2011, 116). Niin kauan, kun nainen uskoo pystyvänsä korjaamaan tilanteen muuttamalla omaa käytöstään, ei hän välttämättä lähde väkivaltaisesta parisuhteesta.

”V: No joo periaatteessa on. Ja se nytten loppuajasta se oli vielä jotain ihan sairasta mitä se teki. Mä en osaa selittää ees sitä. Se ei siis periaatteessa se ei pakottanu mua fyysisesti mihinkään seksiin vaan se puhumalla sillei jännästi, mä en osaa selittää.

K: Manipuloi sinut?

V: Niin. Että kun minä olen nyt ajanut hänet tähän tilaan, että mun täytyy nyt kauheesti tehdä töitä ja kaikkee, siis semmosta aivan, ei sitä voi sanoo ääneen mitä se oli. Se on hirveen vaikee selittää.” (V6)

”Ja se oli vielä sitte tietysti se että sit taas tuli semmone olo et joo no nyt minut on taas kerran pantu ruotuun ja mä oon taas luvannu kerran olla eri ihmine, että meillä menis parempi ja että, minä voin muuttua, (--)” (V2)

Kun nainen ei väkivallan seurauksena pysty ajattelemaan ansaitsevansa mitään hyvää ja on parisuhteessaan usein keskittynyt lähinnä kumppanin tarpeiden ja halujen tyydyttämisestä huolehtimiseen, voi omien tarpeiden ja halujen asettaminen yhtäkkiä etusijalle tuntua jopa vastenmieliseltä. Tämän vuoksi ajatus lähtemisestä ja väkivaltaisen kumppanin jättämisestä usein aiheuttaa naisessa lisää häpeää ja syyllisyyttä. (Väänänen 2011, 118.) Tämä voi estää väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemisen, tai ainakin vaikeuttaa sitä. Lähteminen parisuhteesta tarkoittaisi sitä, että nainen laittaisi omat tarpeensa muiden tarpeiden edelle ja toimisi omia etujaan ajatellen. Lähtemistä voi vaikeuttaa niin kumppanin kuin myös lapsien tarpeiden asettaminen oman hyvinvoinnin edelle. Yksi keskeinen syyllisyyden tunnetta naisissa aiheuttanut tekijä olikin perheen hajottaminen, jota väkivaltaisen kumppanin jättäminen tarkoittaisi.

”Koska mä olin tosi sillä tavalla epävarma ite, ja myöskin syytin itteeni, et mä oon hajottanu nyt tän perheen ja näin.” (V1)

Normatiivinen käsitys hyvästä äitiydestä ja äidille kuuluvista tehtävistä ja heiltä vaadituista ominaisuuksista pitää kiinni väkivaltaisessakin parisuhteessa. Äidiltä odotetaan hoivaa, huolenpitoa ja turvaa lapsilleen. (Laitinen 2011, 65-66.) Perheeseen ja äitiyteen liitetään tietynlaisia odotuksia. Väkivaltaa kokevat naiset saattavat jäädä väkivaltaiseen parisuhteeseen, koska haluavat pitää perheen yhdessä (Beaulaurier ym. 2008, 63). Häpeä sekä syyllisyys

värittävät naisten kokemusta omasta äitiydestään väkivaltaisessa parisuhteessa, kun nainen kokee epäonnistuvansa lasten suojelutehtävässä, joka heille on kulttuurisesti asetettu (Laitinen 2011, 66). Lapsen saaminen näyttäytyi naisten puheessa vahvana sidoksena kumppaniin, jonka purkaminen ei ole helppoa ja perheen koossa pitäminen oli yksi keskeinen aineistossa esille tuleva teema. Erään haastateltavan puheessa näkyi vaihtoehdottomuus sen suhteen, että hänen on pysyttävä väkivaltaisessa parisuhteessa yhteisten lasten vuoksi.

”..koin sen niin et siin raskausvaiheessa se oli niin että, nyt mä oon siinä loukussa. Et nyt mä oon, se ei siitä lähe. Se on, sidottu minuun tällä lapsella.” (V5)

”..niin. Ja sitte, vielä kävi niin että sitte aloin oottamaan näitä, tulin uudestaan ras-kaaksi. Ja sitten aattelin että, nyt täs ei oo mitään muuta vaihtoehtoo kun nyt me vaan painetaan tässä yhessä läpi. Kyllä tästä, kyllä.” (V5)

Näen mainitsemisen arvoisena myös sen, että lapsiin liittyvät tekijät ovat usein myös syy sille, miksi väkivaltaisesta parisuhteesta lähdetään, vaikka lapset osaltaan toimivat myös lähtöpäätöstä vaikeuttavana tekijänä (Kaittila 2017a, 100). Tässäkin aineistossa lapset ja heidän hyvinvointinsa olivat monien naisten kertomuksissa toimineet osaltaan myös irtautumispäätöstä tukevana ja liikkeelle panevana tekijänä, kun naiset olivat havahtuneet parisuhdeväkivallan vaikuttavan lapsiin. Oleellista ehkä onkin, että nainen pystyy ylittämään omat syyllisyyden kokemuksensa ja pelkonsa liittyen perheen hajottamiseen, jotta kykenee lopulta katsoomaan niin omaa parastaan kuin arvioimaan myös väkivaltaisen suhteen vaikutuksia perikunnan lapsiin.

Syyllisyyden kokemusten toimijuutta rajoittavan luonteen näen liittyvän osaltaan toimijuuden edellytyksenä pidettävään itsereflektioon, jonka perusteella omaa toimintaa arvioidaan ja suunnataan uudelleen (Bandura 2001, 6-11). Kun nainen kokee syyllisyyttä väkivallasta, siitä aiheutuneista seurauksista ja arvioi väkivallan olleen seurausta omasta aiemmasta toiminnastaan, näen inhimillisenä reaktiona pyrkiä muuttamaan omaa käytöstään parisuhteen sisällä siten, että väkivaltatilanteet parisuhteessa eivät enää toistuisi. Tämä luonnollisesti vie kuitenkin tilaa parisuhteen päättämiseltä vaihtoehtona tilanteen ratkaisemiseen, kun reflektio perustuu näkemykseen itsestä syyllisenä parisuhdeväkivaltaan ja sen seurauksiin. Väkivaltaa kokevien naisten kokema syyllisyyden tunne onkin yksi naisen toimijuutta ja väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttava tekijä.

Syyllisyyteenkin osaltaan sekoittuen väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat säälineensä väkivaltaista miestänsä erinäisistä syistä. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat joutuneensa

säälimään miestä jo suhteen aikana, mutta kertoivat sen myös vaikuttaneen heidän ajattelunsa suhteen päättämisen osalta ja vielä sen jälkeen. Monia väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksia yhdisti huoli siitä, kuinka mies tulee pärjäämään, jos nainen jättää hänet. Väki- valtaisen kumppanin säälimisen ja huolen siitä, mitä miehelle erotessa tapahtuisi, voidaan tulkita vaikeuttavan väkivaltaisen parisuhteen päättämistä. Naisten kertomuksista oli tulkit- tavissa, että parisuhteen aikana heidän tehtävänsä on ollut huolehtia miehen tarpeista ja tästä tehtävästä irrottaminen näyttää olevan haastavaa, kun nainen yrittää irrottautua parisuhtees- taan. Naiset kuvasivat helposti sortuneensa murehtimaan sitä, kuinka väkivaltaiselle mie- helle käy, jos he lähtevät tai kun he ovat lähteneet.

”Minähän sanoin et mun mies varmaan tappaa ittensä että minä oon hirveen huolis- saan hänestä että mitenhän hän nyt pärjää ja, hän ei varmaan pysty nyt nukkumaan ja, ihan tämmöstä älytöntä, että oon monesti aatellu et minkä ihmeen takia minä häntä hyysäsin vielä siinä vaiheessa.” (V4)

”(-- [väkivaltatyöntekijä] on jotenki tuonu sitä esille et kyllähän se olisi ihan hyvä että hän [mies] hakeutusi hoitoon mutta hän myöskin tuo sitä esille et hänestä tuntuu jotenki varmaan siltä että tämä ihminen ei tule hakeutumaan hoitoon. Plus sitten tie- tenkään [väkivaltatyöntekijä] ei halua sitä mulle varmastikaan, tehä taakaksi että kun hän huomaa minusta että mulle tulee hyvin helposti semmonen se säälilomma et se on jotenki rakennettu minuun, että minun pitää häntä sääliä ja lasten piti häntä sääliä ja kaikkien piti häntä sääliä. Niin se että [väkivaltatyöntekijä] ei halua varmaan kuor- mittaa mua sillä et mulle tulis semmonen ajatus että minun pitäis ohjata hänet johonki hoitoo.” (V2)

Sääli kumppania kohtaan voi herätä myös tilanteessa, jossa kumppani osoittaa katumusta väkivaltaisesta teostaan. Kumppani saattaa esimerkiksi ilmaista pelkäävänsä naisen jättävän hänet, joka saa naisen vakuuttelemaan, että pysyy miehen luona. Miehen reaktio omaan vä- kivaltaan voi herättää omalla tavallaan myös naisessa uskoa väkivallan päättymiseen. Näen säälin kokemusten rajoittavan naisen mahdollisuutta päättää väkivaltainen parisuhde. Sääli miestä kohtaan ja huoli miehen pärjäämisestä eron jälkeen voi olla niin suurta, että se vai- keuttaa lähtemistä. Säälin herättäminen naisessa voi olla myös miehen keino pyrkiä pitä- mään nainen parisuhteessa.

”Joo, joo sehän sano jo sen jälkeen ku se löi että, no voi ei että nyt sä varmaan jätät mut ja kauhee itkuparkukohtaus sille tuli ja sitten mä olin just silleen että no älä nyt viitti, että en mä lähe mihinkään.” (V6)

Näen säälin toimijuutta rajoittavan luonteen kumpuavan siitä, että se merkitsee yksilön toi- minnan perustuvan enemmän jonkun muun ihmisen tarpeille, kuin yksilön omille. Naisen

toiminta ohjautuu oman hyvinvoinnin ja tarpeiden kustannuksella sen mukaan, minkä katsotaan olevan väkivaltaiselle kumppanille parhaaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilö jättää toimimatta itselleen parhaalla, järkevimmällä tavalla siitä syystä, että kokee esimerkiksi huonoa omatuntoa tai huolta toiselle ihmiselle aiheutuvista seurauksista. Tämä rajoittaa toimijuutta yksilön oman tahdon ja toiminnanvapauden ilmentymänä, kun valinta suhteeseen jäämisestä tehdään perustuen ajatukseen, että se on kumppanin näkökulmasta kannattavin ratkaisu ja omat tarpeet jätetään huomioimatta.

Pelko sekoittuu esimerkiksi edellä mainittuun syyllisyyteen, mutta myös moniin muihin tämän tutkielman osa-alueisiin. Naisten kuvailema pelko liittyy väkivaltaiseen suhteeseen ja parisuhteen päättämiseen aiheutui monista erilaisista asioista ja kiinnittyi moniin erilaisiin tekijöihin. Väkivaltaa kokeneiden naisten pelko on toisinaan epärealistisessa suhteessa koettuun todelliseen ulkoiseen uhkaan (Väänänen 2011, 112). Tästä huolimatta pelko on tunteena ja kokemuksena todellinen väkivaltaisessa parisuhteessa elävälle naiselle ja voi lamaannuttaa. Tuttu parisuhde väkivallasta huolimatta voi tuntua turvallisemmalta vaihtoehdolta kuin ottaa riski siitä, mitä eron jälkeen voisi olla vastassa (Beaulaurier ym. 2008, 66). Väkivaltaiseen parisuhteeseen jääminen on usein helpompi ratkaisu kuin käsitellä eroamiseen liittyvät pelot ja riskit (Väänänen 2011, 123). Vaikka väkivaltaiseen suhteeseen itsensäkin liittyy pelkoa miehen käytöksestä ja väkivallasta, voi se tuttuina pelkona olla helpompi käsitellä ja hyväksyä, kuin tulevaisuus, josta ei voi tietää etukäteen.

”Ku me lähettiin nii samalla mä tunsin aivan valtavaa helpotusta, ja ylpeyttä. Et nyt mä uskalsin tän tehdä. Ja mä katoin niit lapsia että, teiän takia mä tän teen. Ja samalla aivan, jäätävä pelko. Mutta, jos mä oisin tienny mitä on edessä vielä nii, en mä tiä oisinkmä kyenny sitte lähtemään. Et onneks mä en tienny mitä on edessä.” (V5)

”(--)) ehkä vuosi ennen kun sitte pääsin siitä kokonaan pois ni tuli se semmonen pakko et nyt on pakko mennä jolleki ulkopuoliselle asiasta puhumaan et se osu niin, sillä kohtaa tuli semmonen pelko sitte mukaan siihen, mun tilaan semmonen oikein kunnan pelkotila että mä rupesin mieltii sitä että miten tää on oikeesti näin että voiko olla mahdollista että, mä pelkään tota ihmistä vaikka se ei esimerkiks vaikka lyö tai mitää.” (V2)

Parisuhdeväkivaltaa kokevat naiset kertoivat, että pelkoa heissä aiheutti esimerkiksi itse väkivalta, miehen uhkailu sekä erilaiset seuraukset, joita parisuhteesta lähteminen voisi mahdollisesti aiheuttaa. Pelko esiintyi naisten puheessa myös yleisemmällä tasolla, jossa pelon aiheuttajaa ei oltu erikseen määritelty. Pelko onkin väkivaltaa parisuhteessaan kokevan ensisijainen tunne (Väänänen 2011, 116). Pelko näyttäytyi naisten kertomuksissa moninaisena

ja hyvin hallitsevana tunnetilana väkivaltaisessa parisuhteessa. Monet naiset kertoivat pelänneensä vielä pitkään eron jälkeenkin. Naiset kuvasivat pelon olleen siinä määrin kokonaisvaltainen tunne väkivaltaisessa parisuhteessa, että se on kaventanut heidän mahdollisuuksiaan irtautua suhteesta.

”Mut mä aattelen et semmonen kaikki jotenki ulkopuolelta tuleva näin sinun pitää tehdä on täysin turhaa, koska se riippuvuus on niin suuri. Ja myöski jotenki se, että jos siin on ollu pitkään, niin myöski itsetunto on niin matalalla ja pelot on niin suuret, että siit on tosi vaikee lähtee ihan vaan ku toinen sanoo, et tos ei oo mitään järkee.” (VI)

”Koska mä tajusin et mul ei oo muuta vaihtoehtoo ku lähtee. Mutta jos mä lähden, niin helvetti on irti. Ja miten mä sen teen.” (V5)

Pelko ylläpitää tehokkaasti miehen valtaa suhteessa naiseen ja sen avulla naisen käyttäytymistä voi muuttaa väkivallan tekijää miellyttäväksi (Marttala 2011, 44). Väkivaltaiset miehet ovatkin naisten kertoman mukaan pyrkineet luomaan ja ylläpitämään väkivaltaisesta parisuhteesta aiheutunutta pelkoa uhkailemalla naisia erilaisilla asioilla pyrkiäkseen välttämään naisen aikomukset lähteä väkivaltaisesta suhteesta. Uhkailu eron seurauksista on väkivaltaa kokeneiden naisten mukaan ollut esimerkiksi lasten asioilla kiristämistä ja lapsiin vetoamista, omaisuuteen ja talouteen liittyvillä asioilla uhkailua sekä puhetta siitä, kuinka nainen ei pärjää ilman miestä. Useampi nainen kertoi miehen uhkailleen myös itsemurhalla. Yhdistävänä tekijänä voidaan kuitenkin pitää uhkausten pyrkimystä rajata naisen toimijuutta ja estää väkivaltaisesta parisuhteesta lähteminen aiheuttamalla naisille pelkoa siitä, mitä lähtemisestä saattaisi seurata.

”Että joo, eli kyllä nää tällaset tietyt oireet sieltä, niin kyllä se tulee vaan se narsistinen, et välillä on sellasia juttuja mitkä ihan vois aatella, että se on ihan psykopaatti, et hänhän järjesti silleen jopa, että hän meinas, hän laitteli mulle uhkausviestejä, että hän tuhoo miut ja mä tuun makaamaan katuojassa, sillon just heti [vuosiluku] syksyllä. Mä tuun makaamaan katuojassa, ja kauan ei tyttökään sun pihallas leiki, että minäkään en häntä huoli, mutta sinäkään et sitä saa, että hän järjestää sen vieraaseen perheeseen, ja se meinas käydä.” (V3)

”V: Mä sanoin [miehelle] et mä oon kattonu meille [naiselle ja lapsille], kotia täältäpäin. Ja, sit hän suuttu siitä tosi paljon. Hän oli sitte koko yön pois. Pois sieltä. Tai tuli vast myö-, joskus myöhään sinne, hotellihuoneeseen. Mie soittelin hänen perään et ei kai hän nyt tee itelleen mitää, koska siin oli sitäkin, se oli kans yks väkivallan muoto..

K: Nii joo..

V: ..et hän, kiristi..

K: ..(-), kyllä.

V: ..sil, uhkasi et hän tekee ittelleen jotain. Kohta näillä lapsilla ei oo isää ollenkaan ja, tämmöstä.” (V5)

Väkivaltaa kokeneiden naisten kertoman perusteella oli tulkittavissa, että uhkailulla on pyritty estämään parisuhteesta lähteminen ja sillä luotu pelko mitä tapahtuu itselle, lapsille tai kumppanille on osaltaan vaikeuttanut päätöstä väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemisestä. Pelko väkivaltaan avun hakemisen tai väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemisen seurauksista heijastui monella tavalla väkivaltaa kokeneiden naisten puheeseen. Pelko eron seurauksista vaikeuttaa suhteen päättämistä ja pelko väkivaltaisen kumppanin jättämisestä aiheutuvista seurauksista on myös yksi syy, miksi väkivaltaan ei haeta apua virallisilta tahoilta (Fanslow & Robinson 2010, 939). Pelko onkin aineiston perusteella ollut este myös avun hakemiselle, jonka voi tulkita myös vaikeuttaneen irtautumista sen myötä rajoittuneen tuen ja avun vuoksi.

”Mutta se että, kyllä lapsetki sitä näyttivät ja osottivat sillä tavalla että, ei heidän oo hyvä olla siinä. Siis kyllä jotkut sitäki sano että apua hakea mutta tavallaan se pelko siitä mihin se johtaa ni, varmaa aiheutti sit sen et ei vaan- emminä tiedä miksen minä sitä silloin aikasemmi oo hakenu.” (V2)

Pelko rajoittaa toimijuutta. Ensinnäkin kyse on toiminnan seurauksien ennakoinnista, joka on yksi toimijuuteen vaikuttavista elementeistä (Bandura 2001, 6-11). Parisuhde on väkivaltaasta huolimatta naiselle tuttu ja usein siihen liittyvät riskit ja väkivaltatilanteet ovat jollain tasolla naisen ennakoitavissa. Eron jälkeen vastassa olevaa tuntematonta ei pysty samalla tavalla ennakoimaan ja naisen arvio tulevaisuudesta eron jälkeen voi olla omien pelkojen ja kumppanin uhkailujen myötä vielä pelottavampi kuin parisuhteeseen jääminen. Jääminen parisuhteeseen on siis osaltaan tulosta toiminnan seurausten ja lähtemisen riskien arvioinnista. Toiseksi kyse on toiminnan mahdollisuuksien rajautumisesta. Pelko kaventaa naisen mahdollisuuksia valita lähtemisen ja jäämisen välillä. Pelko voimakkaana ja aineistonkin perusteella hyvin kokonaisvaltaisena tunteena voi sulkea lähtemisen pois mahdolltomalta tuntuvana vaihtoehtona. Pelkoa voidaankin ajatella sellaisena ulkoisena tekijänä, joka vaikuttaa naisen mahdollisuuksiin valita ja toimia.

5.3 Lähteminen käytännössä

Parisuhteen päättäminen ei ole käytännössä aina helppoa ja lähtemisen saattaa estää tai sitä vaikeuttaa hyvinkin konkreettiset, käytännön järjestelyjä vaativat tekijät. Käytännön asioilla, kuten asumisen järjestämisellä ja kyvyllä elättää itsensä ja lapsensa on merkitystä väkivaltaisen parisuhteen päättämisen näkökulmasta. Käytännön asiat ja taloudelliset tekijät saattavat hankaloittaa ja jopa muodostua esteeksi parisuhteesta lähtemiselle tai saada naisen palaamaan väkivaltaisen kumppanin luo irtautumisyhteyksestä huolimatta. (Fanslow & Robinson 2010, 941-942.) Tässä luvussa käsittelen lähtemistä vaikeuttaneita tekijöitä liittyen käytännön asioiden järjestämiseen sekä itse erotilanteen toteuttamiseen.

Etenkin pitkään kestäneessä parisuhteessa on ehtinyt usein kertyä esimerkiksi yhteistä omaisuutta ja saatu yhteisiä lapsia. Omaisuuden jakaminen ja lasten asioista sopiminen erotilanteessa vaativat järjestelyä ja asioista sopimista kumppanin kanssa. Väkivaltaisen kumppanin kanssa eroon liittyvien järjestelyjen tekeminen voi olla vaikeaa ja asioiden hoitaminen tai niiden puheeksi ottaminen kumppanin kanssa voi pelottaa. Väkivaltaa parisuhteessaan kokenut nainen kertoi ennen lähtemistä pohtineensa, kuinka hän saa käytännön asiat hoidettua kumppanin kanssa sekä kuvasi epävarmuuttaan liittyen siihen, pitääkö nämä asiat tehdä ennen suhteesta lähtemistä. Pelko ja epätietoisuus siitä, kuinka asiat saa kumppanin kanssa hoidettua, voivat vaikeuttaa naisen lähtemistä väkivaltaisesta suhteesta.

”Nii mutta se, mitä kysyit nyten ni, tää asuntoasia ni olin tosiaan laittanu, jo hakuun ja sitte ku mul oli kauhee pelko siitä ku mehän asuttii omakotitalossa, niin että pitääkö se talo olla myyty tai pankin kanssa asiat hoidettu ennen ku voi muuttaa pois ja pitääkö olla lastenvalvojalla käyty ja tämmöset että pitääkö mun hoitaa hänen kanssa jotain asioita.” (V2)

Näiden asioiden järjestäminen voi olla normaalia vaikeampaa, kun parisuhteessa on ollut väkivaltaa. Väkivalta jatkuu aineiston perusteella käytännön asioiden kautta usein myös eron jälkeen. Esimerkiksi huolto- ja tapaamisriidat voivat näyttäytyä jatkumona parisuhteessa alkaneelle väkivallalle (Hautanen 2017, 121). Tällaisia esimerkkejä löytyi myös tämän tutkielman aineistosta. Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat väkivaltaisen kumppanin jatkaneen väkivaltaista käyttäytymistään esimerkiksi lastensuojelussa ja lastenvalvojilla eron jälkeen käynnistyneissä prosesseissa. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat entisen kumppanin mustamaalanneen heitä sekä vaikeuttaneen tarkoituksella esimerkiksi lapsia koskevien asioiden etenemistä viranomaisissa.

”Tai semmonen, tietyllä tavalla jatku se sama mikä oli siinä suhteessa, et semmonen et annetaan ja otetaan pois, et silloin ku siinä MARAKissa oltiin, ni siellä oli siis poliisia ja vaikka ketä, iso ryhmä, jotka oli silleen, et joo et me ollaan tässä siun rinnalla ja teidän perheen tukena ja näi. Mutta sitte ku sinne pääs isä puhumaan väliin, tai entinen puoliso väliin ja hänen kanssaan, ni kaikki kääntyi aina ihan pääläleen.”(V1)

Käytännön asioiden järjestäminen näyttöä väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksien perusteella myös riskinä väkivaltaiseen parisuhteeseen palaamiselle ja suhteen jatkumiselle irtautumisyrityksestä huolimatta. Esimerkiksi yhteinen asunto, tavaroiden jakaminen tai lapset voivat toimia väkivallan tekijälle väylänä pysyä yhteydessä väkivaltaa kokeneeseen ja tarjoaa mahdollisuuden saada väkivaltaa kokenut jäämään parisuhteeseen. Useimmat naiset kuvasivat miesten pyrkineen esimerkiksi lasten asioiden hoitamisen yhteydessä eron jälkeen antamaan naiselle käsityksen itsestään muuttuneena ja halukkaana vielä yrittämään yhdessä. Jotkut naisista olivat vielä palanneet kumppaninsa luo tällaisissa yhteyksissä tai suostuneet lähtemään esimerkiksi terapeutin luo vielä yhdessä tilanteen korjaamiseksi.

”Niin todellakin. Ja sitten kun justiin, mä olin silloin viime vuonna jo niin pitkällä siinä että nyt mä pääsen siitä eroon. Mut sit tuli taas joku, ne oli ne tavarat ja ne semmoset että meidän oli pakko vaan nähdä ja sitten, en tiää ehkä siellä oli vielä joku semmonen, se jotenkin sai mut koukuttettua taas.” (V6)

Lapsen ja isän suhteen ylläpito tuli esille aineistossa yhtenä tekijänä, joka pitää kiinni väkivaltaisessa parisuhteessa. Lapsien asioissa yhteyden pitäminen väkivaltaiseen kumppaniin näytti aineiston perusteella tarjoavan väkivaltaiselle kumppanille tehokkaan tavan pitää yhteyttä väkivaltaa kokeneeseen naiseen erosta huolimatta. Kyse voi olla pakottavasta kontrollista, joka jatkuu eron jälkeen tai vainosta eri muodoissaan (Stark & Hester 2019; Nikupeteri 2016). Lapsien asiat näyttöä pakollisena asiana, joista entisen kumppanin kanssa on oltava yhteydessä väkivallasta huolimatta. Joissain naisten kertomuksissa tämä näytti tapahtuvan naisten omasta halusta ja tahdosta tukea lapsien ja isän suhdetta sekä pystyä kommunikimaan lapsen asioissa, toisissa tämä yhteydenpito näyttöä jollain tavalla pakotettuna ja naisen toimintaa rajoittavana. Lapsien asioiden vuoksi esimerkiksi lastensuojelun asiakkuuksien kautta aineiston naiset kertoivat joutuneensa olemaan tekemisissä entisen kumppanin kanssa hyvinkin paljon eron jälkeen vasten tahtoaan. Kummassakin tapauksessa kuitenkin lapsen asioissa yhteydenpito tarjoaa miehelle myös väylän pitää yhteyttä naiseen, mikä voi pahimmillaan horjuttaa naisen päätöstä väkivaltaisen parisuhteen päättämisestä. Yhteydenpito antaa väkivallan tekijälle mahdollisuuden kontrolloida naista myös eron

jälkeen. Usein vallankäyttö osana väkivaltaa on naamioitu hyvällä ja hyvillä teoilla, mutta taustalla vaikuttaa kuitenkin tarve kontrolloida naista ja yrittää vaikuttaa naisen tekemiin päätöksiin ja naisen toimijuuteen.

”V: (--). Ja, mähän annoin hänen käydä viikonloppusin meillä täällä. Hän tuli, siis mun sinne..

K: ..kotiin.

V: ..väliaikaiseen kotiin. Koska mä halusin tukea lasten ja isän suhdetta. Ja sit hän tuli aina, valta-, koko ajan suureni ne kukkapuskat millä hän aina perjantaina tuli. Ja sit me käytiin, vielä suostuin yhen kerran hän pyys et lähtee sinne, miesterapeutin luokse. Yhessä. Mut se mun, mä olin jo silloin tiesin et nyt..” (V5)

Eräs haastateltavista kertoi väkivaltaisen parisuhteensa jatkuneen vuosia erilleen muuton jälkeenkin. Keskeisenä parisuhdetta ylläpitävänä tekijänä haastattelun perusteella oli yhteinen lapsi, jota haastateltava ei halunnut päästää miehen luo yksin. Myös Kirsi Nousiaisen (2015, 104-105) tutkimuksen aineistossa on ollut naisia, jotka parisuhteissa koetusta pahoinpitelystä huolimatta ovat erilleen muuton jälkeen jatkaneet muun muassa arkisten askareiden ja lasten hoitamista väkivaltaisen kumppanin kodissa. Nousiainen näkee tällaisen suhteen jatkumisen naisen inhimillisenä toimijuutena ja liittää suhteen jatkumisen kodin tilallisuuden laajentumiseen. (Mt.) Tämän seurauksena miehelle tarjoutuu mahdollisuus ylläpitää kontrollia naisen elämässä ja kiinnittää hänet väkivaltaiseen parisuhteeseen irtautumisyrityksestä huolimatta.

”Maanantaina vein pienet kaikki, alotin muuton siinä ku mies lähti matkatöihin maanantaiaamuna kello neljä. Mie nousin pakkailee ja tavarat pois, ja sit laitoin tekstiviestin, et mä muutan nyt pois. Mut et suhde jatku sen jälkeen vielä tosi monta vuotta, koska mieshän ei suostunu tyttöä ottamaan itelleen, ni sitten se tavallaan jatku, että asuttiin eri kämpissä, mutta että mä olin kaikki viikonloput hoitamassa tyttöä, millon hänen ois pitäny, niin siellä.” (V3)

Väkivaltaisessa parisuhteessa elävällä ei ole välttämättä voimavaroja tai mahdollisuuksia järjestää eron edellyttämiä käytännön asioita. Asioiden järjestäminen voi olla väkivaltaa kokeneelle naiselle liian kuormittavaa, sillä usein väkivaltaisen suhteen seurauksena voimavarat ovat jo valmiiksi vähissä. Uupumus voi olla väkivaltaisen suhteen jäljiltä hyvin kokonaisvaltaista ja jo arkirutiineista kiinni pitäminen ja niistä selviytyminen voi olla vaikeaa. Elämän kokonaisvaltainen uudelleen rakentaminen voi tuntua mahdottomalta, kun koti, perhe ja keho ovat särkyneet. (Väänänen 2011, 111.) Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat eron vaatimien käytännön asioiden järjestämisen vaikeutta sekä omien voimavarojen

vähyyttä väkivaltaisen parisuhteen päättyessä. Naiset kaipaivat tällaisissa tilanteissa selkeitä, jopa kirjallisia ohjeita siihen, kuinka menetellä (Skaffari ym. 2021, 10-12).

”No jos miettii siis sitä niin jos sais jonku puolesta tekijän, niin se et jos se tilanne ois ollu nii helppo et mä oisin sanonu jolleki et voitko hakea ne tavarat ja tuoda ne tänne minun kotiin ja, voitko vaa hoitaa sen asian nii että minä saan siitä omasta talostani sen mikä mulle kuuluu, ja nää ni mä oisin antanu kelle vaan tän paketin, pyöritettäväks. Että onhan se jaksaminen ollu niin ääri rajoilla (--).” (V2)

”Olisin tarvinnu ja.. ihan siis toimeentulotukea sain ja siinäki meni ihan hirveen pitkään että rupes juoksemaan kaikki sairauspäivärahat ja pikku hiljaa siinä sitten työtömyystuet, et se on valtavan vaikee irrottautua yrityksestä ja olla henkisesti niin sairas ja niin loppu, et ku se on terveellekin vaikee se kuvio ni kyl siin on saanu suu vaahdossa selittää joka suuntaan että miksi en kykene enää entiseen työhöni.” (V4)

Naiselta odotetaan vahvaa toimijuutta väkivaltaisesta parisuhteesta lähtiessä (Laitinen 2011, 69), mikä tulee näkyväksi erityisesti käytännön asioiden kautta. Naisella olisi oltava voimavaroja hoitaa eron edellyttämät asiat, mutta väkivaltaisen suhteen jäljiltä voimat ovat usein vähissä ja jo tieto omien voimien rajallisuudesta voi vaikeuttaa päätöstä lähteä suhteesta. Lisäksi epätietoisuus siitä, mitä kaikkea erotessa on otettava huomioon ja kuinka nämä asiat hoidetaan, voi heikentää mahdollisuuksia suhteesta irtautumiselle. Jos voimavarat ja tieto ajatellaan ihmisen käytössä olevina resursseina, voidaan parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuuden kohdalla ajatella kyse olevan riittämättömistä resursseista toimia haluamallaan tavalla ja asettamisensa tavoitteiden eteen. Riittämättömistä resursseista huolimatta vahvaa toimijuutta näytetään edellyttävän esimerkiksi eri viranomaisissa, joissa aineiston naiset ovat eron jälkeen asioineet. Voidaan ajatella, että naisen toimijuuden mahdollisuudet ja käytettävissä olevat resurssit sekä näihin liitetyt odotukset ovat väkivaltaisen parisuhteen päättyessä ristiriidassa, mikä voi hankaloittaa väkivaltaisesta suhteesta lähtemistä.

Ero väkivaltaisesta parisuhteesta on vaikea ja irtautumisen toteuttamisen tavat vaihtelevat akuuttia väkivaltilannetta pakoon lähtemisestä pitkään harkittuun ja valmisteltuun suunnitelmaan, kuinka lähtö toteutetaan (Skaffari ym. 2021, 11; Hulkko 2011, 115-116). Myös tässä aineistossa oli esimerkkejä erilaisista lähtötilanteista ja eroavaisuuksia kertomusten välillä siinä, kuinka harkittuja ja suunniteltuja ne ovat olleet. Eron käytännön toteuttamiseen liittyi aineiston perusteella joka tapauksessa erilaisia vaikeuksia riippumatta siitä, onko näitä asioita suunniteltu etukäteen vai onko lähtöpäätös ollut spontaanimpi ratkaisu. Aineistossa väkivaltaa kokenut nainen kuvasi omaa epävarmuuttaan ja ristiriitaisia ohjeita siitä, kuinka toteuttaa eron ja varsinaisen lähtötilanteen väkivaltaisesta miehestä turvallisesti.

”V: Mut, se oli keskustelutukea. Ei mitään konkreettista, kun mä oisin tarvinnu et joku mulle sanoo et miten mä tän nyt konkreettisesti teen. Tämän eron. Et sitte se, no perheasiain.. Sieltä se miesterapeutti sano että, kehotti sitä että mieti miten on sun turvallista se ero tehdä. Turvakodista sanottiin että piä se kassi pakattuna.” (V5)

”Ja sitten me, siinä oli, kun me oltiin vielä s-, ku sit mä olin saanu sieltä, turvakodista ohjeet että mun pitää, taikka pitää olla turvakassi pakattuna. Ja, sit sieltä perheasiain neuvottelukeskuksesta että, ei kannata.. Et mieti miten sä sen lähdön teet. Että, mieti onko turvallista et hän on siin paikalla. Ja mä tiesin et ei se päästä meitä lähtee. Jos se on paikalla. Nii mä vaan koko ajan mietin et miten mä sitä teen.” (V5)

Vaikka lähtötilanteen onnistuisikin toteuttamaan turvallisesti, liittyy eron toteuttamiseen myös muita tekijöitä, joiden vuoksi lähteminen voi vaikeutua. Kaikilla naisilla ei esimerkiksi ole ollut tiedossa sellaista paikkaa, jonne he voisivat väkivaltaisen kumppaninsa luota lähteä. Kaikilla aineiston naisilla ei lähtiessä ole ollut hankittuna omaa asuntoa, eikä kaikilla ole sellaisia läheisiä, joiden luokse olisivat voineet mennä. Tukiverkostojen merkitystä väkivaltaisesta suhteesta lähtemisen tukena tarkastellaan tarkemmin luvussa 5.4. Asumisen lisäksi myös heikko taloudellinen tilanne tuli esille lähtemistä vaikeuttaneena tekijänä. Nämä asiat ovat asettuneet haasteeksi parisuhteesta lähtemiselle.

”Niin ja siis nyt mä sain, kun mulla on se koira, niin mä soitin 0-linjalle ite kun mä sanoin että kun mä haluaisin pois mutta kun mul on toi koira että ku ei oo, en mä voi ottaa sitä mihinkään mukaan ja mul ei oo rahaa mennä mihinkään ja se on kuitenkin sen verran iso, niin en mä voi mihinkään kaverin luoksekaan mennä sen kanssa. Ja kun se ukko tietää kaikki mun kaverit.” (V6)

Osa väkivaltaa kokeneista naisista kertoi myös miehen aktiivisesti pitkittäneen ja vaikeuttaneen erotilannetta. Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat tilanteita, joissa mies ei esimerkiksi poistunut eron jälkeen yhteisestä asunnosta ja ero on pitkittynyt. Eräs väkivaltaa kokeneista naisista esimerkiksi kertoi miehen kulkeneen hänen luonaan edelleen normaaliin tapaan hoitamassa arkisia asioita erosta huolimatta, kunnes nainen on lopulta lukinnut miehen ulos talostaan. (ks. Stark & Hester 2019; Nikupeteri 2016.)

V: (--). Mies tuli aamulla, vei lapsen hoitoon, meni päiväksi töihinsä ja minä hoitelin siinä mitä hoitelin omia juttujani, ja saatto tulla siis lounaalle, ruokatunnille mun luokse, siis mun kotiin mun taloon, ihan vaan niinku omaan kotiinsa, saatto kysyy et onks kahvia. Sitte iltapäivällä taas niin kysy että hakeeko hän lapsen päiväkodista et tarviiko käydä kaupassa. Oli siinä vähän aikaa ja lähti tyttöystävän luokse sitte yöks.

K: Just.

V: Ja tätä jatku siis ihan joitakin viikkoja. Ennen ku mie pisti ovet sisäpuolelta lukkoon silleen et hän ei päässy sinne sisälle enää, et ku oli väliovet mitkä sai lukittua sisäpuolelta ni missä oli semmoset vanhanaikaset missä avain käy sisä- ja ulkopuolelle ni hän ei päässy enää sisään. Ku hän yritti tulla sitte lounaalle tai jolleki sinne pyörimään ni mie en enää päästäny häntä.” (V4)

Väkivaltaa suhteissaan kokeneisiin naisiin liitetty vahvan toimijuuden odotus on nähtävissä myös eron toteuttamisessa. Vastuu väkivaltaisen parisuhteen päättämisestä asettuu usein naisen harteille ja naisen toimijuuden varaan. (Laitinen 2011, 69.) Toimijuuteen liitetyt odotukset eivät kuitenkaan näytä vastaavan todellisia toimijuuden mahdollisuuksia. Väki­valtaisessa parisuhteessa olosuhteet voivat kaventaa valinnan mahdollisuuksia tai pakottaa valitsemaan suhteeseen jäämisen. Naisen toimintaa saattaa ohjata pelko ja epävarmuus siitä, miten hän pääsee lähtemään väkivaltaisesta suhteesta. Aineiston perusteella voi naisen toimijuus rajoittua ja parisuhteesta lähteminen vaikeutua, jos nainen ei usko voivansa lähteä suhteesta turvallisesti. Lisäksi naisen toiminnan mahdollisuuksille asettuu rajoja, kun naisella ei ole paikkaa, minne mennä tai riittäviä taloudellisia resursseja lähteä parisuhteesta. Vaikka nainen olisikin päättänyt erota, voi mies omalla toiminnallaan asettua eron toteuttamiseksi vaadittua toimijuutta rajoittavaksi tekijäksi ja näin pyrkiä vaikeuttamaan naisen irtautumista väkivaltaisesta parisuhteesta.

5.4 Palvelujärjestelmien ja tukiverkoston puutteet

Ympäristö asettaa rajoja väkivaltaisessa parisuhteessa elävän naisen toimijuudelle sekä mahdollisuuksille lähteä väkivaltaisesta suhteesta. Esimerkiksi palvelut ja läheisverkosto voivat toimia joko toimijuutta mahdollistavina ja tukevinä tai sitä rajoittavina ja heikentävinä tekijöinä. Niin naisen läheisverkosto kuin eri palvelut ja niissä työskentelevät ammattilaiset voivat vaikeuttaa väkivaltaisen parisuhteen päättämistä, mikäli ne eivät tue väkivaltaa kokenutta naista ja tämän toimijuutta oikealla tavalla. Tässä luvussa käsittelen palvelujärjestelmiin liittyviä tekijöitä ja puutteita, jotka ovat vaikeuttaneet parisuhteesta lähtemistä. Lisäksi tässä luvussa käsitellään väkivaltaa kokeneiden naisten tukiverkoston kapeutumista sekä tukiverkoston asenteita, jotka aineiston perusteella ovat vaikeuttaneet parisuhteesta irtautumista.

Palvelujärjestelmiin liittyvät väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä vaikeuttaneet tekijät liittyivät väkivaltaa kokeneiden naisten mukaan siihen, ettei väkivaltaa ole tunnustettu, siihen

ei ole puututtu, saatu apu on ollut jollain tavalla riittämätöntä tai ei ole vastannut naisten avun tarpeeseen. Näiden palvelujärjestelmiin ja niiden käyttämiseen liittyvät puutteet olen tulkinnut väkivaltaisesta parisuhteesta irtautumista vaikeuttaviksi tekijöiksi, sillä ne ovat vaikuttaneet naisten mahdollisuuteen saada tukea ja apua päätöksessään lähteä väkivaltaisesta suhteesta sekä eron toteuttamisessa.

Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat kokemuksiaan, että heidän käyttämässään palveluissa ei kysytty väkivallan kokemuksista, eikä väkivaltaa aiheena nostettu esille. Tällaisena palveluna tuli aineistossa esille erityisesti neuvola, sillä kaikki aineiston naiset olivat saaneet lapsen väkivaltaisen parisuhteen aikana ja asioineet neuvolassa. Eräs väkivaltaa kokeneista naisista toivoikin, että väkivallasta kysyttäisiin rutiininomaisesti peruspalveluissa, kuten neuvolassa, samalla tavalla kuin tupakoinnista tai alkoholinkäytöstä. Väkivaltaa kokeneet naiset toivoivat ammattilaisilta myös pienten vihjeiden lukemista siitä, että parisuhteessa saattaa olla väkivaltaa. Väkivallan jääminen piiloon sen vuoksi, ettei sitä oteta esille voi vähentää mahdollisuuksia irtautua suhteesta. Vastaavasti jos palveluissa väkivalta otettaisiin rohkeammin esille ja siitä kysyttäisiin systemaattisesti asiakkailta, voisi väkivallasta kertominen sekä avun saaminen väkivaltaiseen parisuhteeseen ja siitä irrottautumiseen helpottua.

”K: (--). Kysyikö kukaan koskaan missään vaiheessa mitään väkivaltaan liittyvää? Että onko parisuhteessa väkivaltaa? Tai onko jotain mistä haluaisit puhua tai?”

V: Ei, siis meidän neuvolatätihän, hän sanoi että ihana ku on noin rakastuneet ja täyspäiset vanhemmat. Siltähän se näytti. Ei kysynyt siinä vaiheessa, nythän sitä on alettu kysellä vähän joka puolella.

K: Kyllä. Asiat menevät eteenpäin.

V: Nii.

K: Mutta sekin, että vaikka siitä kysytään, niin ihminenhän ei välttämättä sitä kerro.

V: Ei, ja sit jos aattelee sitä, että niinku mä sanoin, et mä kielsin sen myös itseltäni, ja unohdin ne asiat hyvin nopeesti, ni ehkä jotenki toivos enemmän sitä, et jos on ihmisiä jotka on naimisissa, mut silti ne lapset kainalossa käy kaikki tämmöset auttamissysteemit läpi, ni joku vois kysyä vaikka sen, että etkö sä vois jättää siun puolisolle sitä lasta. Ni se vois ehkä avata sitte, että niin tosiaanki, että miksi en. Ja siitä vois joku muu päästä ikään ku..”(VI)

”No kyllähän se pitäis siellä ihan perustason palveluissa. Jotenki, sitä ei sais kaihtaa sitä kysymystä. Et se pitäis ihan niissä perustason palveluissa, kysyä rohkeesti. Samalla tavalla ku varmaan joskus on vaihettu tupakoitko tai miten käytät alkoholia niin tää väkivalta pitäis ihan samalla tavalla tulla, siinä esille. Mutta se että se ei saa jäähä myöskää sitte, pelkäks kysymykseksi. Vaa pitää sillä työntekijällä olla se tietoisuus et mitä sit jos, kyllä, on väkivaltaa. Nii mihinkä sitte, mikä on se prosessi. Prosessi miten se sit lähtee etenemään.” (V5)

Samalla tavoin, kuin väkivaltaa kokeneiden naisten oli itse ollut hankala tunnistaa ja nimetä väkivallaksi erityisesti henkinen väkivalta parisuhteessaan, olivat he kohdanneet saman ongelman ammattilaisten taholla. Väkivaltaisten tekojen määrittäminen väkivallaksi erilaisissa palveluissa ja eri ammattilaisten toimesta voi määrittää paljon sitä, kuinka väkivaltaa kokenut itse määrittelee oman tilanteensa ja vaikuttaa naisen toimintaan tulevaisuudessa. Ammatillaisen kyky suhtautua väkivaltaan ja määritellä se väkivallaksi vaikuttaa siihen, haakeutuuko nainen jatkossa avun piiriin. (Liang ym. 2005, 73.) Ammatillaisen tiedon ja osaamisen puute väkivallan tunnistamiseksi voi johtaa siihen, että avun tarve jää palveluissa tunnistamatta (Skaffari ym. 2021, 11). Väkivaltaa kokeneet naiset pohtivat väkivallan tunnistamisen palveluissa olevan tärkeää, vaikka tiedostavat väkivaltailmiön tunnistamisen olevan haastavaa myös ammattilaisille.

”Joo ja sit se tietysti et se oi -, jotenki se tunnistaminen. Mä esimerkiks meiän tilanteessa mä ymmärrän sen että tää, on erittäin vaikea ilmiö. Tämä väkivallan muoto mitä meillä on. Se on erittäin vaikea. Et, mä sillä tavalla tunnen sympatiaa, työntekijöitä kohtaan. Että mä ymmärrän miten vaikeasti siitä on, kiinni saatavissa. Kun mua ja, lasten isää kuuntelee niin, meil on kaksi täysin erilaista tarinaa. Mutta se että tähän pitäis jotenki.. Mä en osaa sanoa mikä se vastaus siihen on mutta se, siitähän se lähtee et nää tunnistetaan. Nää ilmiöt. Nää vaikean, vaikeasti tunnistettavat väkivallan muodot. Että ne tunnistetaan. Ja että saa, oikeaa apua. Kun mä oon kokenu sen että, joku apu on ku se on.. Se on vieny vaan pahempaan suuntaan.” (V5)

Kuten edellisessä lainauksessakin tulee esille, parisuhdeväkivaltaan ja suhteesta irtautumiseen saatu apu ei ole aina vastannut väkivaltaa kokeneen tarpeeseen. Väkivaltaa kokeneilla naisilla on kokemuksia avusta ja tuesta, joka on ollut heidän näkökulmastaan riittämätöntä väkivaltaisesta parisuhteesta irtautumisessa. Osa väkivaltaa kokeneista naisista kertoi saadun avun jopa vaikeuttaneen ja pahentaneen tilannetta sekä saaneen heidät harkitsemaan väkivaltaisen parisuhteen jatkamista. Riittämätön apu voi siis vaikeuttaa parisuhteen päättämistä.

”No sittehän sitä alettiin selvitellä asioita, lähin jotenki sillä ajatuksella, hyvä ystävä pitää perhekotia ja hän sano, et no nyt sä saat apua, nyt sie voit hengähtää, et nyt sie saat apuu. No se ei ollu ihan se tilanne mikä siellä turvakodissa oli, et se oli just [kaupunki] avattu, ja siel oli hirveen vähän henkilökuntaa. Ja mä olin siis aivan uuvuksissa ja shokissa ja järkyttyneenä, mutta pyöritin sitte siellä sitä kaikkee mitä kotonana, että toisaalta voi ajatella että se piti, mä pysyin toimintakykyisenä ja pakko oli sitä arkee pyörittää, mut sit jälkikäteen jotenki aattelen, et kyllä heillä ois pitäny olla resursseja tarjota niinku lastenhoitoapua, lastenhoitotukea, mulle keskustelutukea muullonki ku keskellä yötä sen jälkeen ku mä oon saanu lapset nukkumaan, et se oli tosi jotenki semmosta työlästä. Sitte vielä sen lisäksi, että se oli järkyttävää.” (VI)

Väkivaltaan kokevien naisten keskuudessa on usein epätietoisuutta siitä, millaista apua väkivaltaan on tarjolla ja mistä sitä voi hakea (Beulaurier ym. 2008, 65-66). Väkivaltaa kokeneet naiset kuvasivat, että eivät osanneet hakea itselleen oikeanlaista apua tai eivät tieneet, mistä apua voisi hakea. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat kynnyksen hakea apua olleen suuri. Epätietoisuus voi kasvattaa kynnystä hakea apua. Joitain naisia esti hakemasta apua myös pelko, esimerkiksi tietyille nettisivuille ei uskallettu mennä, jos väkivaltainen mies olisikin sattunut sen huomaamaan tai saamaan selville. Tiedon saavuttamattomuus voi vaikeuttaa avun hakemista ja sen kautta vaikuttaa negatiivisesti myös naisten mahdollisuuksiin irtautua väkivaltaisesta parisuhteesta.

”K: Mikä mahdollistas sitä puhumista?”

V: En mä tiää, siis pahimmissa tapauksissahan sitä ei voi mitenkään mahollistaa jos pelkää niin paljon, mun mielestä. Mutta jotenkihan ne naiset pitäis saaha puhumaan. Jotenkin nimettömästi tai just, jotenkin. Sitä pitäis enemmän tuua esille että sitä apua on saatavilla niin sitä varmaan enemmän haettaiskin.

K: Missä sitä apua pitäis olla ja millä eri tahoilla jos sä ajattelet koko vaikka mejän palvelujärjestelmää, missä se apu pitäis olla? Tai tietoa ylipäätään tästä ilmiöstä tai väkivallasta?

V: Siis netissäkin on nyt paljon tietoo, kyllä. Mutta sitä on hankala, siis mäkään en uskaltanu tietyillä nettisivuilla ite käyä, ku sitte jos..

K: Niin kun jää jäljet?

V: Niin. Niin siin on semmonen. Mutta siis esimerkiks vaikka lehissä tai tämmösissä tai jossain, niin kun mistä ei jää mitään semmosta..

K: ..Dokumenttia?

V: Niin.” (V6)

”K: Ajatteletko niin, että tietoa kuitenkin on riittävästi saatavilla siitä että mistä apua voi saada, että sä tietäisit tai osaisit sanoa.

V: Joo aika huonosti on mun mielestä tietoo siitä, koska jos ite tosiaan pohdin sitä, että sillan ihan alkukantaisesti ku sain turpaan, ni enhän mä ois varmaan mistään hakenu jutteluapua, osannu lähtee hakee kuitenkaan. Ois ollu ehkä aika iso kynnys lähteä tänneki tulla mun mielestä, jotenkin se kynnys on.” (V3)

Väkivaltaa kokeneilla naisilla oli valitettavasti myös kokemuksia siitä, että he olivat kertooneet jollekin ammattilaiselle väkivallasta, mutta siihen ei puututtu tai tarjottu apua. Kyse on voinut olla esimerkiksi siitä, että parisuhdeväkivalta asettuu hyvin henkilökohtaiselle alueille, johon ulkopuoliset eivät herkästi halua puuttua ja parisuhdeväkivalta ulkoistetaan palveluissa yksityisasiana (Husso 2003, 68, 77). Väkivallasta kertomisen hetket voidaan nähdä ikään kuin aikaikkunoina, jolloin väkivaltaa kokeva on valmis kertomaan väkivallasta. Kun

naisen kertomus väkivallasta ohitetaan, aikaikkuna sulkeutuu ja saattaa mennä pitkään, ennen kuin väkivaltaa kokeva on jälleen valmis kertomaan asiasta ulkopuoliselle. (Skaffari ym. 2021, 10). Eräs haastateltavista kertoi kokemuksestaan neuvolassa, jossa hän on avoimesti kertonut parisuhdeväkivallasta, mutta asiaa ei haluttu käsitellä ja se ohitettiin nopeasti. Parisuhdeväkivallasta kertominen ei johtanut mihinkään, eikä apua tarjottu.

”V: No siis neuvolassa mä puhuin tästä. Ja se kirjattiin sinne. Ku siinä oli sit toinenki semmonen fyysinen, välikohtaus. Niin mä puhuin, niistä ja ne on kirjattu sinne tietoihin mutta mitään ei tapahtunu. Mä oon jälkikäteen miettiny että..

K: Kukaan ei tarttunu?

V: Ei. Tai siis tarttu niin että kerran, puhuttiin sitte ku isä oli siinä vastaanotolla. Niin, sivuttiin vähän hyvin varovasti. Ja ku isä sano et ei oo mitään, okei. Äkkiä pois ne asiat. Ja meil oli jopa semmonenki, neuvolasta annettiin tää tämmöne, perheen voimavarat, semmonen kartotuslomake. Nii, mies repi sen. Tuhannen palasiks. Ja mä sanoin senkin neuvolassa et se repi sen et e -, saanks mä uuden et mä voin ite täyttää sen. Ei mitään.” (V5)

Väkivallan esille ottaminen palveluissa näyttää jäävän väkivaltaa kokeneiden naisten kertoman perusteella hyvin pitkälle naisen oman toimijuuden varaan. Naiselta odotetaan toimijuutta myös sen eteen, että he lähtevät aktiivisesti etsimään ja hakemaan apua. Tällaista toimijuutta voi kuitenkin rajoittaa esimerkiksi pelko tai epätietoisuus liittyen avun hakemiseen. Jos ammattilainen ei osaa määritellä ja nimetä naisen kokemaa väkivallaksi tai väkivallan ilmi tulemisesta ja sen tunnistamisesta huolimatta ei jostain syystä tarjota apua väkivaltaan, voi se vaikuttaa myös naisen omaan näkemykseen tilanteesta. Nainen saattaa luottaa ammattilaisen arvioon eikä naiselle näin muodostu selkeää kuvaa ongelman laadusta tai tilanteen vakavuudesta. Tämä vaikeuttaa naisen tavoitteellista toimintaa parisuhteesta lähtemisen eteen, kun irtautumista ei osata asettaa toiminnan päämääräksi. Nainen saattaa myös alkaa kyseenalaistamaan oman toimijuutensa, mikäli väkivallasta kertoessaan hänelle tulee kokemus, ettei siitä kertominen tai avun pyytäminen johda mihinkään. Tästä syystä nainen ei välttämättä toista hyödyttömäksi kokemaansa toimintaa ja parisuhteesta lähteminen vaikeutuu avun ja tuen puuttuessa.

Palvelujärjestelmien ohella parisuhteesta lähtemistä voi vaikeuttaa myös epävirallisen avun tahot, kuten perhe ja ystävät, tai näiden tahojen puuttuminen. Anniina Kaittilan (2017a, 90) mukaan väkivaltaiselle parisuhteelle ominaista on väkivaltaa kokevan sosiaalisen verkoston ja elämän kaventuminen ja näin on mahdollista ja jopa todennäköistä, ettei kaikilla väkivaltaisessa parisuhteessa elävillä ole käytettävissään epävirallisen avun väyliä. Janet Fanslowin ja Elisabeth Robinsonin (2010, 941) tutkimuksessa yli puolet väkivaltaisesta parisuhteesta

lähteneistä naisista nimesi läheisten tuen tärkeimmäksi tekijäksi siihen, etteivät he enää palanneet väkivaltaisen kumppanin luo. Parisuhdeväkivallan sukupuoleen sidottu luonne konkretisoituu muun muassa sosiaalisten suhteiden kontrolloimisena. Naisen rooli parisuhteessa liitetään usein kotiin ja erityisesti väkivaltaa kokevat naiset ovatkin usein päävastuussa kodin ylläpitämisestä, mikä voi näyttäytyä naisen kodin ulkopuolella tapahtuvan liikkumisen kontrollointina tai vahtimisena. Naisen kotiin liitetty rooli ja sosiaalisten verkostojen heikkeneminen kaventavat mahdollisuuksia oman identiteetin luomiselle sekä vaikeuttavat itsensä toteuttamista aiheuttaen samalla ulkopuolisuuden kokemuksia. Vallan näkökulmasta voidaan ajatella, että kontrolloimalla naisen kodin ulkopuolisia suhteita väkivaltainen mies rajoittaa naisen osallistumista julkiseen. (Nousiainen 2015, 94-95.) Sosiaalisten suhteiden kontrolloiminen on tehokas väkivallan keino, jolla voidaan hajottaa väkivallan kokijan minän rakenteita. Henkinen alistaminen ja väkivallan kokijan eristäminen sosiaalisesta ympäristöstään vahingoittavat myös minäkokemusta. (Hulkko 2011, 115.)

Myös tässä aineistossa naiset kuvasivat olleensa päävastuussa esimerkiksi kodin ja lasten hoitamisesta, jonka voidaan ajatella rajoittaneen heidän elämäänsä kodin ulkopuolella. Sosiaalisten suhteiden heikentyminen ja niiden kontrollointi väkivallan tekijän taholta sekä väkivaltaa kokevan naisen elämänpiirin kaventuminen pääasiassa kodin sisälle alkaa parisuhteessa usein vähitellen, mutta pitkään jatkuessaan sosiaalinen verkosto voi lopulta kadota kokonaan (Marttala 2011, 47). Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat heidän sosiaalisten, kodin ulkopuolisten kontaktien alkaneen vähentyä väkivaltaisessa parisuhteessa. Jotkut naisista olivat itse aktiivisesti vähentäneet yhteydenpitoa ulkopuolisiin, toisilla suhteiden heikentyminen liittyi erityisesti miehen taholta tapahtuneeseen eristämiseen ja naisen liikkumisen vahtimiseen ja kontrollointiin. Molemmat olivat kuitenkin johtaneet verkoston kapeutumiseen.

”No ku mä olin silloin sen ajan ku se oli vankilassa niin mä olin yksin kotona. Se kontrolloi mua sieltäkin niin hyvin, että mä en käyny muuta ku koiran kanssa lenkillä ja töissä. Hänen piti tietää kaikki miten mä käytän rahaa ja, siis kaikki piti kertoa.”
(V6)

”(--) sosiaaliset tavallaan kanssakäymiset ni niitä sitte ihan aloin järjestäen vähentämään ja, aina ajattelin ja säälin sitä miestäni et ku hänen seuraa ei kukaan halua ja, semmosta se.” (V2)

Tukiverkostolla on merkittävä rooli väkivaltaisen parisuhteen päättämisessä. Riittävän tuen ja verkoston puute voi osaltaan selittää, miksi väkivaltaisesta parisuhteesta lähteminen on

vaikeaa. Epävirallinen tuki voi olla huomattava resurssi niille, joille se on saatavilla. Epävirallisten tahojen puoleen käännetään virallisia tahoja useammin, kun kyseessä on parisuhdeväkivalta. (Kääriäinen 2006, 104-114). Aineiston perusteella läheiset ihmiset voivat olla väkivaltaisessa parisuhteessa merkittävä voimavara, vaikka läheisen kanssa ei keskustelisikaan itse väkivallasta. Ystävät tai muut läheiset voivat auttaa jaksamaan ja olla kannatteleva tekijä huolimatta siitä, etteivät he tiedä väkivallasta parisuhteessa.

”K: Nii, mistä sä sait voimaa? Uskosta?”

V: Uskosta joo, siis ystävät, ja..

K: Mutta ystävät eivät tienneet [väkivallasta].

V: Ystävät ei tienny siitä, mutta nii. Mul on aina ollu siis semmosia läheisiä ystäviä, siis semmosia ystäviä joitten kanssa on sitte jotenki voinu jakaa paljon muuta elämää.” (V1)

Tukiverkostoilta voi saada muun muassa hyviä neuvoja, lohtua ja rohkaisua. Henkisen ja emotionaalisen tuen lisäksi läheisverkostoilta saatu apu voi olla esimerkiksi väkivaltaa kokeneen naisen majoittamista tai taloudellista tukea. (Edwards 2012, 511; Goodkind ym. 2003, 348.) Väkivaltaa kokevilla naisilla nämä resurssit kuitenkin heikkenevät, kun epäviralliset verkostot kaventuvat väkivaltaisen parisuhteen vuoksi (Edwards 2012). Tukiverkostoihin kuuluvat ihmiset ovatkin saattaneet väkivallan alkaessa olla naisen tukena ja pyrkineet auttamaan häntä, mutta väkivaltaa kokevan naisen toistuvasti palattua väkivaltaisen kumppanin luo, ovat he lakanneet auttamasta (Goodkind ym. 2003, 349). Tukiverkostojen ollessa heikot, korostuu ammatillisen avun tarve (Skaffari ym. 2021, 11). Eräs väkivaltaa kokenut nainen kertoikin läheisverkoston aluksi olleen hänen tukeaan, mutta kyllästyneen lopulta hänen auttamiseensa. Myös tukiverkostat näyttävät odottavan naiselta vahvaa ja nopeaa toimijuutta, eivätkä välttämättä ymmärrä kuinka monimutkainen prosessi väkivaltaisen kumppanin jättäminen voi olla.

”Ja sit siel oli useita semmosiaki päiviä että mä jouduin lähtee kotoa niin mä menin mun kavereitten luo aina yöks. Sit mä, siis ne kaverit kyllästy siihen että mä olin aina pyytämässä apua ja ne käänti selkensä mulle kaikki, joka ikinen. Niin sitten mulla ei enää ollu muuta vaihtoehtoo ku mä ramppasin siellä turvakodilla vaan koko aika.” (V6)

Naisen toimijuus heikkenee, kun tukiverkoston kaventuminen vaikuttaa väkivaltaa kokeneen naisen käytössä oleviin resursseihin. Tukiverkostolta voi saada niin materiaalista kuin henkistäkin tukea, jotka voidaan ajatella tärkeinä resursseina väkivaltaisesta suhteesta

irtautumisessa. Kun käytössä olevat resurssit vähenevät niin materiaalisen kuin henkisenkin tuen osalta, kaventuu myös naisen mahdollisuudet toimia väkivaltaisesta suhteesta irtautumisen eteen. Tukiverkoston kapeutuminen vähentää vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia liittyen eron toteuttamiseen, jos hänellä ei ole sellaisia läheisiä, joiden apuun voi turvautua.

Vaikka naisella olisikin väkivaltaisesta parisuhteesta huolimatta edelleen olemassa läheisverkostoa, ei siihen kuuluvat henkilöt välttämättä auta ja tue naista väkivaltaisen suhteen päättämässä. Epäviralliseen apuun ja läheisverkostoihin tukeutuminen on yleisin keino pyrkiä saamaan apua ja tukea parisuhdeväkivaltaan, mutta toisaalta se on todettu myös yhdeksi sitä vaikeuttavaksi tekijäksi, jos naiset tulevat näiden ihmisten taholta kohdatuiksi tuomitsevasti ja ilman kykyä empatiaan (Moe 2007, 681). Väkivaltaa kokevan naisen sosiaaliseen verkostoon kuuluvat voivat esimerkiksi syyttää naista väkivallasta, eivät usko naisen kokemukseen tai eivät halua puuttua asiaan (Goodkind ym. 2003, 349). Laitisen (2011, 66-67) mukaan väkivaltaa parisuhteessa kokevan naisten tukiverkostot, kuten perhe- ja ystävyysuhteet voivat pettää ja näin kiinnittää naisen tiukemmin väkivaltaiseen suhteeseen, kun naisen väkivaltakokemus tai oikeus apuun kyseenalaistetaan. Väkivaltaa kokeneiden läheisten reaktiot väkivaltaan voivat siis vaikuttaa naisten lähtemispäätökseen myös negatiivisesti.

Väkivaltaa kokeneilla naisilla on kokemuksia, etteivät ulkopuoliset ole uskoneet kumppanin väkivaltaisuuteen. Väkivaltaa parisuhteessa usein peitellään eikä väkivalta näy ulkopuolisille. Kumppani usein kontrolloi omaa väkivaltaista käyttäytymistään siten, että se tapahtuu piilossa muilta ihmisiltä ja kohdistuu ainoastaan kumppaniin. (Husso 2003, 73-77.) Tällainen havainto oli tehtävissä myös tämän tutkielman aineistossa, sillä väkivaltaa kokeneiden naisten mukaan väkivaltainen mies antaa usein ulkopuolisille itsestään sellaisen kuvan, että väkivaltaisuutta on vaikea uskoa. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat myös itse osallistuneensa tällaisen kuvan luomiseen ja ylläpitämiseen muun muassa puhumalla ulkopuolisille vain hyvää kumppanistaan sekä peittelemällä tämän väkivaltaisuutta. Jos läheisverkosto ei usko naisen kokemukseen, vähenee naisen näiltä epävirallisilta tahoilta saatavissa oleva apu ja tuki.

”Kyllä, ja sit jos sut on eristetty tiiätkö kaikista kavereista, mitä ainakin narsistin kohalla jos on vastassa ni tehhään, et sut eristetään sinne, ja sit se narsisti on yleensä se tosi hyvin käyttäytyvä ihana ihminen, eihän se voi tehdä mitään sulle. Et toista on semmonen, joka ihan reilusti on semmonen, ryyppää ja hakkaa, et sen näkee.” (V3)

”Itse asiassa vasta sit meidän eron jälkeen ties. Se siinä oli kaikkein pahinta et kukaan ei uskonut tästä ihmisestä sellasta et hän voi olla väkivaltanen. Monihan tuli sanomaan sit mulle että minä valehtelen ja että he ei usko tämmöstä että se ihminen ei

*ikinä vois tehdä mitään sellasta. Niin se oli vähän silleen, se tuntu kaikkein pahim-
malta ettei uskottu. Hän ehkä oli joo sen olonen ettei välttämättä olis uskonu mut et
sit ku siihen väkivaltaan liitty just voimakas alkoholinkäyttö ja loppua kohti sit ihan
tämmonen sekakäyttö, et minä en edes tiedä mitä kaikkee hän käytti mut et semmonen,
tosi sekava päihteiden.. alla oleva käytös niin kylhän se ihminen oli ihan erilainen
sillon ku sitte selvinpäin.” (V4)*

Tukiverkostoihin kuuluvat henkilöt ovat myös vähätelleet naisten kokemaa parisuhdeväki-
valtaa. Väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat erityisesti väkivaltaisen miehen vanhempien vä-
hätelleen naisen kokemusta väkivallasta tai sen vakavuutta. He olivat myös pyrkineet selit-
tämään ja puolustamaan kumppanin väkivaltaista käytöstä, sekä kannustaneet väkivaltaa ko-
kevaa naista ymmärtämään kumppanin käytöstä.

*”(–), ja sit hänellä on hyvin läheinen äitisuhde, ja äiti oli siinä sitte antamassa vielä
tämmostä parisuhdeneuvontaa, ja äiti sitte sano, et annat sen vaan purkaa sen vihan,
et otat sen vaan vastaan, ja kyl se sit siitä.” (V1)*

*”K: Tietääkö se sen [miehen] äiti että teijän suhde on että se on tää väkivalta se syy
miksi siitä erotaan, miksi sä oot lähteny?*

*V: Siis joo, kyllä se osittain tietää. Viime vuonna se justiin myönsi itse ukko sille. Ja
mä nyt laitoinkin sille viestiä ku se jotain puuttu taas näihin asioihin, niin laitoinkin
sitten et kun kukaan ei sitä voi tietää että minkälaista se elämä siellä kotona oli, että
mä oon henkisesti niin rikki ja poikki ja silleen että, ei kukaan voi kohella toista tol-
leen. Niin sitten, ”no sil on se adhd. Ku se saa siihen ne oikeet lääkkeet niin kyllä se
siitä rauhottuu ja...” (V6)*

Itse väkivallan ja naisen kokemuksen vähättelyn lisäksi vähättelyksi voi laskea myös sen,
että ulkopuolinen pyrkii yksinkertaistamaan tilanteen siten, että väkivaltaisesta parisuhteesta
lähteminen saadaan kuulostamaan helpolta ja yksinkertaiselta ratkaisulta. Esimerkiksi Katie
Edwardsin (2012, 511-513) tutkimuksessa väkivallasta ulkopuolisille kertoneista naisista
kolmannes oli listannut avun saamisen näkökulmasta hyödyttömimmäksi henkilöksi sellai-
sen, joka oli naisen kertoessa väkivallasta kehottanut vain lähtemään suhteesta. Aineistossa
oli viitteitä siitä, että ulkopuolisten parisuhteesta lähtemiseen liittyvät neuvot ja ohjeet ovat-
kin väkivaltaa kokeneiden naisten mielestä tuntuneet turhilta. Tämä viittaa siihen, että ulko-
puolisten ei ole koettu ymmärtävän tilannetta ja parisuhteesta lähtemisen vaikeutta.

*”Mut mä aattelen et semmonen kaikki jotenki ulkopuolelta tuleva näin sinun pitää
tehä on täysin turhaa, koska se riippuvuus on niin suuri. Ja myöski jotenki se, että jos
siin on ollu pitkään, niin myöski itsetunto on niin matalalla ja pelot on niin suuret,
että siit on tosi vaikee lähtee ihan vaan ku toinen sanoo, et tos ei oo mitään järkee.”
(V1)*

Kokemuksensa vähättelyn lisäksi väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat ulkopuolisten myös syyllistäneen heitä väkivaltaisen kumppanin jättämisestä. Ulkopuolisten kommentit ja näkemykset esimerkiksi siitä, kuinka naisen päätös lähteä väkivaltaisesta parisuhteesta vaikuttaisi pariskunnan yhteisiin lapsiin voi vahvistaa naisen omia pelkoja eron seurauksista (Kaaitila 2017a, 96). Ulkopuolisten naiseen kohdistama syyllistäminen on lasten lisäksi liittynyt esimerkiksi siihen, kuinka miehelle käy kun nainen jättää tämän yksin. Myös naista syyllistäneet henkilöt ovat väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksissa olleet useimmin väkivaltaisen kumppanin vanhemmat.

”V: (--) Me oltiin tossa, hänen [miehen] vanhempien luona. Ja, siellä mä sitte kerroin hänen, äitille sen että, on niin vaikeeta että, nyt tämmöstä [eroamista] olen suunnitellut. Ja hän oli puhunu sitte tälle miehen isälle ja hän sitte, läksytti mut siellä aivan, aivan totaalisesti.

K: Miehen isä?

V: Joo. Et mä tuhoan lasten, tulevaisuuden tällä ja..” (V5)

”V: Joo ja se varmaan säikähti kato sitä kun mä laitoin silloin kun se oli tosi sekavan-kuulonon ja semmonen, kun se laitteli ääniviestejä ja niitä viestejä niin, mä laitoin kahen aikaan yöllä sen äitille viestin että soita apua [miehen nimi] että se uhkailee itsemurhalla että se on tosi sekava, että pitäiskö jonkun käyä kattoo sitä. Kun huolestuin totta kai itekin. Mutta aattelin sitten että mäpä laitan hänen äitilleen viestiä tai tälleen ilmoitan. Niin sehän haukku mut aamulla ihan pystyyn. Sinä olet vastuussa kun sinä väyväyvä ja kun tämä on nyt sinun vika, ite lähit karkuun. Mä olin silleen mmmm, voi että ku tietäsit.

(--)

K: Eli onko näin että miehen äiti ei tavallaan tue sinua?

V: Ei todellakaan. Lähinnä niin kun että se haukkuu vaan mut alimpaan helvettiin. Ja että ”turha on hänelle laitella tuommosia viestejä että kun minä olen tästä nyt vastuussa ja minun pittää soittaa apua jos on tämmönen tilanne”. Niin mä olin vaan silleen et selvä, et mä en enää ilmota yhtään kellekään että tappakoot sitten itensä jos tappaa, että ihan sama.

(--)

V: Se oli mulle taas se yks. Ja sitten se justiin silloin aikasemminkin, just rupes niistä mua syyttelemään kaikista. ”Ku se ei nyt osaa siellä ite hoitaa mitään asioita ja ku reppana ku ei kauppaan ees pääse”. Onko se mun ongelma? Ei.” (V6)

Naisen kokemus, että ulkopuoliset eivät usko hänen kertomaansa parisuhdeväkivallasta voi heikentää naisen toimijuutta. Parisuhteesta lähteminen voi olla vaikeaa, kun pelkää väkivallan paljastuessa leimautuvansa itse valehtelijaksi tai muiden ajattelevan, että nainen itse on

syyllinen väkivaltaan parisuhteessa. Tällaisessa tilanteessa naisen voi olla helpompi jatkaa väkivaltaisessa suhteessa välttääkseen ulkopuolisten tuomitsemisen. Ulkopuolisten taholta koettu vähättely ja syyttely voivat vaikuttaa myös naisen omaan näkemykseen omasta tilanteestaan sekä parisuhdeväkivallan vakavuudesta. Kuten aiemmin tässä tutkielmassa on todettu, voi nainen itsekin esimerkiksi pyrkiä selittämään miehen väkivaltaista käytöstä, syyttää itseään väkivallasta tai perheen hajottamisesta sekä pelätä miehen puolesta eron tullessa. Näille ajatuksille nainen voi saada vahvistusta ulkopuolisten vähättelevästä ja syyllistävästä suhtautumisesta naisten kokemuksiin, mikä voi edelleen heikentää naisen toimijuutta sekä vaikeuttaa parisuhteesta irtautumista. On myös perusteltua olettaa, että jos läheiset suhtautuvat negatiivisesti naisen kokemuksiin väkivallasta, ei heiltä saisi myöskään apua suhteesta irtautumiseen. Tämä taas vähentää naisen käytössä olevia resursseja ja voimavaroja, joka voi vaikeuttaa suhteesta lähtemistä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuskysymykseni oli, mitkä tekijät vaikeuttavat naisen lähtemistä väkivaltaisesta parisuhteesta. Olen tarkastellut lähtemistä vaikeuttaneita tekijöitä toimijuuden käsitteen kautta. Vaikka valmis aineisto on asettanut tiettyjä haasteita tutkielman tekemiselle, on aineisto nähdäkseni vastannut hyvin kysymykseeni ja olen sen avulla onnistunut löytämään monia naisen lähtemistä vaikeuttaneita tekijöitä. Toimijuus tutkielmaa ohjaavana näkökulmana on auttanut minua jäsentämään haastatteluista nousseita teemoja kokonaisuuksiksi sekä pohtimaan kokonaisvaltaisemmin erilaisten tekijöiden vaikutusta parisuhteesta lähtemisessä. Väkivallan sukupuolistuneisuuteen sekä valtaan liittyvät teemat sekä niiden vaikutus parisuhteesta lähtemiseen ovat tulleet tutkielmassa näkyväksi erityisesti väkivaltaa kokeneiden rooleissa naisina ja äiteinä. Myös väkivallan oikeutukset näyttävät yhä perustuvan perinteisiin parisuhteeseen ja naisiin liitettyihin arvoihin ja esimerkiksi naisten elinpiirin rajautuminen kotiin sekä perheen rikkomisen naisissa aiheuttama syyllisyys ilmentävät hyvin naisiin kohdistettuja odotuksia, naisille kulttuurisesti asetettuja rooleja sekä niiden murtumiseen liittyvää häpeää. Tässä luvussa kokoan vielä yhteen tämän tutkielman keskeisimmät tutkimustulokset sekä pohdin niiden merkitystä sekä antia sosiaalityölle. Lopuksi tuon vielä esille ajatuksiani siitä, millaista jatkotutkimusta aiheen ympäriltä nähdäkseni vielä tarvitaan.

Väkivallan normalisoitumista väkivaltaisessa parisuhteessa edesauttaviksi tekijöiksi olen tutkielmassani tulkinnut ongelman kieltämisen, vaikeuden tunnistaa väkivaltaa, alentuneen itsetunnon, väkivaltaa kompensoivat tekijät sekä väkivallan vaiheittaisuuden. Väkivallan normalisoituminen parisuhteessa vaikutti heikentävästi naisten toimijuuteen vaikeuttaen parisuhteesta lähtemistä pääasiassa sen kautta, että väkivaltaa tai sen vakavuutta parisuhteessa ei tunnisteta tai tunnusteta parisuhdetta määrittävänä ongelmana. Kun väkivallan olemassaolo tai sen vakavuus kielletään, väkivaltaa ei tunnisteta tai sitä yritetään eri syistä hyväksyä ja sietää, on naisen myös vaikea nähdä tai hyväksyä tarvetta väkivaltaisen parisuhteen päättämiseksi. Tämä voi vaikeuttaa rationaalisten päätösten tekemistä sekä näiden päätösten eteen toimimista. Väkivallan normalisoituminen sekä sen vaikutus naisen suhtautumiseen väkivaltaan, itseensä ja kumppaniinsa on nähdäkseni keskeinen osa parisuhdeväkivaltailmiön ymmärtämistä. Normalisoitumista tulisikin ajatella ennemmin prosessina, jonka vaikutukset parisuhteen jatkuessa vahvistuvat vaikeuttaen jatkuvasti enemmän väkivaltaisen suhteen päättämistä. Normalisoitumisprosessi sekä siitä aiheutuneet muutokset naisen ajattelussa ja toimijuudessa väkivaltaisessa parisuhteessa selittävät osaltaan, miksi

väkivaltaiseen suhteeseen jäädään. Normalisoitumisen vaikutusten ymmärtäminen naisten suhtautumiseen väkivaltaiseen suhteeseensa on tärkeää väkivaltaisessa parisuhteessa elävien kohtaamisessa niin arkielämässä kuin esimerkiksi sosiaalityön käytännöissäkkin.

Väkivaltaisessa parisuhteessa naisen toimijuutta rajoittaviksi tunteiksi olen tämän tutkielman aineiston perusteella nimennyt häpeän, syyllisyyden, säälin ja pelon. Näiden tunteiden kokeminen on vaikeuttanut naisten lähtemistä väkivaltaisesta parisuhteesta. Naisten toimijuus on näiden tunteiden kautta heikentynyt, kun naisten toimintaa ohjaa niistä kumpuava leimautumisen pelko, näkemys itsestä syyllisenä väkivaltaan ja sen seurauksiin, muiden ihmisten tarpeiden asettaminen omien edelle sekä erilaiset pelot liittyen eroon ja tulevaisuuteen. Ulkopuolisena väkivaltaa kokevan tunteita ja niiden merkitystä on helppo vähätellä ja kohdella tunteita epärationaalisina syinä jatkaa naiselle vahingollista parisuhdetta. Tunteet ovat kuitenkin kokijoilleen todellisia ja näin vaikuttavat yksilön tekemiin päätöksiin ja toimintaan. Negatiiviset tunteet, kuten pelko voivat värittää hyvin kokonaisvaltaisesti elämää väkivaltaisessa parisuhteessa. Parisuhteeseen liittyy väkivallasta huolimatta yleensä myös positiivisia tunteita, joiden vähättelyyn on yhtä lailla helppo sortua, kun ulkopuolisen silmin parisuhde määrittyy vain väkivallan kautta. Tunteiden olemassaolon ja niiden todellisuuden hyväksyminen onkin nähdäkseni hyvin tärkeässä roolissa väkivaltaa kokevien kohtaamisessa sekä niiden syiden ymmärtämisessä, miksi väkivaltaisesta parisuhteesta on vaikea lähteä.

Väkivaltaisesta suhteesta lähteminen on hankalaa myös käytännön tasolla, joka tulisikin huomioida esimerkiksi väkivaltaa parisuhteissaan kokevien auttamisessa virallisilla tahoilla. Väkivaltaa kokevien naisten avun tarve voi olla hyvinkin konkreettista. Tämän tutkielman perusteella haasteet parisuhteesta lähtemisessä voivat liittyä itse erotilanteen järjestämiseen sekä käytännön asioiden järjestämiseen erotilanteessa, kun huomioon on otettava esimerkiksi asumisen järjestämiseen, taloudelliseen selviytymiseen sekä lasten asioiden hoitamiseen liittyvät kysymykset. Näiden asioiden järjestämiseen on naisten kertomuksissa liittynyt epätietoisuutta sekä hankaluuksia saada asioista sovittua väkivaltaisen kumppanin kanssa. Naisilla ei usein ole riittävää tietoa, voimavaroja tai riittäviä taloudellisia ja sosiaalisia resursseja eron edellyttämien asioiden hoitamiseen. Monilla eri tahoilla väkivaltaa parisuhteissaan kokeneisiin naisiin kohdistetut vahvan toimijuuden odotukset näyttävät olevan ristiriidassa naisten todellisten toimijuuden mahdollisuuksien kanssa. Väkivaltaa kohdanneiden rajalliset resurssit tulisikin pyrkiä nykyistä paremmin ymmärtämään ja huomioimaan, kun naisia halutaan tukea väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemisessä sekä selviytymisessä eron

jälkeen. Väkivaltaa kokeneiden naisten irtautuminen suhteesta voisi helpottua, jos heillä olisi riittävä tuki ja tieto käytännön asioiden hoitamiseksi sekä eron toteuttamiseksi.

Eri tahoilta saatu tuki on merkittävässä roolissa, kun nainen haluaa irtautua väkivaltaisesta suhteesta. Tutkielmani aineiston perusteella näiltä tahoilta saatu tuki ei ole aina ollut riittävää naisen heikentyneiden läheisverkostojen sekä palvelujärjestelmiin liittyvien puutteiden vuoksi. Tuen tarve ja sen saatavuus sekä tosiasialliset mahdollisuudet hakea apua ovat usein parisuhdeväkivaltaa kokevien naisten elämässä ristiriidassa. Keskeiseksi tekijäksi, joihin palveluissa tämän tutkielman perusteella tulisi jatkossa kiinnittää parempaa huomiota, on väkivallan tunnistaminen ja sen ottaminen esille asiakkaan kanssa. Väkivallan esiin tuominen palveluissa jää usein naisen oman toimijuuden varaan. Palveluissa kaivattaisiin systemaattisempaa aiheen käsittelyä ja väkivallan puheeksi ottamista. Väkivaltaa ei palveluissa tulisi sivuuttaa yksityisenä asiana, vaan siitä tulisi kyetä rohkeasti keskustelemaan sekä tarjoamaan naiselle tämän tarvitsemaa tukea. Ammattilaisilla tulisi olla riittävä tieto ja taito ohjata naista parisuhdeväkivaltaongelman kanssa. Myös epävirallisilta tahoilta kaivataan empaattisempaa ja ymmärtävämpää väkivallan kokijoiden kohtaamista. Parisuhdeväkivalalle on tyypillistä, että suhteen jatkuessa naisen läheisverkosto heikentyy ja tukiverkot katoavat. Läheisiltä saatu tuki voi kuitenkin olla merkittävä kannatteleva voima ja keskeinen niin henkisen kuin materiaalsenkin avun tarjoaja. Naista syyttävä ja tämän kokemusta vähättelevä asenne sekä ongelman ohittaminen niin epävirallisilla kuin virallisillakin tahoilla voivat heikentää naisen toimijuutta ja vaikeuttaa parisuhteesta lähtemistä. Tiedon lisääminen niin parisuhdeväkivallasta kuin sen kiinnipitävyydestäkin voivat auttaa niin läheisiä kuin ammattilaisiakin suhtautumaan väkivaltaa kokevaan naiseen ja hänen tilanteeseensa myötätuntoisemmin.

Väkivaltainen parisuhde on tutkielmani perusteella vaikuttanut monin tavoin heikentävästi naisten toimijuuteen. Tasa-arvo on nykyään oletus, joka yhteiskunnassa kohdistetaan parisuhteisiin. Naisiin pyritään suhtautumaan samalla tavoin aktiivisina, omaa elämäänsä ohjaavina ja valintoja tekevinä toimijoina. Väkivaltaisen suhteen pakottava kiinnipitävyys ei sovi yhteen näiden oletuksien kanssa, jonka vuoksi sitä onkin usein vaikea ymmärtää. Kuten tämäkin tutkielma on osoittanut, ei nämä oletukset kuitenkaan täyty väkivaltaisissa parisuhteissa ja perinteiset arvot koskien miesten ja naisten rooleja ovat yhä edelleen läsnä parisuhteissa. Naisen aktiivinen toimijuus voi näyttäytyä miehelle jopa uhkana ja naiselle riskinä väkivallan kokemiselle. Olen halunnut tällä tutkielmalla omalta osaltani tuoda näkyväksi

edelleen väkivaltaa kokevien naisten ajattelun taustalla vaikuttavia sekä väkivaltaa oikeuttavia tekijöitä, jotka kumpuavat edelleen naisille ja miehille kulttuurisesti asetetuista rooleista.

Tieto tässä tutkielmassa esiin tuoduista parisuhteesta lähtemistä vaikeuttavista tekijöistä on tärkeää ja auttaa ymmärtämään väkivaltaisen parisuhteen sitovuutta ja syitä parisuhteeseen jäämisen taustalla. Itse muutoksen aikaan saamiseen se ei kuitenkaan ole vielä itsessään riittävää, vaikka tässäkin tutkielmassa on sivuttu erilaisia esimerkiksi palvelujärjestelmiin liittyviä puutteita, joihin aineiston perusteella kaivataan muutosta. Ensinnäkin näen tulevaisuudessa tarpeen tutkia perusteellisemmin sitä, kuinka näihin tekijöihin voidaan vastata ja kuinka väkivaltaisessa parisuhteessa elävien naisten toimijuutta voidaan tukea, jotta käytännön tasolla kehitys olisi mahdollista. Toiseksi näen tarpeen tutkia myös perusteellisemmin sitä, mitkä tekijät ovat vahvistaneet naisen toimijuutta sillä hetkellä, kun he ovat lopullisesti irtautuneet väkivaltaisesta parisuhteesta. Tämä tieto voi auttaa niin väkivaltaisessa parisuhteessä olevia naisia löytämään myös omat voimavaransa suhteen päättämiseksi sekä auttaa ammattilaisia tukemaan väkivaltaisessa parisuhteessä eläviä tämän tavoitteen saavuttamisessa.

Tämä tutkielma on keskittynyt naisen lähtemiseen parisuhteesta ja naiseen toimijana parisuhteen päättämisessä. Prosessin aikana olen useasti pohtinut sitä, miksi väkivaltaisen parisuhteen päättäminen näyttää usein rakentuvan naisen toimijuuden varaan. Nainen on usein aktiivinen toimija väkivaltaisen parisuhteen päättämisessä. Mikä saa väkivallan tekijän jäämään suhteeseen? Miksi väkivaltainen kumppani ei pääätä väkivaltaista suhdetta? Näiden syiden tutkiminen voisi edelleen auttaa ymmärtämään väkivaltaisen suhteen luonnetta ja sen kiinnipitävyyttä kokonaisvaltaisemmin. Näen väkivallan olevan parisuhteissa sellainen ongelma, joka viestii myös miehen tyytymättömyydestä suhteessa. Mielenkiintoista onkin, miksi mies pyrkii väkivalloin ja sen aiheuttamalla pelolla sitomaan kumppanin suhteeseen, johon tuskin itsekään on tyytyväinen. Tutkimalla syitä miesten käytöksen taustalla voidaan myös mahdollistaa avun ja palveluiden kehittäminen jatkossa naisten toimijuuden lisäksi myös miesten toimijuuteen keskittyen ja lisätä vastuuta väkivaltaongelman ratkaisemisesta enemmän väkivallan tekijälle.

LÄHTEET

- Allen, Christopher 2009: Gender Symmetry, Sexism and Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence* 24(11), 1816-1834.
- Allen, Mary 2013: *Social Work and Intimate Partner Violence*. Routledge. New York.
- Allendorf, Keera 2012: Women's Agency and the Quality of Family Relationships in India. *Popul Res Policy Rev* 31(2), 187-206.
- Argyroudi, Anthi & Flora, Katerina 2021: Meaning Attribution to Intimate Partner Violence by Counselors Who Support Women With Intimate Partner Violence Experiences in Greece. *Journal of Interpersonal Violence* 36(13-14), 6578-6595.
- Baird, Kathleen 2021: Intimate Partner Violence in Pregnancy and the Post-partum Period: A Research and Practice Overview. Teoksessa Bradbury-Jones, Caroline & Ishram, Louise (toim.): *An Essential Textbook for Nurses, Healthcare Professionals and Social Workers*. Springer. Cham. 115-132.
- Bandura, Albert 2001: Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology* 52(1), 1-26.
- Barnes, Barry 2000: *Understanding Agency. Social Theory and Responsible Action*. Sage. London.
- Beaulaurier, Richard & Seff, Laura & Newman, Frederick & Dunlop, Burton 2008: Internal Barriers to Help Seeking for Middle-Aged and Older Women Who Experience Intimate Partner Violence. *Journal of Elder Abuse & Neglect* 17(3), 53-74.
- Beichner, Dawn & Ogle, Robbin & Garnen, Anne & Anderson, Daniel 2017: A Legal and Policy Argument for Bail Denial and Preventative Treatment for Batterers in the United States. *Criminal Justice Policy Review* 28(4), 311-326.
- Bratman, Michael 2007: *Structures of Agency: Essays*. Oxford University Press. New York.
- Campbell, Catherine & Mannell, Jenevieve 2016: Conceptualising the Agency of Highly Marginalised Women: Intimate Partner Violence in Extreme Settings. *Global Public Health* 11(1-2), 1-16.
- Carney, Amy 2015: Assessing for Intimate Partner Violence. Teoksessa Clements, Paul & Pierce-Weeks, Jennifer & Holt, Karyn & Giardino, Angelo & Seedat, Soraya & Mortiere, Catherine (toim.): *Violence Against Women. Contemporary Examination of Intimate Partner Violence*. STM Learning. Saint Louis. 17-32.
- Corti, Louise & Thompson, Paul 2007: Secondary Analysis of Archived Data. Teoksessa Seale, Clive & Gobo, Giampietro & Gubrium, Jaber & Silverman, David (toim.): *Qualitative Research Practice*. Sage. London, 297-313.
- Cronholm, Peter & Fogarty, Colleen & Ambuel, Bruce & Harrison, Suzanne 2011: Intimate Partner Violence. *American Family Physician* 83(10), 1165-1172.
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti 2019: Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikoksien kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 35/2019. Helsingin Yliopisto. Helsinki.

- Dutton, Donald G. 2006: Rethinking Domestic Violence. UBC Press. Vancouver.
- Edwards, Katie 2012: Women's Disclosure of Dating Violence: A Mixed Methodological study. *Feminism & Psychology* 22(4), 507-517.
- Eskola, Jari 2018: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä, 209-231.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltonen, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä, 26-44.
- Fanslow, Janet & Robinson, Elisabeth 2010: Help-Seeking Behaviors and Reasons for Help Seeking Reported by a Representative Sample of Women Victims of Intimate Partner Violence in New Zealand. *Journal of Interpersonal Violence* 25(5), 929-951.
- FRA 2014: Violence against women: an EU-wide survey. Main results. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- Giddens, Anthony 1984: The Constitution of Society. Polity Press. Cambridge.
- Goodkind, Jessica & Gillum, Tameka & Bybee, Deborah & Sullivan, Cris 2003: The Impact of Family and Friends' Reactions on the Well-Being of Women With Abusive Partners. *Violence Against Women* 9(3), 347-373.
- Haj-Yahia, Muhammad & Sciff, Miriam 2007: Definitions of and Beliefs About Wife Abuse Among Undergraduate Students of Social Work. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 51(2), 170-190.
- Hautanen, Teija 2017: Vain vanhempien parisuhdeasia? Väkivallan arviointi huoltoriidoissa. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 121-137.
- Hokkanen, Liisa 2013: Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 55-86.
- Hokkanen, Liisa 2014: Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. *Acta Electronica Universitatis Lapponensis* 145. Lapin Yliopisto. Rovaniemi.
- Hulkko, Annukka 2011: Parisuhdeväkivallan varhaiset vaiheet. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 81-108.
- Holt, Karyn & Gerardi, Margit 2015: General Indicators of IPV in Women's Health. Teoksessa Clements, Paul & Pierce-Weeks, Jennifer & Holt, Karyn & Giardino, Angelo & Seedat, Soraya & Mortiere, Catherine (toim.): Violence Against Women. Contemporary Examination of Intimate Partner Violence. STM Learning. Saint Louis. 49-78.
- Husso, Marita 2003: Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino. Tampere.

- Husso, Marita & Vikki, Tuija 2008: Sukupuolittunut luottamus ja väkivalta parisuhteissa. Teoksessa Sevón, Eija & Notko, Marianne (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Palmenia. Helsinki
- Jokinen, Arto 2017: Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 36-50.
- Kaittila, Anniina 2017a: Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Motivaatio ja esteet. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 89-103.
- Kaittila Anniina 2017b: Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa. *Annales Universitatis Turkuensis*. Turun Yliopisto. Turku.
- Keksinen, Suvi 2010: Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere, 243-254.
- Keskinen, Suvi 2005: Perheammattilaisen ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 431. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Koening, Michael & Ahmed, Saifuddin & Hossain, Mian & Mozumder, Khorshed 2003: Women's Status and Domestic Violence in Rural Bangladesh: Individual- and Community-level Effects. *Demography* 40(2), 269-288.
- Korvajärvi, Päivi 2010: Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere, 183-196.
- Kotiranta, Tuija & Virkki, Tuija 2011: Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria. Teoksessa Kotiranta, Tuija & Niemi, Petteri & Haaki, Raili (toim.): Sosiaalisen toiminnan perusta. Gaudeamus. Helsinki, 113-132.
- Krok, Suvi 2009: Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 867. Tampereen Yliopisto. Tampere.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael 2005: Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. World Health Organization. Geneve. https://thl.fi/documents/470564/817072/9529608993_fin.pdf/2ea074d0-a4eb-4448-ba63-3b312ea81692 (viitattu 15.12.2021)
- Kääriäinen, Juha 2006: Väkivalta ja apuun turvautuminen. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (toim.): Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki. 103-122.
- Laitinen Merja 2011: Naiseuden narratiivit. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 55-76.
- Laitinen Merja 2004: Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Vastapaino. Tampere.

- Liang, Belle & Goodman, Lisa & Tummala-Narra, Pratyusha & Weintraub, Sarah 2005: A Theoretical Framework for Understanding Help-Seeking Processes Among Survivors of Intimate Partner Violence. *American Journal of Community Psychology* 36(1), 71-84.
- Lidman, Satu 2015: Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus. Helsinki.
- Löbmann Rebecca & Greve, Werner & Wetzels, Peter & Bolsold, Christiane 2003: Violence Against Women: Conditions, Consequences, and Coping. *Psychology, Crime and Law*, 9(4) 309-331.
- Marttala, Pia 2011: Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 37-50.
- Mehtola, Sirkku & Ojuri, Auli 2011: Naisen pitkä matka. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 231-233.
- Moe, Angela 2007: Silenced Voices and Structured Survival. *Battered Women's Help Seeking. Violence Against Women* 13(7), 676-699.
- Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi 2017: Johdanto. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 11-16.
- Nikupeteri, Anna 2016: Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. *Acta electronica Universitatis Lapponiensis* 204. Lapin Yliopisto. Rovaniemi.
- Notko, Marianne 2011: Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 406. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä.
- Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja 2017: Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuorittajana. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 51-67.
- Nousiainen, Kirsi 2015: Lyöty äiti – väkivaltainen koti sisäisenä tilana. Teoksessa Virokangas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.): Varjoja naiseudessa. Unipress. Kuopio. 83-112.
- Nyqvist, Leo 2001: Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Ojuri, Auli 2004: Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Piispa, Minna 2011: Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 15-36
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2017: Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 68-86.

- Policastro, Chistina & Payne, Brian 2013: The Blameworthy Victim: Domestic Violence Myths and the Criminalization of Victimhood. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 22(4), 329-347.
- Rikos- ja pakkokeinotilasto 2019: Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus. Helsinki. http://www.stat.fi/til/rpk/2019/15/rpk_2019_15_2020-06-02_tie_001_fi.html (viitattu 21.10.2021)
- Ronkainen, Suvi 2017: Mitä väkivalta on? Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 19-35.
- Ronkainen, Suvi 2008: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73(4), 388-401.
- Ronkainen, Suvi & Näre, Sari 2008: Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin Yliopistokustannus. Rovaniemi, 7-42.
- Ryen, Anne 2007: Ethical Issues. Teoksessa Seale, Clive & Gobo, Giampietro & Gubrium, Jaber & Silverman, David (toim.): *Qualitative Research Practice*. Sage. London, 218-235.
- Skaffari, Pia & Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2021: Auttamisjärjestelmän kriittiset kohdat parisuhdeväkivallan kokijoiden näkökulmasta. Tutkimusraportti. Lapin yliopisto.
- Snyder, Linda 2002: Confidentiality and Anonymity: Promises and Practices. Teoksessa van den Hoonaard, Will (toim.): *Walking the Tightrope: Ethical Issues for Qualitative Researchers*. University of Toronto. Toronto. 70-78.
- Stark, Evan & Hester, Marianne 2019: Coercive Control: Update and Review. *Violence Against Women* 25(1), 81-104.
- Stewart, Stacey 2021: A Mother's Love Knows No Bounds: Exploring 'Good Mother' Expectations for Mothers Involved With Children's Services Due to Their Partner Violence. *Qualitative Social Work* 20(3), 681-702.
- Storer, Heather & Rodriguez, Maria & Franklin, Roxanne 2021: "Leaving Was a Process, Not an Event": The Lived Experience of Dating and Domestic Violence in 140 Characters. *Journal of Interpersonal Violence* 36(11-12), 6553-6580.
- Stöckl, Heidi & Watts, Charlotte 2015: Risk and Protective Factors for Intimate Partner Violence. Teoksessa Clements, Paul & Pierce-Weeks, Jennifer & Holt, Karyn & Giardino, Angelo & Seedat, Soraya & Mortiere, Catherine (toim.): *Violence Against Women. Contemporary Examination of Intimate Partner Violence*. STM Learning. Saint Louis. 1-16.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Tammi. Helsinki.
- Vilka, Hanna 2021: Tuki ja kehittä. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Virkki, Tuija 2004: Vihan voima. Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa. Atena. Jyväskylä.

- Virkki, Tuija & Lehtikangas, Mari 2014: Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä. *Janus* 22(2), 119-137.
- Väyrynen, Sanna 2009: Väkivallan tabu ja naisten huumeiden käyttö. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Tabujen kahleen*. Vastapaino. Tampere. 179-203.
- Väänänen, Kristiina 2011: Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): *Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 109-132.
- Worden, Alissa & Carlson, Bonnie 2005: Attitudes and Beliefs About Domestic Violence: Results of a Public Opinion Survey II. Beliefs About Causes. *Journal of Interpersonal Violence* 20(10), 1219-1243.